

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Diplomová práce

2019

Martin Polák

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

TOP 09 pohledem teorií politických stran

Diplomová práce

Autor práce: Martin Polák

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michel Perottino, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. 7. 2019

Martin Polák

Bibliografický záznam

POLÁK, Martin. *TOP 09 pohledem teorií politických stran*. Praha, 2019. 145 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Michel Perottino, Ph.D.

Rozsah práce: 275 848 znaků

Anotace

Diplomová práce s názvem TOP 09 pohledem teorií politických stran si klade za cíl zanalyzovat českou politickou stranu TOP 09 s využitím vybraných teorií politických stran. Koncepty, které byly pro tuto práci vybrány (z důvodu předpokladu vhodnosti) jsou kádrová strana, profesionálně-volební strana, kartelová strana a moderní kádrová strana. Nejprve jsou tedy tyto koncepty představeny tak, aby mohly být následně využity a aplikovány na TOP 09. Druhá část práce představuje TOP 09 s důrazem na vznik, ideologické základy, volební program, vnitřní strukturu, personálie, výsledky voleb do Poslanecké sněmovny atd. Praktická část práce poté aplikuje vybrané teorie na TOP 09 tak, že s využitím charakteristických definičních kritérií analyzuje reálné působení TOP 09, díky čemuž bude možné zhodnotit, zda vybrané teorie jsou skutečně vhodné a aplikovatelné, či zda využitelné nejsou. Jelikož je předpokladem, že všechny ideální typy využitelné jsou, v závěru bude zhodnoceno, který z typů odpovídá TOP 09 nejvíce, tedy, jaké označení se v souvislosti s TOP 09 hodí nejvíce.

Annotation

The thesis called TOP 09 in the view of theories of political parties aims to analyze the Czech political party TOP 09 using selected theories of political parties. The concepts that have been selected for this work (due to the assumption of suitability) are the cadre party, the professional-election party, the cartel party and the modern cadre party. Firstly, these concepts are presented so that they can be subsequently used and applied to TOP 09. The second part of the thesis introduces TOP 09 with an emphasis on creation, ideological foundations, electoral program, internal structure, personnel, results of elections to the Chamber of Deputies etc. The practical part then applies selected theories to TOP 09 by analyzing the real functioning of TOP 09 using characteristic definition criteria, thanks to which it will be possible to evaluate whether the selected theories are really suitable and applicable, or not. Since it is a prerequisite that all the ideal types are usable, in the end it will be evaluated which type corresponds to TOP 09 the most, thus, which is the most suitable for TOP 09.

Klíčová slova

TOP 09, teorie politických stran, kádrová strana, profesionálně-volební strana, kartelová strana, moderní kádrová strana

Keywords

TOP 09, theories of political parties, the cadre party, the electoral-professional party, the cartel party, the modern cadre party

Title

TOP 09 in the view of theories of political parties

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu docentu Perottinovi za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování této diplomové práce. Zároveň také děkuji paní Radoměřské a pánům Poláčkovi a Ženíškovi za ochotu uskutečnit se mnou rozhovory, bez kterých by tato práce nebyla schopna dostatečně zanalyzovat reálné vnitřní nastavení strany. Rád bych poděkoval také své rodině a všem přátelům, kteří mě při vytváření této práce podpořili.

Obsah

1	Úvod	7
2	Teorie politických stran	11
2.1	Kádrová strana	14
2.1.1	Vznik strany	15
2.1.2	Základní jednotky	17
2.1.3	Slabé a silné rozčlenění	18
2.1.4	Vertikální a horizontální vazby	18
2.1.5	Členství ve straně	20
2.1.6	Řízení stran	21
2.2	Profesionálně-volební strana	24
2.2.1	Vznik ideálního typu	25
2.2.2	Parametry ideálního typu	26
2.3	Kartelová strana	29
2.3.1	Vznik ideálního typu	29
2.3.2	Parametry ideálního typu	32
2.3.3	Tři tváře politických stran	36
2.4	Moderní kádrová strana	39
2.4.1	Vznik ideálního typu:	40
2.4.2	Parametry ideálního typu	43
3	TOP 09	46
3.1	Vznik TOP 09	47
3.1.1	Miroslav Kalousek a jeho působení v KDU-ČSL	47
3.1.2	Rok 2009 a vznik TOP 09	50
3.2	Program a ideologie	53
3.3	Volební výsledky a působení TOP 09 v čase	55
3.3.1	Volby 2010	55
3.3.2	Volby 2013	57
3.3.3	Volby 2017	59
3.4	Vnitřní struktura strany	61
3.5	Porovnání stanov TOP 09 a KDU-ČSL	64
3.6	Vývoj stanov	67
3.6.1	Proměna stanov mezi lety 2009 a 2011	67
3.6.2	Proměna stanov mezi lety 2011 a 2013	68
3.6.3	Proměna stanov mezi lety 2013 a 2015	69
3.6.4	Proměna stanov mezi lety 2015 a 2017	71
4	Aplikace vybraných teorií politických stran na TOP 09	72
4.1	Kádrová strana	72
4.1.1	Původ strany a notáblové	72
4.1.2	Základní organizační jednotka a rozčlenění strany	75
4.1.3	Horizontální vazby a decentralizace	77

4.1.4	Slabá formalizace podmínek pro členství a převaha parlamentních klubů	80
4.1.5	Zhodnocení aplikace modelu	82
4.2	Profesionálně-volební strana	83
4.2.1	Klíčová role profesionálů	83
4.2.2	Decentralizace a vertikální vazby, převaha veřejných zástupců, zaměření se na voliče a financování z veřejných zdrojů a zájmovými skupinami	90
4.2.3	Zaměření se na jednotlivá volební klíčová témata a personalizace	92
4.2.4	Zhodnocení aplikace modelu	95
4.3	Kartelová strana	95
4.3.1	Leadership a převaha party in public office, stratařická organizace	95
4.3.2	Závislost na státních prostředcích a prolnutí se státem, vytváření kartelu s ostatními stranami a profesionalizace stranického aparátu	102
4.3.3	Využívání moderních prvků komunikace a přístup do státem regulovaných komunikačních kanálů	108
4.3.4	Zhodnocení aplikace modelu	112
4.4	Moderní kádrová strana	113
4.4.1	Závislost na finančních zdrojích pocházejících ze státních zdrojů, nízký poměr mezi členy a voliči, silná orientace na voliče	113
4.4.2	Převaha profesionálních vůdčích skupin (zejména členů parlamentu) se zachováním si struktury masové strany a vysokou mírou odpovědnosti vůči nižším stranickým vrstvám	120
4.4.3	Zhodnocení aplikace modelu	121
5	Závěr	123
	Summary	126
	Použitá literatura	127
	Internetové zdroje	128
	Stranické dokumenty	134
	Seznam příloh	141

1 Úvod

V posledním desetiletí se setkáváme s proměnou české politické scény, která se vyznačuje mimo jiné tím, že „tradiční“ strany ztrácí dřívější voličskou podporu a jsou často do jisté míry nahrazovány novými typy politických stran. Za počátek tohoto trendu může být označováno více událostí, a to například vstup politické strany Věcí veřejných do vrcholové politiky, parlamentní zastoupení Úsvitu přímé demokracie Tomia Okamury či úspěch hnutí Ano 2011 ve volbách do Poslanecké sněmovny z roku 2013. Tento vývojový trend tedy samozřejmě nezačíná v roce 2018 a je výsledkem dlouhodobějších souvislostí, nicméně volby do Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky roku 2017 ukázaly, že velká část českých voličů není spokojena s „tradičním“ spektrem politických stran a hledá vůči zaběhnutým pořádkům jakousi alternativu.

Tyto volby totiž znamenaly přesvědčivé vítězství hnutí Ano 2011 a Andreje Babiše jako jeho jasného leadera, umístění na čtvrtém místě politického hnutí se zřetelně populistickou tematikou Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura, výrazný volební úspěch Pirátské strany, který stranu pasoval do role de facto nejsilnější pirátské strany na světě, a hlavně výrazný propad „tradičních“ stran (mohli bychom vynechat ODS, jejíž podpora oproti volbám z roku 2013 narůstá, nicméně dřívějším procentním ziskům se ODS ani z daleka nepřiblížila), jejichž procentuální zisky se blíží k volební klauzuli určené pro volby do Poslanecké sněmovny.

Strany, které se nově objevují, se od stran „tradičních“ liší v mnoha ohledech, a to například vnitřní strukturou, ideologicky, přístupem k politickému marketingu, cílením na voličstvo či jednoduše odlišným zařazením do již vytvořených typologií a teorií politických stran.¹

Nicméně cílem této diplomové práce není analyzovat výsledky jednotlivých stran ve volbách do Parlamentu České republiky, ani snaha o zařazení všech parlamentních politických stran. Předmětem této práce je primárně analýza politické strany TOP 09, a to na základě vybraných teorií politických stran. Výzkumnou otázkou této práce je tedy to, zda reálné fungování TOP 09 odpovídá některému (či vícero) z existujících ideálních typů

¹ Ačkoliv se například Andrej Babiš na sjezdu hnutí ANO 2011 v únoru 2019 vyjádřil ve smyslu, že se z hnutí stala catch-all party dle definic německého politologa Otto Kirchheimera, odpovídá strana spíše modelu business-firm party.

politických stran. Detaily ideálních typů se mohou lišit, některé se však sobě navzájem v různých oblastech podobají (například zaměřením se na nízký poměr členů, personalizaci, profesionalizaci atd.), což umožňuje vyloučení typů ostatních, které na první pohled využitelné nejsou.

Ačkoliv byla strana TOP 09 založena (jak již název napovídá) v roce 2009, a prizmatem délky trvání České republiky (tedy v současné době 25 leté historie) se může zdát, že se jedná o novou stranu, a proto by se neměla řadit mezi strany „tradiční“, je označována (a to primárně novými politickými subjekty) jako stranou „tradiční“. Zařazení TOP 09 mezi „tradiční“ politické strany umožňuje i její organizační struktura a vnitřní nastavení, či programové a ideologické priority, zároveň ale také historický background, ze kterého strana vznikla. Proto ji tak pro tuto práci budeme chápat. Právě označení „tradiční“, které je v současné politické kultuře chápáno částí politiků (ale také částí společnosti) jako synonymum pro zkorumpované, elitářské a špatné, se v současné době jeví jako předzvěst volebního neúspěchu (opět vědomě vynechávám poslední volební výsledky ODS) a nové politické strany by naopak dle jejich slov měly být řešením aktuální situace, která je poznamenána dřívějšími vládami „tradičních“ politických stran.

Ono rozdělení na „tradiční“ a „nové“ můžeme de facto využít i v rámci teorií politických stran, kdy jako „tradiční“ strany můžeme označovat ty strany, které můžeme zařadit pohledem chápání teorií politických stran jako jakési vývojové trajektorie, a subjekty „nové“ jako například strany podnikatelské či obecně marketingové, které stojí ve vývojovém chápání teorií politických stran mimo. TOP 09 tedy z těchto důvodů budu pro tuto práci chápat jako součást systému „tradičních“ stran, který je pro značnou část populace nadále nepřijatelný a nové jiné typy politických stran by ho měly nahradit.

Z těchto důvodů, které jsem popsal výše, se domnívám, že je žádoucí provést analýzy jednotlivých politických stran, v mém případě strany TOP 09, které by mohly sloužit jako jeden z faktorů možných vysvětlení proměny aktuální politické situace české politiky, kdy jsou „tradiční“ strany nahrazovány novými.

Nejprve práce představí vybrané teorie politických stran. Relevantní teorie, které byly vybrány pro následnou analýzu, jsou kádrová strana, profesionálně-volební strana, kartelová strana a moderní kádrová strana. Každý typ vycházející z různých teorií politických stran bychom měli chápat jako ideální typ, který v reálném světě nemusí být zcela dosažen. Proto je důležité hned v úvodu říci, že nejspíše není možné, aby jedna z těchto teorií mohla být aplikována na stranu TOP 09 naprosto, a jiné by naopak

využitelné nebyly. Do jisté míry je každá z těchto teorií využitelná, proto bude zajímavé zjistit, která z nich odpovídá skutečnosti nejvíce. Podobně bychom také měli chápat celkovou diskusi o různých typech politických stran, tedy jako výsledek dlouholetého vývoje, který přinesl různé typologie, ale ty bychom neměli vnímat jako striktně oddělené, ale spíše jako navazující vývojové kroky, které do jisté míry vychází z typu předchozího a sdílí některé atributy, v jiných se však často výrazně liší.

Koncept kádrové strany byl představen v knize *Les partis politiques* (1951) od francouzského politologa, právníka a sociologa Maurice Duvergera. Vhodnou teorií může být také koncept profesionálně-volební politické strany, který definoval italský politolog Angelo Panebianco. Autor se teorii věnuje například v knize *Political Parties: Organization and Power* (1988). Model kartelové strany vznikl v polovině devadesátých let dvacátého století a to díky politologům Peteru Mairovi a Richardu Katzovi. Tento koncept byl v roce 2009 autory poněkud přeformulován tak, že se autoři více zaměřili na stěžejní prvek ideologickému sblížení stran. Tématu kartelové strany se věnuje například článek *Party Organization, Party Democracy, and The Emergence of The Cartel Party* (1998). Označení moderní kádrová strana je spjata s nizozemským politologem Ruudem Koolem a věnuje se jí např. v knize *Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party* (1994).

Další část práce má za úkol představit klíčové aspekty politické strany TOP 09 se zaměřením na vznik, ideologické základy, volební program, vnitřní strukturu a personálie, výsledky voleb do Poslanecké sněmovny (prezidentské, senátní, krajské, komunální a volby do Evropského parlamentu pro tuto práci využívat nebudu jelikož je dostatečné představit výsledky voleb do Poslanecké sněmovny, které účastí voličů převyšují ostatní, snad jen s výjimkou voleb prezidenta České republiky, a které z politologického hlediska můžeme považovat za volby prvního řádu například dle definic Karlheinz Reifa a Hermanna Schmitta), a další charakteristiky, které se strany týkají. Pro tuto část využiji primárně volební program a programové priority TOP 09, články v médiích a veřejná vystoupení politiků, stanovy a tiskové zprávy TOP 09 její internetové stránky. Představení strany jako takové napomůže správnému pochopení fungování strany, které je potřebné k následné analýze strany na základě vybraných teorií politických stran.

Poslední část diplomové práce poté zkombinuje jak vybrané teorie, tak reálnou podobu TOP 09. Jednotlivé teorie politických stran tedy budou aplikovány na stranu TOP 09 a výsledkem práce by mělo být zhodnocení toho, zda byly teorie zvoleny vhodně

a strana jejich definici odpovídá, která z teorií je pro aplikaci nejvhodnější, či zda některá z teorií realitě strany neodpovídá. Jak jsem již uvedl, domnívám se, že každá z mnou vybraných teorií je na TOP 09 aplikovatelná, nicméně moderní kádrová strana a kartelová strana je dle mého názoru nejvhodnějším označením.

2 Teorie politických stran

Teorie politických stran mohou sloužit jako nástroj pro analýzu politické scény napříč celým světem. Na většinu politických stran totiž může být některá typologie použita, a velká část politických stran dokonce může odpovídat více existujícím typům najednou. Kategorizace stran politologům a analytikům poskytuje jistou výhodu při analýze stran jako takových, politického systému či aktuálních proměn, s kterými se setkáváme. Samotné zařazení totiž může do jisté míry pomoci objasnit a predikovat jednání politické strany a zároveň také z části objasnit volební úspěch (či neúspěch), jelikož zkrátka daný typ politické strany není v současné chvíli voličsky sympatický. Proto je žádoucí politické strany nezkoumat pouze na základě volebních výsledků, vládních angažmá a postavení v rámci politického systému, ale také obecněji s využitím některých vytvořených teorií politických stran.

„Lze říci, že málokterá část stranicko-politického výzkumu je tak oblíbená jako právě vytváření rozličných typologií politických stran“. (Fiala, Strmiska, 2009, s. 76)
Z tohoto vyjádření z knihy Petra Fialy a Maxmiliána Strmisky *Teorie politických stran* je dobře viditelné, že je v tomto odvětví politologie možné vybírat z široké plejády teorií politických stran, která byla v průběhu existence moderní politologie vytvořena. Toto množství je zapříčiněno tím, že autoři vybírají z velkého množství definičních kritérií, z čehož plyne, že výsledných typů je možná i více, než by bylo třeba.

H. U. Brinkmann shrnuje, na jakých základech různí autoři své typologie staví. Politické strany se rozdělují na základě 1) cílů a charakteru utváření 2) sociálních aspektů organizační struktury 3) sociodemografických příznaků 4) politické orientace a politických cílů. (Fiala, Strmiska, 2009, s. 82)

Některé z teorií jsou uplatnitelné více, jiné zase méně, a to primárně z důvodu, že teoretici zvolili taková kritéria, která se dají uplatnit například pouze v aktuální moment a nepočítají s vývojem společnosti, či jsou uplatnitelné pouze v jedné zemi, která je něčím specifická. Důležité je také říci, že realita může teorii také odporovat a skutečné politické strany se stávají spíše mixem jednotlivých teorií, než ideálním typem, jak by bylo nejspíše žádoucí. Pro tuto diplomovou práci budou využity teorie, které nejvíce odpovídají rozdělení politických stran na základě *sociálních aspektů organizační struktury*.

Jak jsem psal v úvodu, jednotlivé typy politických stran bychom neměli chápat jako striktně oddělené ideály, ale spíše jako určitou fázi vývoje strany, která je do jisté míry aplikovatelná, nicméně nemusí odpovídat realitě stoprocentně.

Teorie, které budou v této práci využity, můžeme zařadit do „skupiny“ vývojových, tedy, že počítají s tím, že jednotlivé typy politických stran byly (nebo stále jsou) převládající v určité době, a strany prochází vývojem s ohledem na aktuální situaci, který je do jisté míry posouvá, některé znaky si však strany zachovávají i z dřívější doby a tyto teorie s tímto faktem pracují. Politické strany jsou totiž do jisté míry odrazem společnosti, která prochází, častými změnami. Je pravděpodobné, že jedním z hlavních cílů politické strany je touha po přežití, a právě k tomu potřebují jednotlivé strany podporu veřejnosti. Z tohoto důvodu musí strany reflektovat změny ve společnosti, a to právě tím, že promění svou vlastní podobu tak, aby vyhovovala aktuálnímu nastavení a tím získala prostředky nutné k jejímu přežití.

Obecně můžeme říci, že vývoj stran probíhal od honoračních stran přes strany masové, catch-all strany, profesionálně-volební strany, až po moderní kádrové či kartelové politické strany.

Je otázkou, kam se vývoj politických stran (a zároveň také vytváření typologií) bude ubírat, zda bude možné v budoucnu využít stávající typologii, či zda se budou muset vytvořit zcela nové teorie, které například budou více pracovat s informačními technologiemi², a zda vůbec bude možné zařadit strany na základě politické orientace a politických cílů. Zdá se totiž, že napříč světem dochází k značnému posilování populistických stran, které nemají jasně definovanou ideologii, a jejich zařazení se stává značně obtížným.³

Práce však nemá předpovídat, jakým způsobem se bude vyvíjet debata o teoriích politických stran, či jaké strany budou vznikat, ale analyzovat, zda aktuální politická strana TOP 09 odpovídá již vytvořeným typům politických stran, v tomto případě kádrové straně, straně profesionálně-volební, kartelové straně a moderní-kádrové straně.

Tyto teorie byly vybrány z několika důvodů. Prvním důvodem může být všeobecná akceptace akademické sféry, jakožto relevantních ideálních typů politických stran. S těmito teoriemi je pak nadále pracováno a jsou využívány v různých pracích. K relevantnosti

² Do budoucna bude zajímavé sledovat, zda nebude docházet k častějšímu vzniku například tzv. kyberstran, které se v mnoha ohledech liší od všech vytvořených typologií, či dalších typů stran, které nejsou v dnešní době ani popsány.

³ Pokud se samozřejmě nespokojíme se zařazením těchto politických stran do skupiny populistických stran.

těchto teorií také přispívá fakt, že byly vytvořeny před několika desítkami let a stále se s nimi na akademické půdě více či méně pracuje. Zde je však dobré zmínit, že některé z definičních kritérií jsou spíše všeobecnými trendy⁴ a v průběhu času se stávají spíše okrajovými, až nevyužitelnými. To však nemění nic na faktu, že tyto teorie zůstávají pro politology s jistými úpravami využitelné právě tehdy, pokud je chápeme jako ideální typy, které se nesnažíme aplikovat naprosto.

Druhým důvodem je předpoklad, že právě tyto čtyři ideální typy se ve spojitosti s TOP 09 jeví jako nejvhodnější. Díky kombinaci teoretických modelů a reálného fungování TOP 09, z které budou vyvozeny závěry, se dle předpokladu ukáže, že jsou tyto typy pro tuto stranu vhodné, ačkoliv existuje mnoho dalších ideálních modelů. Záměrně tedy nevyužívám například model masové strany, catch-all, či business firm strany, které jsou v rámci teorie politických stran relevantní stejnou měrou, nicméně ve spojitosti s TOP 09 se jeví jako vzdálené a ne příliš využitelné.

Třetím důvodem je pak jistá podobnost všech těchto ideálních typů, která sice může ztěžovat jejich souběžnou aplikaci na vybranou politickou stranu, nicméně právě proto, že velkou část definičních prvků tyto teorie sdílí, je vhodné předpokládat, že více či méně mohou být všechny tyto modely využity, ačkoliv se budou v mnoha ohledech překrývat. Každá z teorií totiž mimo společné atributy klade důraz na některá specifika, která ji činí do jisté míry jedinečnou, a to ji také odlišuje od ostatních.

Všechny tyto teorie budou následně představeny a zároveň budou také aplikovány na TOP 09, respektive, na základě analýzy této politické strany bude odvozeno, zda jsou, více či méně, v tomto případě vybrané teorie relevantní.

Na tomto místě je také vhodné se zaměřit na českou akademickou realitu ve smyslu, na kolik byly tyto teorie reflektovány a využity v rámci české politické scény. Model kádrové strany je využíván primárně v souvislosti s prvorepublikovými politickými stranami, na které, dle předpokladů, se jeho aplikace zdá nejvhodnější⁵. Na základě rešerše dostupných zdrojů můžeme konstatovat, že moderní české politické strany pohledem modelu kádrové strany analyzovány nejsou. Využití modelu profesionálně-volební strany

⁴ Zde mám na mysli primárně využívání masových médií, kdy v dnešní době internetové de facto neexistuje politická strana, která by masových médií nevyužívala, proto se tento definiční znak může zdát irelevantní, než tomu bylo například před 30 lety.

⁵ Viz například Pleskač Jan- *České politické strany- od kádrových stran k masovým* 2017

se v rámci české politické scény dohledat nepodařilo. Nejvýznamnější využití vybraných modelů přináší kartelová strana, která byla využívána v českém prostředí například v souvislosti s proměnou ČSSD a KSČM (viz *Mezi masovou a kartelovou stranou – Možnost teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000-2010*, Polášek, Novotný, Perottino a kol., 2012) či například díky článkům Lukáše Linka v časopisu *Politologická revue* (*Co ne/dělat s teorií kartelové strany?*, Linek, 2002). Model moderní kádrové strany byl pak na základě dostupných zdrojů využit v bakalářské práci Jana Davida s názvem *TOP 09: moderní kádrová strana?* (2016).

Můžeme tedy vidět, že ačkoliv se zdá oblast teorie politických stran jako vhodná, vybrané teorie příliš využity v českém prostředí, alespoň do této doby, nejsou, což dodává další opodstatnění k tomu, proč je vhodné se teoriím politických stran i nadále věnovat, jelikož stále existuje velké množství politických stran, které na základě této oblasti zanalyzovány nejsou.

2.1 Kádrová strana

Maurice Duverger přišel v roce 1951 s prvním vydáním *Les partis politiques* (Politické strany), kde analyzoval tehdejší politické strany, a tím vytvořil obecnou typologii politických stran dle parametrů původu, vnitřní struktury, členství atd. Jeho přístup ke studiu politických stran je institucionalistický se zaměřením na organizační strukturu stran. (Novák, 1997, s. 24) Tato kniha se nezabývala pouze politickými stranami, ale i jejich systémy, které jsou v knize představeny na základě vybraných příkladů zemí.

Ačkoliv byla kniha napsána před necelými sedmdesáti lety a politické strany prošly jistým vývojem, Duvergerova typologie je využívána i v dnešní době a definiční kritéria jsou stále z části aplikovatelná.

Jelikož je Duvergerova práce velice obsáhlá a zároveň některé z charakteristik politických stran již současné době neodpovídá, některé z aspektů teorie budou vědomě za účelem lepší přehlednosti práce vynechány, a hlavní pozornost bude věnována těm prvkům, které jsou charakteristické pro stranu kádrovou.⁶

Duverger přišel s rozdělením politických stran na strany *masové* a *kádrové*, přičemž

⁶ Jako jeden z příkladů vynechaného definičního znaku je struktura strany, kdy Duverger rozlišuje mezi přímou a nepřímou strukturou strany.

oba tyto ideální typy se od sebe znatelně liší. Strany kádrové vznikaly primárně v 19. století, tedy v době, kdy bylo striktně omezené volební právo a politické právo jak pasivní, tak aktivní, bylo privilegováno pouze pro velice úzký okruh společnosti, převážně těm nejbohatším a nejvlivnějším.

Duverger si všiml, že se politické strany časem proměňovaly a původní kádrové strany byly často nahrazovány stranami masovými. Tato změna souvisela především s rozšířením volebního práva, kdy politické strany musely nově reflektovat i zájmy do té doby nezastoupené nižší třídy, což vedlo ke vzniku většiny socialistických politických stran. Politika se tedy začala stávat oblastí týkající se velké části společnosti, a nikoliv jen těch nejbohatších. Vznik prvních masových stran pak můžeme datovat do přelomu 19. a 20. století.

Definiční prvky kádrové strany však nevymizely a do jisté míry můžeme tento typ politických stran aplikovat i na současné politické strany (především na pravicové, konzervativní strany).

Ačkoliv budou další kapitoly koncipovány všechny stejným způsobem, z důvodu, že Duvergerův model kádrové strany není výsledkem transformace z jiné předchozí podoby, bude tento model představen jinak, a to „jen“ na základě definičních prvků a kontrastu s modelem masové strany, a součástí nebude zahrnutí proměny dřívější podoby politické strany, jelikož jako takové de facto neexistuje.

2.1.1 Vznik strany

Pokud se zaměříme na úplný počátek stran, budeme se věnovat jejímu vzniku. V této souvislosti Duverger hovoří o původu stran, který velice výrazně ovlivňuje následnou podobu strany. Duverger představuje dva možné scénáře vzniku stran, a to volební, parlamentní původ stran a externí vznik strany.

Pro parlamentní původ strany je důležitá spřízněnost politických skupin, sdílení atributů geografických, zájmových, či ideálně ideologických, které dají vzniknout parlamentnímu klubu (Duverger jako příklad uvádí tzv. *bretaňský klub*, který působil jako skupina poslanců z různých provincií sdílejících podobné názory na směřování francouzské politiky v 18. a 19. století). (Duverger, 2016, s. 25)

Po vzniku parlamentních klubů (tedy skupiny poslanců sdílejících určité názory) by

mělo následovat ustavení místních volebních výborů. Volební výbory nabíraly na důležitosti ve chvíli, kdy došlo k rozšiřování volebního práva, jelikož narůstal počet voličů, kteří byli klíčoví pro získání poslaneckých postů, a právě volební výbory měly voliče usměrňovat a koordinovat k tomu, aby byli jejich poslanci zvoleni.

Ve chvíli, kdy se mezi těmito orgány vytvoří trvalá koordinace a pravidelné spojení, dochází dle Duvergera k vytvoření skutečné politické strany. (Duverger, 2016, s. 29) K tomuto spojení dochází pod dohledem parlamentní skupiny, která koordinuje činnost volebních výborů, a zároveň na její popud vznikají nové volební výbory v místech, kde do té doby nepůsobily.

Strany, které vznikají ve volebním a parlamentním cyklu, bývají zpravidla decentralizovanější, jelikož jejich vznik vychází od místních výborů, které za účelem lepší koordinace vytvoří centrální orgán, jehož pravomoci budou omezené, aby si místní orgány zachovaly širokou autonomii. Podobně je tomu tak s disciplinovaností a soudržností těchto politických stran a samotných poslanců, jelikož místním organizacím zůstává širší autonomie a zároveň v počátcích centrální organizace de facto neexistuje, vytváří se vazby postupně a k disciplinovanosti strany dochází z pravidla až časem.

Jak již název původu napovídá, poslanecký klub hraje v tomto typu strany velmi důležitou roli, jelikož buď: „*kolektivně tvoří řídicí orgán strany, nebo individuálně ve velkém počtu figurují v nějakém řídicím výboru, který je teoreticky odlišný od parlamentní skupiny*“. (Duverger, 2016, s. 35)

Druhým způsobem vzniku politických stran je tzv. externí vznik stran. Oproti prvnímu typu je strana založena již dříve existující institucí, jejíž činnost není vykonávána uvnitř parlamentu. Jako typický příklad externího vzniku stran může být považován odborový popud pro vznik mnoha socialistických stran. Tyto politické strany vznikají z rozhodnutí již fungujících skupin, které se nově snaží o prosazování svých zájmů skrze parlamentní a volební účast, a právě za tímto účelem následně vytváří volební a parlamentní organizaci.

Politické strany vzniklé externím způsobem bývají zpravidla centralizované, jelikož místní organizace jsou vytvořeny již fungujícím centrem, z jehož rozhodnutí je vytvořena míra autonomie. Jelikož tedy strany vychází z již existující organizace, bývají disciplinované a soudržné, a jejich poslanecké kluby nejsou tak silné, jak je tomu v prvním typu stran.

2.1.2 Základní jednotky

Jelikož strana není organizací jedné úrovně, ale jedná se o: „*souhrn malých skupin rozesetých po celé zemi*“ (Duverger, 2016, s. 53), je dobré zmínit jednotlivé základní jednotky, které stranu mohou vytvářet. Duverger ve své knize představuje čtyři hlavní typy základních jednotek, a to výbor, sekci, buňku a milici a jak uvádí: „*zřídka kdy je strana založena výlučně na jediné ze čtyř „základních jednotek*““ (Duverger, 2016, s. 72) Základní organizační jednotka kádrových stran odpovídá dle Duvergera struktuře výborů.

Výbor je dle Duvergera charakteristický svou limitovaností v podobě omezeného počtu členů, který se nesnaží navyšovat (nevytváří proto žádnou propagandu, kterou by se snažil tento počet navyšovat). „*Tato nepočtená skupina je (...) uzavřená: nevstoupí do ní každý, komu se zachce. Proniknout do ní lze jakousi mlčky se rozumějící kooptací nebo formálním jmenováním. Přes svou nepočtenost může mít výbor velkou moc. Jeho síla se totiž nezakládá na kvantitě členů, ale na jejich kvalitě. Představuje skupinu významných osob vybraných kvůli jejich vlivu.*“ (Duverger, 2016, s. 54)

Výbory fungují v zpravidla velkých geografických oblastech a k jejich výrazné aktivizaci dochází v předvolebním období. Jejich členy byly vždy významné osobnosti, které dokázaly straně přinést určitou prestiž a mohly být nazývány buržoazií. Hierarchie výboru bývá jednoduchá, kdy je obvykle patrný vliv nějakého vůdce a ostatní funkce bývají spíše formální.

S rozšiřováním volebního práva docházelo ve stranách k proměnám základních jednotek, jelikož původní systém výborů složených z buržoazie a sociálních elit byl nahrazován nepřímou podobou výboru, který znamenal posun od notáblů směrem k voleným zástupcům dělnických, odborových či družstevních organizací. Moderní pravicové konzervativní strany (jako příklad Duverger uvádí americké strany) však díky cílení na buržoazii stále využívají systém výborů založených na sociálních elitách, který sice vychází z poněkud archaické struktury, nicméně je stále funkční, jelikož odpovídá sociální bázi takovéto strany. (Duverger, 2016, s. 57-58) Hlavní činností výborů je koordinace volebních taktik a řešení klíčových politických otázek. Dle Duvergera jsou tyto výbory oligarchické, jelikož pouze malá skupina významných osob rozhoduje o otázkách týkajících se celé strany, respektive oblasti, v které výbor působí.

Další zmíněné základní organizační jednotky již pro kádrové strany charakteristické nejsou. Sekce, jež je základní organizační jednotkou masových stran, je

výrazně početně rozsáhlejší (několik set až tisíců). Buňka představuje malou jednotku působící v prostředí pracovišť, jejíž činnost je mnohdy ilegální a je typickou pro komunistické strany. Milice je de facto soukromá armáda charakteristická pro nacistické a fašistické politické strany.

2.1.3 Slabé a silné rozčlenění

Dalším kritériem je slabé či silné rozčlenění strany. Slabé rozčlenění znamená nedostatečné rozdělení kompetencí jednotlivým orgánům, jelikož většinu pravomocí drží pouze výbory stran. Nevzniká tak mnoho orgánů, které by měly přesně rozdělené pravomoci, a zároveň nejsou detailně stanovené podmínky pro zastoupení na sjezdech či složení výborů. Ovlivňovat rozhodnutí těchto výborů bylo velice obtížné, jelikož většina z jejich míst byla obsazována na základě stranické funkce a zvolených úřadů a členů volených sjezdem bylo jen poskromnu. V takto nastavených stranách dochází často k zákulisním vyjednáváním, které neodpovídají úměrně velikosti nižších jednotek, ale jsou založeny spíše na osobních schopnostech a síle jednotlivce či malé skupinky, než na kolegiálním rozhodování reflektujícím členskou strukturu strany. Toto rozčlenění je typické pro strany kádrové.

Silné rozčlenění poté jasně rozděluje funkce jednotlivým organizacím, které volí do vyšších orgánů své zástupce a složení těchto výkonných orgánů je kombinací míst volených a kooptovaných, přičemž volená část bývá obvykle větší. Tento typ rozčlenění je typický pro masové strany, kdy většinou stanovy přesně určují klíče pro delegáty jednotlivých sjezdů, a zároveň jsou vytvořeny různé orgány, které vykonávají specifické úkoly.

2.1.4 Vertikální a horizontální vazby

Duverger se dále věnoval vztahům mezi jednotlivými orgány strany, a to jak na úrovni horizontální, tak vertikální. Vertikální vazby vznikají u orgánů strany, které jsou vůči sobě ve vztahu, kdy je jedna organizace podřízena druhé a nachází se na rozdílných úrovních stranické struktury. Horizontální vazby poté specifikují vztahy orgánů na stejné úrovni, kdy by mezi nimi měl být rovnocenný vztah.

Ve vertikálním systému by tedy jednotlivé místní organizace neměly mezi sebou komunikovat jinak než prostřednictvím vrcholného orgánu. To je dobře viditelné u

komunistické strany, kdy buňky nekomunikují mezi sebou přímo, ale skrze sekce, které jsou složeny z delegátů z buněk. Takto pokračuje komunikační schéma až k vrcholnému orgánu strany. Pokud by se buňka odchýlila od představy strany, není reálně možné „nakazit“ buňku jinou, jelikož na úrovni sekce, kde se střetávají zástupci buněk, již není pravděpodobné, že by se delegátovi podařilo přesvědčit tento širší orgán, a tak je tomu i u vyšších orgánů.

Horizontální vazby pak představují komunikaci mezi jednotlivými organizacemi, a to buď přímo mezi členy jednotlivých orgánů, nebo skrze vedoucí pracovníky výborů. Horizontální vazby mohou fungovat i s přidruženými subjekty (tedy například odbory, sportovními kluby atd.), kdy se politická strana může skrze ovlivňování těchto subjektů snažit získávat nové sympatizanty pro svou činnost. (Duverger, 2016, s. 85) Nadvládu nad těmito nezávislými organizacemi strana získá dosazováním do jejich vedoucích postů členů strany.

Vazby tedy znamenají jakýsi způsob koordinace mezi základními jednotkami, které tvoří politickou stranu. Horizontální vazby jsou přítomné obvykle u kádrových stran, tedy, jednotlivé organizace mezi sebou aktivně komunikují a mohou se ovlivňovat navzájem. Vertikální vazby pak odpovídají spíše masovým stranám, které přímo a vědomě kontrolují koordinaci mezi jednotlivými organizacemi z vyšších pater.

Politické strany se liší nejenom způsobem koordinace mezi jednotkami, ale také rozdělením moci mezi jednotlivými stupni řízení. Centralizace znamená, že orgány nižšího stupně nemají žádné podstatné pravomoci a o všem rozhoduje ústřední vedení. Decentralizace naopak lokálním orgánům důležité pravomoci přiznává.

Dle Duvergera existují čtyři typy decentralizace: lokální, ideologická, sociální a federální.

Lokální decentralizace poskytuje místním vedoucím pracovníkům (pocházejícím z úrovně, v které vykonávají svou činnost), na které má ústředí malý vliv, velké pravomoci, a také možnost činit základní rozhodnutí na této úrovni samostatně. Silná lokální decentralizace pak může vést k „lokálnímu patriotismu“, kdy jednotlivé regionální organizace mohou řešit své vlastní politiky na úkor otázek celostátních. Ve straně tak mohou existovat různé lokální politiky, které mohou být protichůdné, a strana může ztratit obecné směřování na úkor těchto politik. (Duverger, 2016, s. 87)

Ideologická decentralizace umožňuje vznik různých proudů v rámci jedné strany,

kdy každý z těchto proudů má určitý vliv v řídicích výborech. Tyto jednotlivé ideologické frakce mohou v rámci strany vytvářet vlastní organizace, které následně zastupují jejich zájmy.

Sociální decentralizace znamená organizaci v rámci strany na základě ekonomické a sociální příslušnosti. Tedy, že jednotlivé orgány jsou tvořeny lidmi pocházejících ze stejného socio-ekonomického zázemí.⁷ Tyto jednotlivé organizace pak mezi sebou často v rámci strany soupeří, jelikož každá zastává rozdílné zájmy, které mohou vést k problémům uvnitř strany, podobně jako u ideologické decentralizace.

Poslední decentralizací, kterou Duverger zmiňuje, je decentralizace federální. Tento případ je charakteristický pro státy, které jsou federálně strukturované, a není divu, že se jedná například o Švýcarsko, kde je organizace stran primárně kantonální. (Duverger, 2016, s. 88) Federálně decentralizované strany mají v ústředních výborech zastoupení ze všech těchto federálních organizací.

Jak jsem uváděl výše, kádrové strany jsou obvykle typické decentralizací, jelikož jejich vznik není závislý na předem existující centrální instituci, ale samotní poslanci iniciují vznik „ze zdola“, a v rámci strany si zachovávají svou vazbu na lokální organizace, ze které pocházejí. Oproti tomu masové strany jsou z pravidla centralizovanější právě kvůli tomu, že si původní instituce zachovávají výrazný vliv na úkor místních organizací.

2.1.5 Členství ve straně

Jak uvádí Duverger: „*Rozdíl mezi stranami kádrů a stranami mas nespočívá v jejich velikosti, v počtu jejich členů: nejde o rozdílný rozměr, ale rozdílnou strukturu*“ (Duverger, 2016, s. 97) Na druhou stranu je však členství ve straně velice důležité, jelikož například většina politických stran podmiňuje získání stranické funkce právě členstvím ve straně, a při nejmenším v období vzniku strany bývají členské příspěvky výraznou částí finančního základu, který udržuje stranu v činnosti.

Právě finanční otázka je v souvislosti s členstvím klíčová. Pro masovou stranu jsou členské příspěvky velice důležitým zdrojem příjmu, jelikož z nich financuje své volební a provozní výdaje. Kádrová strana naopak využívá pro funkční vedení volebních kampaní jiné prostředky, a to primárně zvučná jména, která voliče přivedou k volebním urnám,

⁷ Duverger uvádí, že je tato forma decentralizace přítomná v nepřímých stranách katolického typu, kdy jsou v jednotlivých sekcích organizovány příslušníci střední třídy, zemědělci, námezdní pracovníci atd. (Duverger 2016, s. 88)

experty na kampaně a zároveň finanční dary od zámožných podporovatelů strany, které je však do jisté míry vůči nim zavazují., *To, čeho strany mas dosahují svou početností, to strany kádrů získávají výběrem. Vstup do strany už v nich vůbec nemá stejný význam: je to akt zcela osobní, založený na schopnostech nebo na zvláštním postavení člověka, určený čistě osobními vlastnostmi.*“ (Duverger, 2016, s. 98)

Masové strany formalizují kritéria vstupu do strany tak, že vyžadují podepsání určitého závazku a placení ročních příspěvků. Oproti tomu kádrové strany vstup do strany neformalizují a členské příspěvky jsou nahrazovány nepravidelnými dary. O členy v pravém slova smyslu se tedy nejedná a, jak uvádí Duverger: *„sčítání voličů je jediný způsob, jak měřit stranické společenství.*“ (Duverger, 2016, s. 125) To vše souvisí s tím, že aktivní i pasivní volební právo bylo v 19. století značně omezené, proto se členy stran stalo jen několik privilegovaných, jejichž okruhy známých pokryly s trochou nadsázky celý elektorát.

2.1.6 Řízení stran

Pro úspěšné fungování politických stran je důležitý jistý prvek vůdcovství, který dokáže stranu udržet soudržnou a akceschopnou. V demokratických společnostech je však důležité, aby způsob řízení strany při nejmenším působil demokratickým dojmem. Demokratické prvky znamenají, že vedoucí pracovníci strany jsou voleni, obměňováni, kolektivní a měli by mít zároveň oslabené pravomoci. (Duverger, 2016, s. 164) Nicméně v rámci konkurenčního boje na politické úrovni se automaticky za účelem přežití strany vytváří oligarchické kruhy, které se teoretickému rozdělení moci ve stanovách v některých aspektech vymykají. Pro tuto práci není důležité, jakým způsobem oligarchické okruhy vznikají, proto se spokojme s faktem, že je tento vznik přirozený a že vzniku „vnitřního okruhu“ leaderů dochází napříč všemi stranami a není to doménou pouze kádrových stran nebo masových stran.

Pro kádrové strany je charakteristické, že nejsou na tolik rozčleněné a skutečná moc zůstává v rukou jednotlivců, a to jak na místní úrovni, tak na úrovni centrální. Ačkoliv tedy formálně mohou existovat odlišné stranické orgány, které mají zastávat různé funkce, v praxi je necháván velký prostor pro osobní vliv uznávaných leaderů.

Kádrové strany jsou tedy charakteristické personalizací moci mezi několika významných osobností (notáblů) na různých úrovních stranické hierarchie, kdežto masové

strany se vytváření šéfů snažily zabránit a jejich cílem bylo působit jako kompaktní celek.

Pro tuto práci je důležitá část, kdy se Duverger věnuje vztahu mezi členy parlamentu a stranickými předáky. Členové parlamentu vycházejí z voleb, a jsou tedy reprezentanty občanů. Straniční předáci jsou poté vedoucí osoby v rámci strany se stranickým mandátem. Demokratické vnitřní nastavení poté vyžaduje, aby členové parlamentu měli nad stranickými předáky přednostní postavení. (Duverger, 2016, s. 208)

V rámci vývoje nastavení vztahů mezi předáky a členy parlamentu můžeme pozorovat tři fáze.

První fází je nadvláda členů parlamentu nad stranou, kdy jsou výbory (předsednictvo a další výkonné výbory) obsazovány na základě zisku voleného (parlamentního) mandátu, které pak mají v rámci stranických výborů silný vliv.⁸ Tito poslanci či senátoři by měli být automaticky i členy výboru na místních či regionálních úrovních, kde se těší úcty a mají na jednání výboru významný vliv. „*Účast ve volbách a v parlamentu je přímo cílem jejich existence (...), jediná forma jejich aktivity*“ (Duverger, 2016, s. 210) Strany pak mají nedostatečný počet aktivních členů, kteří by mohli poslancům a senátorům oponovat, a zároveň se poslanci ve straně těší významné podpoře. Tato fáze odpovídá konzervativním, kádrovým stranám.

Sám Duverger připouští, že tyto pravidla nemusí platit vždy a že se nadvláda parlamentních klubů nad stranou objevuje i v centralistických stranách, a to ve chvíli, kdy jsou poslanci disciplinováni, a zároveň je pozice centrálních orgánů (kterými jsou členy) zásadní. (Duverger, 2016)

Druhou fází označuje Duverger za rivalitu mezi poslanci a předáky strany. Tato fáze je výsledkem rozšiřováním členské základny politických stran a zároveň také výrazným rozčleněním strany, díky kterému vzniká stranická hierarchie. Je totiž přirozené, že straniční aktivisté pak často vystupují proti parlamentnímu zastoupení (z důvodu sociálního postavení), a právě o aktivisty se opírají straniční předáci, čím vzniká ona rivalita mezi nimi a parlamentní skupinou, kdy se straniční předáci snaží kontrolovat poslance a senátory (mimo jiné z důvodu obav o zkorumpovatelnost poslanců), ti se naopak snaží udržet si svůj vliv a moc díky účasti v řídicích orgánech (tedy udržením si automatické většiny v rámci orgánů pro parlamentní zástupce oproti delegátům a aktivistům).

⁸ Může se jednat jednoduše o vliv početní, tedy, že většina výboru je složena z poslanců a senátorů, a volení členové na základě sjezdu jsou v menšině.

Některé politické strany vyvažují moc parlamentních klubů například tím, že se straničtí předáci automaticky mohou účastnit zasedání parlamentních klubů, kde se spolu podílí na rozhodnutí. (Duverger, 2016, s. 219) Dalším způsobem je také způsob vypracovávání návrhů zákonů či parlamentních reforem, které poslanci a senátoři předkládají. Pokud tyto texty vypracovávají skupiny, které jsou podřízené spíše stranickému vedení, než poslancům, jedná se dle Duvergera o oslabení parlamentní skupiny na úkor stranických předáků. Poslanci naopak využívají vůči předákům toho, že disponují autoritou, která je s parlamentním křeslem spojena. Tuto autoritu pak využívají i na místní úrovni, z které pochází, kde si udržují stále významnou roli. Proto jsou různá rozhodnutí i v této fázi stále spíše pod vlivem poslanců a senátorů než stranických předáků.

Poslední fází je nadvláda strany nad poslanci, která je charakteristická pro komunistické a fašistické strany. Svrchované postavení strany může být zajištěno několika způsoby. Poslanci francouzské Komunistické strany například museli odvádět své poslanecké platy straně, která jim následně poskytovala velice omezený plat, a tím bylo zajištěno, že poslanci budou jednat tak, jak si přála strana, jelikož byla fakticky jejich zaměstnavatelem. Podklady pro projednávání na půdě parlamentu byly poslancům a senátorům poskytovány ze specializovaných center, které je posuzují na základě stranické ideologie, proto poslanec nemá příliš možností být v hlasování a předkládání návrhů nedisciplinovaný.

V první fázi bylo pravidlem, že poslanci získávají stranické pozice právě na základě jejich poslaneckého mandátu. V případě nadvlády strany nad poslanci se děje přesný opak. Straničtí předáci se naopak mohou stávat poslanci, aby získali poslaneckou prestiž, důležitá je však primárně jejich stranická věrnost a práce poslance slouží spíše jen k agitaci a propagandě, a stranická pozice zůstává v rámci strany váženější.

Duverger tak ve své práci z roku 1951 přišel s do té doby nevídanou publikací analyzující tehdejší politické strany, která se stala učebnicí politických stran pro mnoho dalších politologů. Na základě předložených jednotlivých definičních znaků můžeme dle Duvergera rozlišovat dva ideální typy politických stran, přičemž původní politické strany odpovídaly kádrovým, ale vývoj a společenské změny napříč Evropou způsobily to, že kádrové strany již společenské poptávce neodpovídaly, a od přelomu 19. a 20. století se na politické scéně objevil nový typ politických stran, a to masových.

Pro lepší orientaci je v současné chvíli vhodné shrnout znaky, které jsou pro kádrovou stranu jako ideální typ charakteristické.

Pro kádrovou stranu platí, že:

- 1) Vznikla v rámci volebního cyklu na půdě parlamentu
- 2) Její podstata vychází z přítomnosti notáblů, které strana využívá k zisku voličů
- 3) Její základní organizační jednotkou je výbor
- 4) Je slabě rozčleněna
- 5) V rámci strany jsou přítomné horizontální vazby
- 6) Je obvykle decentralizovaná
- 7) Neformalizuje podmínky pro členství ve straně/ členství jako takové neexistuje
- 8) Stranické parlamentní kluby mají nadvládu nad stranickými předáky

2.2 Profesionálně-volební strana

Italský politolog Angelo Panebianco v roce 1982 (do anglického jazyka přeložena roku 1988) vydal knihu *Politické strany: organizace a moc*. V této knize nejprve představuje dřívější představy politologů, např. Roberta Michelse o železném zákonu oligarchizace uvnitř politických stran, Maurice Duvergera, který rozlišoval politické strany na kádrové a masové, a Otty Kirchheimera, který kvůli zmenšení sociálních rozdílů ve společnosti, oslabování vztahů mezi společností a politickými stranami a zredukování ideologické zátěže jednotlivých politických stran, přišel s konceptem catch-all strany. (Panebianco, 1988)

Panebianco poté představuje vlastní ideální model, který odpovídá některým stranám z 80. let dvacátého století. Tento model se nazývá profesionálně-volební strana a je výsledkem proměny jak společnosti, jejíž vazby na politické strany výrazně oslabovaly, tak politických stran, které skrze ideologickou redukci přešly spíše do podoby catch-all stran, jejichž podoba se však nadále vyvíjela, a proto autor přišel s jakýmsi subtypem v podobě strany profesionálně-volební.

2.2.1 Vznik ideálního typu

Jelikož, jak přiznávají autoři představených teorií, podoba kartelové, moderní kádrové i profesionálně-volební strany přímo vychází z catch-all strany, je vhodné nyní představit charakteristické rysy této teorie, jak je chápal její tvůrce Otto Kirchheimer.

Pro catch-all stranu je charakteristické/á:

- 1) Drastické snížení ideologické zátěže a zaměření se na politické otázky, na kterých panuje široká shoda napříč elektorátem.
- 2) Rostoucí závislost na vlivu zájmových skupin a transformace paralelních organizací, náboženských skupin a odborů na zájmové skupiny, se slabší a méně častou vazbou na politické strany.
- 3) Ztráta vlivu členů, především těch aktivních (oslabení stranické byrokracie založené na aktivních členech).
- 4) Posilování role leaderů strany a jejich závislost na externích zájmových skupinách v otázce financování strany a udržování kontaktu s voličstvem. Výrazná profesionalizace.
- 5) Slabší vztahy strany s voličstvem, které není nadále založeno na sociálních vztazích (příslušností k dané sociální třídě). (Panebianco, 1988, s. 263)

Obecně můžeme říci, že v rámci vývojových teorií politických stran je všem vlastní, že jako mezikrok a velice důležitá teorie je chápán model catch-all strany⁹, která se od masové strany odlišuje primárně tím, že se u ní projevují výrazně slabší vazby jak na členy strany, tak na společnost, a že dochází k výraznějšímu propojování se státem, primárně díky závislosti politických stran na státních dotacích personálnímu propojení státních zaměstnanců s byrokratickou základnou strany. Tento charakteristický základ následně přebírají všechny další ideální typy politických stran, které jsou v této práci představeny.

Panebianco tedy jako nenahraditelný předpoklad pro vytvoření modelu profesionálně-volební strany chápe přeměnu stran masových do podoby catch-all stran. Společnost se stávala čím dál tím více individualistickou, mizela stranická identifikace a naopak posilovala střední vrstva, jejíž životní standard oproti dřívějšímu stavu znatelně

⁹ Jak je uvedeno v kapitole moderní kádrová strana, catch-all strana by podle Koala měla být chápána jako hlavní model a moderní kádrová strana, kartelová a profesionálně volební model je spíše jakýsi podtyp catch-all strany, s kterou mnohé atributy sdílí.

rostl.

Jelikož se politické strany stávaly méně závislé na své členské základně, narůstal tak vliv dalších skupin, jež se stranou spolupracovaly. Tento trend můžeme nalézt i u catch-all stran, nicméně v průběhu 70. a 80. let se zaměření na externí dodavatele, politické experty a odborníky z různých oblastí stávalo čím dál tím více rozšířeným, některé ze znaků catch-all stran se posilovaly, a právě z tohoto důvodu Panebianco přišel se subtypem profesionálně-volební strany, jež odpovídala některým stranám z 80. let dvacátého století více.

2.2.2 Parametry ideálního typu

Pro Panebianca je stěžejním atributem politické strany to, jakým způsobem strana využívá či nevyužívá své členy. U masových stran (jazykem Panebianca masově byrokratických) bylo členství velmi podstatným základem, který straně přinášel značné výhody. Členská základna nebyla využívána pouze pro potřeby finančního zajištění, ale zároveň také jako lidský zdroj pro byrokratické fungování strany, tedy, že masové strany aktivně využívaly své členy k tomu, aby se podíleli na vytváření politiky strany, zároveň ale také na zajištění stranického aparátu po byrokratické, administrativní a komunikační stránce. Ovlivňování politiky stran se projevovalo primárně tak, že mezi členy existovalo mnoho profesionálů na jednotlivé problematiky, a politické strany tuto možnost levného, zároveň ale také často kvalitního zázemí využívaly pro vytváření svých programových dokumentů a následného postoje k různým otázkám tehdejší politiky. (Panebianco, 1988) Tím pádem strany dávaly větší možnost řadovým členům k tomu, aby jistým způsobem ovlivňovali stranu jako takovou, a tím se mezi nimi vytvářela vzájemná silná vazba, kdy se stranická příslušnost promítala v mnoha oblastech životů jejích členů. Jelikož se masové strany snažily aktivizovat své členy, zároveň však rozhodovalo primárně stranické vedení, docházelo k vytváření silných vertikálních vazeb mezi jednotlivými úrovněmi stranické organizace.

Profesionálně-volební typ politických stran na profesní zázemí mezi členy strany nadále nespolečá. Pro expertízy a vytváření podkladů stranických politik využívá často expertních společností/osob, s kterými spolupracuje či přímo zaměstnává řadu profesionálů z různých oblastí. Podobně tak strana využívá externích firem pro vedení a vymýšlení volebních kampaní, které se tak stávají mnohdy velice finančně náročnými, jelikož se

strana snaží o vedení kampaně na vysoké úrovni.

Profesionalizace se v těchto stranách projevuje i na úrovni nejvyšší, kdy osoby, které v rámci strany disponují mocí, pochází často přímo z řad profesionálů, a to buď z jednotlivých oblastí, nebo také obecně z řad politických expertů, zjednodušeně řečeno politických matadorů, kteří se na politické scéně pohybují velice dlouhou dobu, a které i společnost vnímá de facto jako politika z povolání. Tito profesionálové pak z pravidla zastávají parlamentní posty, a tím mimo jiné dochází k tomu, že poslanci a senátoři získávají v rámci strany mocenskou nadvládu (k tomu dochází de facto u všech zmíněných typů politických stran). (Panebianco, 1988)

Masové strany hojně využívaly stranických tiskovin, skrze které se mimo jiné snažily edukovat jak své členy, tak voliče, kteří sice členy nebyli, nicméně kvůli socio-ekonomické příslušnosti na ně stranické tiskoviny přímo cílily. Proces přeměny, projevující se nástupem masových médií primárně od 50. let dvacátého století, tuto situaci ovlivnil a společnost již nebyla závislá pouze na stranicky ovlivňovaných informacích, jelikož vznikalo velké množství nezávislých mediálních kanálů, které nadále nespádaly pod kontrolu jednotlivých politických stran. Na to musely reagovat i samotné strany, a to proměnou stylu jejich komunikace, která již nevyužívala stranickou byrokracii k tomu, aby předávala informace jak členům, tak voličům, ale využívala profesionály, kteří v proměňující se době věděli jakým způsobem vést volební kampaně, a jakým způsobem komunikovat směrem ke společnosti. V rámci stranického aparátu tak vznikají specializovaná tisková oddělení, která mají na starost komunikaci s členy a voliči, jež dříve zajišťovali samotní členové.

Volební kampaně jsou oproti dřívějšímu zaměřování se na postavení jednotlivých sociálních skupin značně personalizované, orientované na kandidáta, s nímž je kampaň spojována a zároveň na jednotlivá klíčová témata, která musí strana pro svůj volební úspěch obsáhnout. Profesionálně volební strany tedy díky rozvoji masových médií soustředí na, většinu klíčových otázek politického života, jelikož nestačí akcentovat jen jednu oblast (například postavení dělníků), jak tomu bylo dříve. V rámci jednotlivých klíčových otázek se strana snaží využívat detailní expertízy a zastřešení jednotlivých kandidátů, kteří se dané problematice věnují. (Panebianco, 1988, s. 266)

„Televize a zájmové skupiny se staly více důležitým pojítkem mezi stranami a voličstvem než tradiční přidružené organizace, stranická byrokracie a řadový členové.“

(Panebianco, 1988, s. 266) Profesionálně volební strany tedy nepotřebují své aktivní členy a stranickou byrokracii k tomu, aby vytvářely stoprocentní politickou agitaci, jelikož dokáží využít jiné zdroje, a to právě v podobě televize a zájmových skupin. Aktivní členové a stranická byrokracie (složená z členů strany) se tedy stávají méně významnými, a to jak z důvodů finančních (klesající závislost na členských příspěvcích), tak z důvodů rekručních a mobilizačních (v případě, kdy se strana snaží rozšiřovat své řady, přijde z pravidla s kampaní, která má jistý příliv členů zapříčinit. Nespoléhá se tak pouze na aktivní roli stávajících členů, ale také na profesionálně vytvořenou kampaň, která má členské řady rozšířit). Straničtí předáci ztrácí na své důležitosti, a hlavními představiteli strany se stávají veřejně volené osoby, které jsou voličům prezentováni v médiích a vytváří obraz strany.

Oproti například straně sociální integrace (viz. Sigmund Neumann, 1955), kdy se politická strana snažila prostupovat co nejvíce do životů svých voličů, a tím se voliči do značné míry stávali na stranách závislími, je trend v druhé polovině dvacátého století opačný. Dochází k čím dál tím větší nezávislosti voličů na politických stranách, a to vede k oslabování voličské podpory. Dřívější ideologická vyhraněnost masových stran, které byly založené na jasné integraci a artikulaci zájmů specifické sociální skupiny, postupem času mizí (z důvodů rozšíření masových médií, zlepšování ekonomické úrovně společnosti atd.) a politické strany tak neorganizují stabilní, kolektivní identity. (Panebianco, 1988, s. 268) Proto musí být kampaně vedeny jinak než ideologicky, a to právě se zaměřením na aktuální témata (s využitím expertů na tyto otázky), která dokáží voliče oslovit.

S nezávislostí občanů na politických stranách souvisí logicky i často zmiňovaný úbytek členství, který je pro druhou polovinu dvacátého století charakteristický. Díky nízkému počtu členů není potřeba příliš výrazná institucionalizace politických stran a kontrola periferních institucí je tak oproti masovým stranám omezena. Ačkoliv se tedy rozhodování o klíčových otázkách soustředí do rukou centrálního vedení (primárně do rukou parlamentních zástupců), lokální otázky se díky nižší míře institucionalizace stávají vůči centrální úrovni často autonomní.

Na základě Panebiancovy charakteristiky profesionálně-volební strany pak můžeme za charakteristické rysy strany považovat následující:

- 1) Klíčová role profesionálů, oproti dřívějšímu využívání členů ve stranické

byrokracií

- 2) Strana zaměřená na voliče se slabými vertikálními vazbami, decentralizace
- 3) Převaha veřejných zástupců a značná personalizace stranického vedení
- 4) Financování prostřednictvím zájmových skupin a veřejných zdrojů
- 5) Zaměření se na jednotlivá klíčová volební témata a personalizace leaderů

2.3 Kartelová strana

Politologové Richard S. Katz a Peter Mair přišli v devadesátých letech 20. století s typem politických stran, který je nazýván kartelová strana. Kartelové straně se věnovali například v knize *How parties organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies* (1994) či v sborníku *On parties, party systems and democracy: selected writings of Peter Mair (2014)*¹⁰ a hned v úvodu je důležité říci, že podobně jako Duverger chápali politické strany jako aktéry, kteří se v čase vyvíjí. Katz a Mair tento vývoj chápou tak, že se původní masové strany postupně proměňovaly v jiný typ stran, a to především proto, že docházelo k odklonu společnosti od politických stran a zároveň k odklonu stran od společnosti směrem ke státu. Masové strany charakteristické pro předválečné období (období 20. století do druhé světové války) se díky dlouhodobému působení společenských změn proměňovaly, a to směrem k ideálnímu typu catch-all strany, projevujícím se redukcí ideologické zátěže, postupnému oslabení vzájemných vztahů mezi stranou a jejími členy a silícím propojováním se státem.

V 90. letech se však již ani typ catch-all strany nejevil Katzovi s Mairem jako nejvhodnější, proto přišli s modelem jiným, do kterého strany dospěly, nicméně bez mezistupně v podobě catch-all strany by k takovému přechodu nejspíše nedošlo.

2.3.1 Vznik ideálního typu

Mair ve svém článku *Continuity, Change and the Vulnerability of Party* v roce 1989 uváděl, že dřívější výrazná monotematicnost politických stran¹¹ již v průběhu dvacátého století ztrácí na svém významu a politické strany se musí zaměřovat na mnohem

¹⁰ Již díky tomu, že je sborník týkající se mimo jiné definice kartelové strany vydáván dvacet let po původní publikaci je zřejmé, že na akademické scéně probíhala dlouhá a energická diskuse ohledně využitelnosti a relevantnosti modelu kartelové strany, což bude zmíněno také v kapitole o moderní kádrové straně.

¹¹ Kdy například agrární strany bojovaly primárně za úlevy pro zemědělce a venkovské obyvatelstvo a křesťanští demokraté za zákaz potratů či omezení sekularizace.

širší spektrum otázek, ke kterým se nějakým způsobem musí postavit. Tyto otázky mají společný charakter, tedy například, že je žádoucí zajistit důstojné žití všech občanů a jednotlivé strany s tím všechny souhlasí. Rozdílnosti mezi jednotlivými stranami spočívají v tom, jakým způsobem k výsledkům chtějí dojít, cíl je stejný a liší se jen prostředky. Zjednodušeně můžeme říci, že se politika stávala soupeřením na základě pravo-levých rozdělení politických stran, kdy každá strana zastávala ke všem otázkám přístup, který více či méně odpovídal tomuto zařazení. (Mair, 1989, s. 327- 333)

Spolu s tím je dobré říci, že se volební právo v průběhu dvacátého století znatelně rozšiřovalo a z politiky se stala masová záležitost, kdy se politické strany již nesnažily cílit na základě jedné kruciólní otázky na úzký okruh voličů, ale musely dávat odpovědi na mnoho otázek, aby měly vůbec možnost získat parlamentní zastoupení.

Na základě pravo-levého štěpení začaly po druhé světové válce vznikat tzv. bloky stran, které do jisté míry sdílely některé hodnotové atributy, a pro voliče začalo být čím dál více obtížné se s některou stranou výrazně identifikovat, jelikož se jejich programy často podobaly tak, že je odlišovaly pouhé „maličkosti“.

Jak ukazuje Mair, podpora bloků v Evropě zůstávala relativně neměnná, ale podpora jednotlivých stran prochází častou nestabilitou. (Mair, 1989, s. 335) To tedy znamená, že voliči považují stále stejné otázky jako důležité, nicméně mizí blízká sociální vazba na jednotlivé politické strany uvnitř ideologických bloků.

Aby byly moderní masové strany schopné oslovit voliče, musí být schopné elektorát přesvědčit, že právě ony zastávají v jednotlivých otázkách ty chtěné názory. Volič se totiž stával stále více edukovaným, jelikož v druhé polovině dvacátého století docházelo k rozšíření masových médií, která již nebyla stranicky řízená, a občané mohli svobodně získávat objektivní informace. I díky edukaci skrze nestraničká média pak volič ztrácí blízkou vazbu se stranami a není příliš angažovaný v aktivitách, které strany provozují.¹² Strany se tak postupem času přestávaly spoléhat na členské příspěvky (z důvodu ubývajících členů) a zároveň i na aktivizaci svých členů a začaly využívat financování z jiných prostředků, převážně státních. Vazby však neoslabují pouze mezi voliči a stranami, ale také mezi podporovateli stran navzájem, jelikož citelně zeslábla míra centrální organizovanosti stranických sympatizantů a stranická organizace neprostupuje do

¹² Jelikož dřívější masové strany nepůsobily pouze jako zprostředkovatel mezi vůlí občanů a státem, ale také jako jakýsi „učitel“, který své členy vzdělával a vysvětloval jim jak politické, tak sociální otázky týkající se jejich životů. Strana se snažila postupovat do různých aktivit, které se týkaly každodenního života jejich členů. Úlohu učitele do jisté míry převzala nezávislá masová média, která společnosti představovala realitu, na kterou si občané sami mohli udělat svůj vlastní názor, který nebyl indoktrinován stranickou ideologií.

tolika oblastí lidského života, jako tomu bylo dříve. (Mair, 1989, s. 343)

Pro Katze a Maira je stěžejní fakt, že v druhé polovině dvacátého století docházelo v Evropě k oslabování vztahu mezi politickou stranou a společností. Masové strany, které byly přímo založeny na aktivizaci společnosti, již přestaly dané době vyhovovat a vznikaly nové typy politických stran. Otto Kirchheimer představil model catch-all strany, Angelo Panebianco přišel se stranou profesionálně-volební, která byla představena v předchozí kapitole.

Jelikož se tedy občané stávali více edukovanými díky nezávislým médiím a jelikož své zájmy mohli vyjadřovat skrze různé zájmové skupiny a nezávislé organizace, oslabovala se dříve velice výrazná vazba mezi člověkem a politickou stranou, a občané již přestávali považovat politické strany jako jedinou formu na zastupování svých zájmu vůči státu. S tím souvisí, že politické strany přicházely o zdroje, které dříve získávaly od svých členů. Politické strany však byly schopné tyto zdroje nahradit, a dokonce i navýšit, a to díky narůstajícím příspěvkům od státu, které zajistily jejich činnost a zároveň jim dávaly možnost zefektivnit jejich byrokratický aparát. (Mair, 1994, s. 376- 377)

V době masových stran byly politické strany hlavním aktérem zprostředkování zájmu občanů vůči státu. Catch-all strany se pak staly de facto na společnosti nezávislými a jejich hlavní činností bylo soupeření mezi sebou ve volební aréně o parlamentní mandáty. Do jisté míry se politické strany stávaly částí státu, a tím se jejich vazba na občanskou společnost oslabovala. Propojování se státem bylo zapříčiněno několika skutečnostmi. Jak jsem psal výše, v druhé polovině dvacátého století již nedominovala stranická média, ale nezávislé tiskoviny (zároveň také docházelo k rozmachu televizního vysílání), kde strany nemohly neomezeně hlásat to, co by pro ně bylo výhodné, jelikož to do jisté míry reguloval stát. O těchto regulacích však nerozhodoval státní aparát nezávisle na politických stranách, ale právě politické strany tím, že jejich zvolení kandidáti rozhodovali o zákonech, které tyto regulace upravovaly. Stát byl však klíčovým pro přežití politických stran primárně v tom, že jim poskytoval finanční zdroje nutné pro jejich fungování.¹³ Tyto finanční zdroje v mnoha případech převyšovaly všechny ostatní příjmy stran a zároveň poskytovaly stranám možnost odměnit své stranické podporovatele. Stát však nepůsobil na

¹³ Mair ve svém výzkumu pozoruje, jakým způsobem se politické strany proměňovaly od 60. do 80. let ve vztahu k počtu placených zaměstnanců stranické byrokracie, kdy například v případě Irsku došlo k nárůstu o 330 % stranických zaměstnanců, přičemž tento nárůst byl možný převážně díky tomu, že politické strany získávaly od státu finance na základě volebních výsledků a působení v parlamentu. Strany se tak de facto stávaly závislé na státních prostředcích, což napomohlo k odklonu jejich působnosti od občanské společnosti, jak tomu bylo dříve. (Mair 2014, s. 377)

politické strany jen finančně, ale také díky různým regulacím týkajících se vnitřního fungování politických stran, které se převážně od 70. let začaly objevovat napříč různými státy.

Všechny tyto proměny politického života vedly k tomu, že se politické strany začaly sobě navzájem čím dál tím více podobat (alespoň v organizační rovině), jelikož přistoupily na „pravidla hry“, která jsou státem regulovaná.

2.3.2 Parametry ideálního typu

Katz a Mair tedy chápou vývoj politických stran jako proces, kdy je v různých časových etapách nějaký typ strany převládající, proto představují čtyři stádia vývoje politických stran primárně ve spojitosti jejich vztahu s občanskou společností.

První fázi odpovídá Duvergerovo pojetí kádrových stran. Tato etapa je typická pro konec 19. a začátek 20. století, kdy bylo výrazně omezené volební právo, tudíž tehdejší občanská společnost de facto odpovídala politické reprezentaci státu. V této době převládalo přesvědčení, že existuje jediný národní zájem, který elity naplňují. Ti, kteří disponují volebním právem, de facto nepotřebují k ovlivňování státu prostředníka v podobě politických stran, jelikož jsou často sami politiky a své volební kampaně si financují sami. (Katz a Mair, 1995, s. 397)

Druhá fáze vývoje (přelom 19. a. 20 století až 60. léta) odpovídá období industrializace a urbanizace, které napomohly k rozšíření volebního práva mezi větší část společnosti. Jednotlivé sociální segmenty začaly být politicky organizované (vznik masových politických stran) a politické strany zastávaly roli zprostředkovatele zájmu mezi jednotlivými segmenty společnosti a státem. Politické strany se tak staly jakýmsi mostem mezi státem a občanskou společností. (Katz a Mair, 1995, s. 397- 398)

Třetí fáze (po druhé světové válce) je spojená s tím, že se dřívější kádrové strany snažily adaptovat na tyto změny, a proto musely změnit svou organizaci a taktiku. Formálně se začaly podobat masovým stranám (zavedly členství, sjezdy atd.), nicméně jelikož nezastupovaly specifický segment společnosti, snažily se o vytvoření univerzálního společenského zájmu, který měly zastupovat. Narůstal také podíl státem poskytovaných sociálních a vzdělávacích služeb, které byly dříve v dikci masových stran. Zároveň docházelo k nárůstu střední třídy, proto se model masových stran stával čím dál tím méně

voličsky úspěšným, na což strany reagovaly svou proměnou, díky které dokázaly oslovit široké voličské spektrum. Tato etapa je tedy charakteristická vznikem catch-all stran, pro které je příznačná redukce ideologické zátěže a zaměření se na celou populaci. Co se týče vztahu mezi státem, stranou a občanskou společností strany přestávaly být přímo spjaté se společností, a naopak se stávaly součástí státní byrokracie například tím, že dodávaly na místa státních úředníků své straníky. Politické strany tedy na jednu stranu agregují zájmy společnosti, na druhou stranu však vykonávají politiku ve prospěch státní byrokracie, a tu se snaží obhájit před veřejností. Dochází tedy k čím dál výraznějšímu propojení mezi politickými stranami a státem, které následně vede až ke vzniku kartelové strany. (Katz a Mair, 1995, s. 398- 402)

Čtvrtá fáze (od 70. let) je spojena s čím dál více viditelným propojováním politických stran se státem, a to z důvodů, které jsem popsal výše. Systém stran se stává uzavřeným, jelikož státní financování náleží výhradně parlamentním stranám, a přístup do nezávislých médií je státem regulován obvykle také ve prospěch těchto stran. Politické strany tedy skrze státní regulace a státní dotace posilují svou roli a novým subjektům velice znesnadňují vstup do politické arény. Strany již: „*nejsou pouze jednatele mezi občanskou společností a státem, strany byly absorbovány do státu (...), strany se staly semi-státními agenturami*“. (Katz a Mair, 1995, s. 403)

Vývoj politických stran tedy dle Katze a Maira dospěl v sedmdesátých letech do podoby, kdy je převládajícím typem strany kartelová strana. Charakteristickým znakem kartelové strany je výrazné propojení se státem, zároveň ale také vytvoření jakési „tajné dohody“ mezi stranami navzájem. Politické strany, ačkoliv se na poli volební arény jeví jako protivníci, se v této rovině staly spojenci.

Pro kartelové strany platí, že se politika stala zaměstnáním samo o sobě a že již primárně nejde o zastupování zájmu některého sociálního segmentu, ale o získání politického mandátu a jeho udržení. Jelikož se politické mandáty staly klíčovým cílem politické soutěže, je logické, že ti, kteří je získají, se v rámci strany stávají velice důležitými. Státní příspěvky politickým stranám jsou založeny právě na počtu parlamentních mandátů a volebním výsledku. O výši těchto příspěvků poté rozhodují právě volení zákonodárci, což jejich postavení uvnitř strany značně posiluje. (Katz a Mair, 2002, s. 444)

Soutěž, která o politické mandáty probíhá, je díky vytvoření kartelu stran do značné

míry stranami kontrolována a omezována, aby si strany dokázaly udržet svá postavení (to autoři ukazují například na švýcarské federální radě, kde funguje rotace předsednictví a zároveň tzv. magická formule mezi čtyřmi hlavními stranami, čím je jejich postavení de facto zakořeněno). Kartel stran neznamena problém pouze pro jiné politické strany, které se uchází o politické mandáty, ale i pro voliče, kteří se mohou cítit značně zmateni, jelikož klesá rozdílnost mezi jednotlivými programy stran. Rozdílnost klesá z důvodu, že se strany již nesnaží vést „epické politické bitvy“, ale právě o to udržet si své postavení, proto je výhodnější příliš výrazně nevybočovat.

Svobodné volby jsou pak pro kartelové strany legitimním vyjádřením vůle občanů, a zároveň také dostatečnou pojistkou demokracie. Jiné mimo-volební politické aktivity mohou být kartelovou stranou považovány za nechtěné, jelikož mohou společnost mobilizovat v poptávce po nové politické síle. Strany se pak nejspíše budou snažit s případnými s mimo-volebními aktivitami spojovat, za účelem udržení si svého postavení, a aby zabránily vzniku dalšího relevantního subjektu (s využitím nosné problematiky), který by je mohl ohrozit.

Kampaně, které kartelové strany vedou, jsou finančně velice náročné, zároveň jsou také centralizované a profesionalizované. Jelikož v druhé polovině dvacátého století evropské politické strany zaznamenaly značný pokles členské základny, samotné členské příspěvky by na takovéto kampaně nestačily, proto se strany musí spoléhat na jiné zdroje. Strany zároveň opouštěly od přijímání finančních darů od soukromých stranických patronů, jelikož tyto dary mohly být chápány jako potenciál pro korupční jednání. (Jamara, 2011, s. 142) Tehdejší vládnoucí politické strany tedy musely nalézt jiný zdroj, od kterého by mohly čerpat příspěvky, a tím se stal stát. Přímé financování politických stran bylo v Evropě zaváděno od 60. let dvacátého století a postupem času se stalo hlavním zdrojem příjmu skoro všech parlamentních politických stran. A právě tím dochází k již tolikrát zmíněnému odklonu stran od občanské společnosti směrem ke státu, kdy je velice obtížné vůbec politické strany od státu jako takového odlišit.

V souvislosti s členstvím je pro kartelové strany typické, že ačkoliv mohou mít členové značná práva, jejich pozice je oproti předchozím typům obvykle méně privilegovaná, jelikož se zmírňuje rozdíl mezi členy a pouhými podporovateli, kteří se mohou podílet stejnou měrou na aktivitách a rozhodnutí strany jako členové. Členové již nerozhodují o vedení strany přímo ale skrze delegáty. V kartelové straně je také možné přijmout členy přímo na základě rozhodnutí centra, čím v těchto případech klesá důležitost

lokálních organizací. V rámci strany dochází celkově k posílení centrálního vedení, které v extrémních případech jen rozesílá svá závazná rozhodnutí nižším úrovním. (Katz a Mair, 1995, s. 408)

U kartelové strany dochází k dominanci parlamentních skupin oproti nevolenému stranickému aparátu. To Katz a Mair dokládají výzkumy, které ukazují, že od 80. let dvacátého století dochází k výraznému převýšení zaměstnanců parlamentních klubů strany nad vedením strany centrálním. „*Leadeři se stávají stranou: strana se stává leadery*“. (Katz a Mair, 2002, s. 447)

Kartelové strany tedy oproti dřívějším typům sází na výrazný leadership a postavení řadových členů je v klíčových otázkách výrazně oslabené. Lokálním funkcionářům je však ponechána poměrně široká autonomie, například v získávání sympatizantů a případných členů. Na jednu stranu je tedy vedení strany velmi centralizované (o národních otázkách je rozhodováno na nejvyšší úrovni) a orgány s pravomocemi jsou často jmenovány vrcholnými orgány, a nikoliv na základě rozhodnutí členské základny, na stranu druhou však regionálním orgánům strana ponechává značné pravomoci například ve volebních kampaních či politikách teritoriálně nižších území než je to celonárodní. Takto nastavený model organizace strany můžeme nazývat stratarchií.

Ačkoliv autoři často uvádí, že na významu nabírají převážně jen poslanci a okruh okolo nich, dochází poté k závěru, že členská základna je sice oslabena jejím počtem, nicméně vedení strany jim stále poskytuje určité pravomoci, kterými se mohou na fungování strany podílet. Tím mají na mysli například ovlivňování volby vedení strany při nejmenším nominačními pravomocemi.

Jelikož je teorie kartelové strany vývojová, je pochopitelné, že strana dědí po předchozích typech některé z atributů, a právě členství je jedno z bodů, kterých se strana zkrátka není schopná zbavit. Strana zároveň členy potřebuje, a to jak kvůli finančním příspěvkům (které stále tvoří určitou část celkového rozpočtu strany), tak i kvůli času, který jsou členové schopni straně poskytnout například při vedení volební kampaně. (Katz a Mair, 2002, s. 448)

Jelikož je hlavním cílem politických stran získat politickou moc, je důležité, aby byly schopny oslovit voliče, na které cílí. Proto strany najímají různé externí profesionály, kteří vytvářejí jejich volební kampaně, oproti dřívějšímu využívání stranických aktivistů. Stejně tak se proměňuje i podoba, kterou se strana snaží voliče oslovit. Strany využívají masová média k tomu, aby propagovala celostátní volební kampaň, a lokální specifika se

v této části stávají marginálními.

Za hlavní charakteristické rysy kartelových stran (ačkoliv v textech Katze a Maira není přesná definice kartelové strany sepsána) můžeme považovat:

- 1) Převahu party in public office a dominance profesionálního vedení
- 2) Profesionalizaci stranického aparátu
- 3) Závislost na státních prostředcích a prolnutí se státem
- 4) Vytváření kartelu s ostatními stranami
- 5) Využívání moderních prvků komunikace a přístup do státem regulovaných komunikačních kanálů
- 6) Stratarchickou organizaci

2.3.3 Tři tváře politických stran

Pro každý z modelů, které jsou v této práci využity, je důležité to, která ze složek politické strany má v rámci mocenského nastavení vnitřní převahu. Z tohoto důvodu zde bude v rámci jedné podkapitoly představena jakási doplňková kategorie nazvaná Tři tváře politických stran, která napomůže při aplikaci všech ideálních typů, jelikož převaha jedné tváře nad ostatními je charakteristická pro všechny vybrané teorie.

Jako jednu ze změn fungování politických stran musíme dle Katze a Maira počítat organizační proměnu toho, kdo v rámci strany zastává vedoucí úlohu. Autoři rozdělují tři možné podoby organizace (*Tři tváře stranické organizace*), které politické strany obsahují a které spolu uvnitř zároveň koexistují. První tvář je *Party in public office*, která znamená parlamentní či vládní straníky. *Party on the ground* znamená samotné členy, aktivisty a další. *Party in central office* znamená národní vedení strany. (Katz a Mair, 1993)

Hlavním znakem *Party in public office* je výrazná dominance osob, které zastávají svůj úřad na základě voleb vně strany. Cílem člena strany je tedy získat úřad, se kterým přichází nejen vliv uvnitř strany, zároveň ale také různé partikulární výhody, které činitelé využívají. Člen, který se chce ucházet o parlamentní křeslo, musí dokázat zaujmout nejen voliče, ale i toho, kdo pokryje náklady na volební kampaň (standardně kandidátskou stranu). Získání úřadu však nenese jen osobní vliv uvnitř strany a individuální výhody, ale také nutnost podílet se na řízení státu a zajišťování blahobytu občanů, jež je často možné

pouze za předpokladu spolupráce s ostatními politickými subjekty. Jedná se tedy o část strany, která je na nejvyšších postech, které jsou však závislé na aktu volby, nikoliv samotného jmenování. (Katz a Mair, 1993, s. 351 – 352)

Party on the ground vychází z členské základny strany či v širším slova smyslu ze všech loajálních voličů strany. „*Hlavní charakteristikou pro tuto složku je dobrovolné členství, permanence a pravidelnost*“. (Katz a Mair, 1993, s. 353) Jednotliví členové jsou v rámci strany organizováni skrze různé stranické organizace, které vytváří danou stranickou hierarchizaci. Člověk se stává členem strany z důvodů symbolických, solidárních nebo také kvůli touze po ovlivňování politiky. Party on the ground dokáže straně přinést mnoho zdrojů, a to primárně finančních (členské příspěvky) a voličské (každý z loajálních voličů znamená hlas pro stranu ve volbách).

Party in central office se skládá z dvou skupin, a to z národní výkonné rady a stranického sekretariátu. Členové výkonné rady mohou pocházet jak z řad poslanců, tak z řad samotných členů. Tyto orgány tedy mohou být složeny z členů ostatních tváří strany, a právě tato různorodost může vést k mnoha sporům na této úrovni. Hlavní činností party in central office by měla být organizace stranických aktivistů, kteří získávají členy pro party on the ground. Zároveň by měla koordinovat národní kampaně a hlavně kontrolovat party in public office, zda dostatečně plní vůli členské základny. Centrální vedení by také mělo provozovat různé služby, které se k politické straně vážou (stranické tiskoviny, komunikace s ostatními subjekty atd.), a celkově zajišťovat chod strany, a to díky stranickému sekretariátu.

Jednotlivé tváře tedy v rámci strany koexistují, a tím pádem spolu musí do jisté míry spolupracovat, jelikož se pro svou činnost potřebují navzájem. Míra kooperace a překrývání se liší dle jednotlivých typů politických stran. U kádrových stran se party on the ground překrývá s party in public office, jelikož ve stranách neexistuje členství jako takové, a kdo členem je, je automaticky leaderem s veřejným mandátem. Jelikož jsou kádrové strany decentralizované a typická je volnost jednotlivých kandidátů, party in central office není vlastně potřebná a její pravomoci jsou značně omezené.

Pro masové strany integrace je charakteristická výrazná role party on the ground, jelikož má strana reprezentovat vůli svých členů a parlamentní delegace má být jejím zprostředkovatelem. Party in central office poté dohlíží na fungování strany a stává se hlasem a ochráncem členské základny. Jelikož se jedná o strany centralizované, je její role

taktéž kruciólní.

Třetím typem stran, které Katz a Mair využívají pro aplikaci *tří tváří politických stran*, je catch-all party, pro kterou zůstává party on the ground důležitou složkou, jelikož z ní plynou materiální zdroje a zároveň také komunikuje s voliči na nižších úrovních. Členská základna však nemá být příliš silná, jelikož to není v zájmu party in public office (ta se cítí zodpovědná spíše voličům, než členské základně jako takové). Podobně se party in public office snaží o oslabení party in central office. (Katz a Mair, 1993, s. 353 – 360)

Tři tváře stranické organizace tedy určují, která ze skupin má v rámci politické strany reálnou moc. Pro jednotlivé typy stran je některá z tváří dominantní. Může se zdát, že party in central office (stranické výkonné výbory) je pro moderní politické strany klíčová, jelikož mezi sjezdy řídí každodenní činnost strany. Složení orgánů party in central office však může vycházet jak z party on the ground (zvolením na stranických sjezdech), tak z party in public office, kdy jsou členy rady automaticky či zvykem, členové parlamentu. Centrální výkonné orgány tedy nejsou často autonomní, a jejich činnost je dalšími složkami výrazně ovlivněna. Zároveň je také dobré si uvědomit, že ačkoliv jsou rady volené na sjezdech, v některých moderních stranách reálné pravomoci nemají a stranu skutečně ovládají spíše poslanci a členové vlády. Jak uvádí Katz a Mair, v dnešní době dochází k tomu, že se party in public office snaží získat jedinečnou roli uvnitř strany a vliv party in central office se snaží omezit. (Katz a Mair, 1993, s. 362) Díky rozvoji komunikačních metod (kdy sami poslanci mohou komunikovat jak s voliči, tak s členy strany a nemusí pro to využívat aparát strany), posilování stranického aparátu zaměstnaných přímo parlamentními skupinami, vlastním finančním zdrojům plynoucích z poslaneckého mandátu se zdá, že se vliv a důležitost party in central office bude stále snižovat právě na úkor poslanců a členů vlády, kteří dokáží svou volenou funkci využít a reálně následně stranu řídit. Podobně tak party on the ground díky rozvoji informačních technologií a vzniku různých zájmových skupin a sociálních hnutí nebude nejspíše vyžadovat tak výrazný dohled centrálních orgánů na parlamentní představitele, což může mít za následky to, že i členská základna možná nevědomky způsobí to, že centrální orgán bude nadále oslabovat. (Katz a Mair, 1993, s. 368)

Na základě výzkumu Katze a Maira z roku 1992 je v souvislosti s oslabováním vztahů mezi politickými stranami a společností viditelné, že party on the ground se stává

marginální, a že ubývá občanů, kteří se stávají členy politických stran, či alespoň loajálními voliči. Na druhou stranu však následně uvádí, že zisk z členských příspěvků zůstává stále důležitou součástí příjmů strany, proto bychom spíše o party on the ground neměli uvažovat jako o nepodstatné složce strany, ale spíše jako o více autonomní části, která je do jisté míry pro stranu stále důležitá. Tato autonomizace jednotlivých tváří je dle Maira postupem času stále více přítomná, a každá část zastává svou vlastní funkci, přičemž spolu musí koexistovat, nicméně jejich vzájemná závislost upadá. (Mair, 1994, s. 388)

2.4 Moderní kádrová strana

Nizozemský politolog Ruud Koolle představil v roce 1994 svou koncepci *moderní kádrové strany*, kterou bylo v té době možné nalézt převážně v holandském politickém systému, pro který byl tento typ také vytvořen. Tuto teorii představil primárně v textu *The Vulnerability of the Modern Cadre Party in the Netherlands*, který vyšel v publikaci Petera Maira a Richarda S. Katze *How Parties Organize* (1994). Je zajímavé okrajově zmínit, že ze strany Ruuda Koolle přišla v roce 1996 kritika teorie kartelové strany, jelikož dle Koolle autoři nedostatečně charakterizovali její definiční znaky, a zaměřovali se na popis systému politických stran, což vede k omezené možnosti aplikovatelnosti této teorie na reálné politické strany. Podobně tak Koolle oproti Katzovi a Mairovi namítá, že se politické strany neoprostily od občanské společnosti naprosto, ale spíše již nejsou založeny na masovém členství a bezvýhradní závislosti na něm. Stále však do jisté míry umožňují občanům vyjádřit jejich názor a pomáhají lidem orientovat se v politických otázkách. Koolle dále nechápe kartelizaci politických stran jako něco nového, a zároveň ani jako něco všeobecně platného¹⁴, ale spíše jako historicky zakotvený tendenční tlak, nikoliv však jako možné charakteristickou definici pro nový typ politické strany. Zároveň by se teorie kartelové strany neměla dle Koolle chápat jako ideální typ politické strany, ale spíše jako subtyp catch-all strany s několika specifiky, podobně jak on chápe moderní kádrovou stranu, či jak například Panebianco popisuje svůj model profesionálně- volební strany. (Koolle, 1996)

¹⁴ Koolle vyjmenovává několik evropských případů, kdy se v období 70. let, tedy období kartelizace dle Katze a Maira, dostávají do politiky zcela nové subjekty, a proto shledává jejich tvrzení o uzavření systému politických stran problematické (Koolle, 1996, s. 516)

2.4.1 Vznik ideálního typu:

Koole tedy představují subtyp politické strany, moderní kádrovou stranu, a to na základě analýzy vývoje holandského politického systému probíhajícího od 60. let dvacátého století. Ideální typ moderní kádrové strany poté odpovídá holandským politickým stranám na začátku devadesátých let. Tento vývoj je charakteristický primárně posílením parlamentních politických stran, dramatickým oslabením stranického členství a harmonizací organizačních struktur napříč celým stranickým spektrem. (Koole, 1994, s. 279) Podobně jako u dalších teorií politických Koole dochází k závěru, že politické strany po druhé světové válce postupně opouští vyhraněnou ideologii, a spíše než na jednotlivé otázky se musí snažit obsáhnout a zastávat široké spektrum problémů, se kterými se stát potýká.¹⁵

Pro všechny strany holandského politického spektra bylo charakteristické, že i když na počátku svého působení odpovídaly stranám spíše modelu kádrové strany, v druhé polovině dvacátého století akceptovaly strukturu masových stran (rozčleněnou stranickou hierarchií) a národní sněmy jakožto nejvyšší stranickou autoritu. Nicméně politické strany jsou do jisté míry ovlivněny způsobem, jakým vznikly, proto ačkoliv je vnitřní struktura změněna v podobu masových stran, parlamentní původ některých stran nevyumizí zcela, a uvnitř strany zůstává jakýsi nádech vedení elit, z kterých strana vzešla.

Pro holandské politické strany se stalo typickým, že kontrolují a regulují způsob vzniku členství, a část jejich výnosů pochází z pravidelných členských příspěvků, kdy u některých politických stran zůstal dokonce dominantním.¹⁶ (Koole, 1994, s. 284)

V rámci stranické hierarchie a vztahů mezi jednotlivými orgány jsme od 60. let mohli u politických stran vidět decentralizační tendence, které se projevují příkládáním vyšší míry autonomie stranicky nižším subjektům. Nicméně tato decentralizace se zastavila na regionální úrovni, a lokální organizace a řadový členové se zvyšující se míry autonomie a posílení pravomocí nedočkaly. (Koole, 1994, s. 285) Od 90. let se poté strany v zájmu

¹⁵ V Holandsku byla společnost rozčleněna velice výrazně do tří pilířů a to protestantského, katolického a sociálně demokratického. Každý tento pilíř byl organizován v různých organizacích nevyjímaje politické strany, jejichž program odpovídal zásadním vymezením jednotlivých pilířů). Proces opouštění zaběhnutého rozdělení společnosti do pilířů se nazývá depilarizace. „ *Právě v Nizozemsku tyto procesy významně ovlivnily politickou scénu. Pilířová struktura, která předurčovala chování voličů, byla postupně oslabována a začaly se zde prosazovat politické strany či politická hnutí s vlastními specifickými cíli a hodnotami*“. (Kubát, Mejstřík, Kocián a kol., 2017, s. 114)

¹⁶ V roce 1989 dokonce členské příspěvky tvořily až 60 % příjmů některých holandských politických stran. (Viz. tabulka in Koole 1994, s. 289)

větší efektivity obracely spíše na centralizační tendence, které měly za úkol oslabit regionální úroveň a zároveň zajistit větší voličskou podporu koordinovaným postupem ve volebních kampaních. Tato centralizace se projevovala například kontrolou centrálních orgánů při vytváření kandidátních listin, či výraznějším ovlivňováním vnitřních rozhodovacích procesů.

Fenoménem druhé poloviny dvacátého století, kterému se věnují i další teorie politických stran, byl úbytek počtů členů politických stran. Koole na tuto otázku nahlíží v souvislosti s poměrem mezi počtem členů politických stran a všech voličů, kdy uvádí, že: „v roce 1946 odpovídal počet členů politických stran 15- ti procentům všech voličů, klesajícímu na 14 procent v roce 1956, 8 procent v roce 1967, 5 procent v roce 1977, až k necelým 4 procentům v roce 1989.“ (Koole, 1994, s. 287) Politické strany tedy musely (za účelem volební úspěšnosti) proměnit strategii tak, aby primárně cílila na voliče, a nikoliv člena politické strany.¹⁷

Podobně jako u kartelových stran je pro moderní kádrové strany typické, že existují v době, kdy jsou stranám již poskytovány státní příspěvky. Jak jsem však psal výše, členské příspěvky stále tvoří velmi důležitou část finančních příjmů strany, proto je do jisté míry obtížné tvrdit, že se strany staly na státních příspěvcích závislé. Nicméně z důvodu stále pokračujícího úbytku členů mohl Koole predikovat, že závislost na státních prostředcích oproti členským příspěvkům bude spíše narůstat, proto se závislost na státních prostředcích bude prohlubovat.

Koole se dále věnuje narůstající míry profesionalizace, kdy jako jedno z kritérií profesionalizace chápe počet placených zaměstnanců strany. Holandské politické strany zaměstnávaly ve zkoumaném období maximálně 50 osob, a spíše než o nárůstu se dá hovořit o přesném opaku, tedy, že centrální orgány zaměstnávají méně osob, než tomu bylo dřív. (Koole, 1994, s. 290) Na druhou stranu však rapidně narůstá počet zaměstnanců parlamentních klubů a dalších přidružených organizací, kterým se pokles zaměstnanců centrálních orgánů do jisté míry kompenzuje.

Holandské politické strany příliš nevyužívají externích spolupracovníků, PR a dalších agentur, které by stranám mohly napomáhat například ve volebních kampaních. Spíše než na experty mimo stranické řady strany cílí na profesní zkušenosti jednotlivých členů, které strana využívá s vynaložením mnohem méně financí, než by tomu bylo

¹⁷ Koole ukazuje, že v Holandsku v průběhu dvacátého století stoupala volební účast, a to i v 80. a 90. letech, kdy jeho teorie vznikala. Můžeme tedy konstatovat, že při nejmenším v Holandsku, ačkoliv strany ztrácely na svém postavení pohledem počtu členů, byly schopné mobilizovat voliče jako takové.

u externích agentur.

Již z tvrzení o nárůstu zaměstnanců parlamentních klubů lze odvodit, že členové parlamentu získávali od 60. let na důležitosti uvnitř stranické organizace. To, že parlamentní kluby mohly najímat zaměstnance, bylo způsobeno právě tím, že státní příspěvky připadaly přímo parlamentním klubům, a to na základě jejich velikosti. Finance na zaměstnance dokonce získával i samotný poslanec, kterému byl od konce 70. let vyplácen příspěvek na asistenta, který pokryl náklady na plný zaměstnanecký poměr pro jednu osobu na jednoho poslance. Členové parlamentu díky přímým státním dotacím posilovali svou moc uvnitř strany, jelikož se již nemuseli spoléhat na podklady a expertízy pocházejících od centrálních orgánů strany, ale mohli do jisté míry vytvářet vlastní agendy či iniciativy, jelikož pro jejich nastolení nově disponovali zdroji nezávislým na straně jako takové.

Holandsko se tedy v druhé polovině dvacátého století potýkalo s procesem depilarizace, kdy původní rozdělení společnosti do tří pilířů ztrácelo na důležitosti, a dřívější jasné ideologické zařazení jednotlivých politických stran do jednoho z pilířů oslabovalo. Depilarizace se projevovala například oslabením vlivu politických stran v rámci specifických tištěných médií, či vznikem nezávislých mediálních kanálů. Do těchto médií měly stejný přístup všechny politické strany, bez zohlednění jejich reálné parlamentní síly. Druhou oblastí, které se depilarizace dotkla, je oslabení, či zániknutí, vztahů mezi politickými stranami a společenskými organizacemi (odbory, církev atd.). Tyto vazby se oslabily jak díky sekularizaci a výrazným individualizačním tendencím holandské společnosti, tak z důvodu profesionalizace politických stran, ale i společenských organizací. Vedoucí pozice se staly placeným, full-time zaměstnáním, a osobní vazby mezi předními osobnostmi politických stran a společenských organizací se stávaly v díky snaze o větší demokratizaci tabu. (Koole 1994, s. 293) Dřívější propojení s přidruženými organizacemi dodávajícími politickým stranám legitimitu se již v holandské politice tedy nadále nevyskytuje.

Koole se zaměřuje také na proces vytváření kandidátních listin, kdy zkoumá, kdo a jakým způsobem dosazuje kandidáty do reprezentativních orgánů. Vytváření kandidátek se napříč politickými stranami liší, nicméně pro všechny strany je charakteristické to, že jsou v jejich tvorbě nezávislé na dalších organizacích. Ačkoliv v 60. a 70. letech existovaly

tendence pro vyšší míru decentralizace, od 90. let se proces formování kandidátek zdá centralizovaný, jelikož centrální orgány získávají stále větší vliv na tento proces, a to na úkor orgánů regionálních či samotných členů.

Leadership uvnitř moderních kádrových stran zůstává v rukou stranických elit. Dle Koole je zvykem, že stranický vůdce se automaticky stává premiérem (či více premiérem) ve chvíli, kdy se strana stává vládní. Pokud se předseda strany o parlamentní mandát ucházet nehodlá, o jedničce kandidátky pak nerozhoduje z pravidla strana jako taková, ale úzký okruh stranické elity. Ostatní přední členové kandidátky zpravidla pochází z řad stranické elity, a nikoliv ze sympatizujících organizací, jak tomu v Holandsku bylo před depilarizací.

Stranické elity také vytvářejí samotný program strany a národní kongresy, které směřování strany schvalují (stanovy a klíčové otázky směřování strany by měly být schvalovány delegáty, kteří jsou nominováni z nižších úrovní), spíše jen posvěcují rozhodnutí stranického vedení, než aby skutečně přicházely s vlastními politikami. Rozhodnutí na celostátních sjezdech bývá velice často schváleno naprostou většinou a delegáti do podoby předložených změn nepromlouvají.

S proměnou médií, které se stávaly nezávislými a politické strany se na jejich poli přímo mezi sebou utkávaly o přízeň voličů, souvisela i změna vedení předvolebních kampaní. Předvolební týmy zůstaly podobně malé, jako tomu bylo v 60. letech, proměnila se však strategie, která kampaně utvářela. Kampaně se čím dál tím více stávaly personalizovanými na leadery jednotlivých kandidátek, oproti dřívějšímu prosazování programu jako takového. Nově se také začalo využívat předvolebních výzkumů a celkově moderních prvků mediální komunikace. Paradoxně Koole podotýká, že moderní předvolební kampaně mohou vyžadovat dokonce méně finančních zdrojů, než dřívější. (Koole, 1994, s. 297)

2.4.2 Parametry ideálního typu

Ruud Koole tedy označuje holandské politické strany devadesátých let dvacátého století jako moderní kádrové. A ačkoliv se mezi sebou jednotlivé strany liší, jisté atributy spolu sdílejí, a právě ty z nich dělají moderní kádrovou politickou stranu.

Všechny tyto strany mají společný fakt, že v rámci interního nastavení došlo uvnitř stran k velice výraznému posílení leadershipu. Toto posílení bylo zapříčiněno zavedením státních příspěvků na fungování politické strany, které záviselo na aktuální síle parlamentního zastoupení dané strany. Finální obnos financí získaných od státu byl tedy vyčíslen na základě počtu mandátů, které jednotlivé strany obdržely, proto se předpokládá, že právě zástupci v parlamentu budou mít uvnitř strany výsostní postavení. Financování politických stran prošlo obecně proměnou ve smyslu, že všechny holandské strany akceptovaly státní příspěvky pro politické strany, a významné finanční příspěvky od podnikatelských kruhů a odborů již nadále neexistují. Státní příspěvky však nejsou natolik výrazné, aby se staly primárním zdrojem příjmů. Tím ve většině případů zůstávají členské příspěvky. Holandské moderní kádrové strany tedy nadále působí jako prostředníci mezi občany a státem, a ačkoliv se ocitají pod tlakem směřujícím k stále výraznějšímu propojení se státem (zvýšit finanční prostředky poskytované státem) a odklonu od společnosti, nedochází dle Koola k takovému odcizení mezi politickými stranami a společností, jak to popisuje např. Katz a Mair. (Koole, 1994, s. 300)

Moderní kádrové strany naopak vychází z masových stran podobou své struktury, skrze kterou se stranické elity zůstávají odpovědné nižším stranickým vrstvám, které je v určitých případech mohou sankcionovat. Oproti kádrovým stranám, kde byly stranické elity z pravidla nezávislé, tedy v moderní kádrové straně existují vertikální vazby, které posilují vnitrostranickou demokracii, jelikož členové oproti původním kádrovým stranám například mohou volit vedení strany, či jinak držet jakousi kontrolu nad svým vedením. Každý z orgánů pak má jistou roli a celá stranická struktura je výrazně rozčleněná. Přímá demokracie v podobě možnosti každého řádového člena volit vedení či ovlivňování stranické politiky na nejvyšší úrovni objevuje jen sporadicky. (Koole, 1994, s. 299)

Na základě úbytku členů politických stran je u všech Koolem sledovaných stran viditelné, že je velice nízký poměr člen / volič, tedy, že ačkoliv si politické strany udržují určitou voličskou podporu, dochází k výraznému úbytku ochoty stát se členem politické strany. Strany tedy dokáží mobilizovat voliče k tomu, aby ve volbách dali hlas právě jim, nejsou však schopné následně přeměnit sympatizanty a voliče v členy. A ačkoliv se strany této situaci přizpůsobily a spíše než na členy cílí právě na voliče, žádná z holandských stran necílila na voliče napříč celým politickým spektrem, jako tomu je u catch-all stran.

Koole shrnuje charakteristické rysy moderní kádrové strany následovně:

- 1) Převaha profesionálních vůdčích skupin, a to zejména členů parlamentu s přetrvávající vysokou mírou odpovědnosti vůči nižším stranickým vrstvám
- 2) Nízký poměr mezi členy a voliči. Členové však zůstávají důležitým zdrojem financí a také klíčovými aktéry pro rekrutaci kandidátů do politických úřadů. Zároveň udržují stranický aparát v chodu.
- 3) Silná orientace na voliče, která však strategií neodpovídá catch-all straně, zároveň však také není zaměřena výhradně na třídní příslušnost.
- 4) Zachování si struktury masové strany s vertikálními organizačními vazbami, a to za účelem garance určité míry vnitřní stranické demokracie.
- 5) Závislost na finančních zdrojích pocházejících jak z členských příspěvků, tak ze státních příspěvků. (Koole 1994, s. 299)

3 TOP 09

Tato část práce si klade za cíl představit politickou stranu TOP 09 se zaměřením na vznik, vývoj, ideologické základy, volební úspěchy či neúspěchy, vnitřní strukturu a další záležitosti, které jsou s TOP 09 spjaté. Ačkoliv se může zdát, že začátek této části práce zachází zbytečně příliš do minulosti, pro správné pochopení fungování strany TOP 09 je důležité představit období působení Miroslava Kalouska i v rámci KDU-ČSL se zaměřením na první desetiletí 21. století, které samotnému vzniku strany předcházelo. Miroslav Kalousek v devadesátých letech dvacátého století pracoval například na Ministerstvu obrany České republiky jako ekonomický náměstek, a s tímto obdobím je spojená například kauza Anex- Cirus, modernizace tanků T-72, či spolupráce s firmou Omnipol a další zakázky a události, které vzbuzují i nyní jisté pochybnosti o jejich výhodnosti pro Českou republiku.¹⁸ Rozpory jak uvnitř strany, tak i v rámci českého politického spektra a zároveň i osobní kauzy Miroslava Kalouska nám mohou pomoci pochopit jakousi příležitost a zároveň zčásti nutnost vzniku nového politického subjektu, který sice personálně vychází z existujícího (mohli bychom tedy pochybovat, zda se jedná o skutečně novou politickou stranu), nicméně v mnohém se od svého předchůdce liší.

¹⁸ Kauza Anex Cirus znamená uzavřený obchod mezi ministerstvem obrany a firmou Anex Cirus, který dodal Armádě České republiky 2 310 kusů padáků, které se však potýkaly s problémy s kvalitou, díky které nejspíše zemřel nejméně jeden voják AČR. (viz například Nadační fond proti korupci <http://www.nfpk.cz/miroslav-kalousek>).

Modernizace tanků T-72 se měla týkat 353 tanků AČR, kdy Ministerstvo obrany uzavřelo smlouvu s italskou firmou Officine Galileo, která měla stroje modernizovat. Nakonec však došlo kvůli různým potížím pouze k modernizaci 30 tanků a zbytek strojů měl být prodán do zahraničí. (viz například Armádní noviny <https://www.armadinoviny.cz/modernizace-tanku-t-72-kalouskovy-miliardy.html>)

Firma omnipol v čele s Richardem Hávou pracuje především s obrannou a bezpečnostní technikou a za působení Miroslava Kalouska na Ministerstvu obrany získala firma více zakázek, které pro ni byly vysoce lukrativní, ačkoliv často vzbuzovaly jisté pochyby o transparentnosti- (viz například Nadační fond proti korupci <http://www.nfpk.cz/miroslav-kalousek>)

3.1 Vznik TOP 09

3.1.1 Miroslav Kalousek a jeho působení v KDU-ČSL

TOP 09, jak již její název napovídá, vznikla jako politická strana v roce 2009. Nicméně okolnosti, které ke vzniku vedly, začínají o několik let dříve.

Pokud se věnujeme straně TOP 09, nejsme schopni vyhnout se určitému přivlastňování „nálepky“ TOP 09 osobě Miroslava Kalouska, jelikož se často staví mezi stranu a Miroslava Kalouska rovnítko, které je díky historii strany pochopitelné. Z této premisy můžeme vycházet i v této práci, jelikož, jak v této části ukáží, strana je skutečně výsledkem práce Miroslava Kalouska a jeho blízkých a při analýze strany se nemůžeme vyhnout tomu, že se jeho jméno bude objevovat nejčastěji.

Okolnosti, které následně formovaly stranu TOP 09, mají tedy původ již dříve, a to v době, kdy byl Miroslav Kalousek výraznou postavou KDU-ČSL. Již rok 2002, respektive období mezi lety 2002 a 2006 ukázalo, že v rámci KDU-ČSL dochází k určitým sporům mezi Miroslavem Kalouskem, který zastával spíše konzervativní politiku, a tehdejším předsedou strany Cyrilem Svobodou, jehož politika byla více levicová. (KDU-ČSL, 2003) Tyto rozpory musíme chápat v souvislosti s tím, že tehdejší KDU-ČSL byla členem koaliční vlády spolu s ČSSD a US-DEU (tedy s tradičním levicovým subjektem a liberálně konzervativní stranou). Možná i koaliční vládnutí ideologicky odlišných subjektů mohlo posilovat vnitrostranické pnutí KDU-ČSL, které často přecházelo do roviny osobní, a to primárně mezi tehdejším předsedou Cyrilem Svobodou a Miroslavem Kalouskem.

Zásadním momentem pro tehdejší KDU-ČSL byla volba nového předsedy, která se odehrála v listopadu 2003 na celostátním sjezdu v Ostravě. Za hlavní kandidáty byli považováni Cyril Svoboda a Miroslav Kalousek a celá volba se nesla v duchu následného ideologického vývoje uvnitř strany. První kolo volby vítěze nepřineslo, nicméně Miroslav Kalousek získal 45,1 % hlasů, Cyril Svoboda 38,7 %. Vítězem druhého kola se stal Miroslav Kalousek a to se ziskem 54,6 % hlasů. (KDU-ČSL, 2003)

To, že byl Miroslav Kalousek zvolen předsedou strany, však neznamenalo, že by se stal také členem tehdejší vlády. Na otázku z roku 2003, zda usedne do vlády, Miroslav Kalousek novinářům odpověděl: *„V tuto chvíli k tomu nevidím důvod. Pokud by to působilo problémy, můžeme je řešit. Ale není důvod, aby nastaly. Vláda musí důležitá*

rozhodnutí konzultovat se sněmovnou, v níž jsem“. (MF DNES, 2003)

Jelikož to není cílem této práce, nebudu se věnovat problémům, které koalice pod různými předsedy vlády ze strany ČSSD měla, nicméně můžeme říci, že koaliční vláda dokončila své volební období a další volby do Poslanecké sněmovny se konaly v roce 2006. Tyto volby byly důležité také z důvodu, že již nadále nebylo možné pokračování stávající koalice, a to proto, že US-DEU nezískala dostatečný počet hlasů a zůstala mimo Poslaneckou sněmovnu. Naopak novou stranou, která se v Poslanecké sněmovně objevila, byla Strana zelených. (Český statistický úřad, 2006) Období od zvolení Miroslava Kalouska předsedou strany KDU-ČSL je poznamenáno tím, že Miroslav Kalousek a Mirek Topolánek dlouhodobě vyjednávali o možné spolupráci KDU-ČSL a ODS, která by byla jak předvolební, tak vládní. Tato plánovaná spolupráce vyvolávala uvnitř strany významné rozepře, primárně s jihomoravskou částí strany, která se k tomuto scénáři stavěla odmítavě. (Slonková, Holub, 2006) KDU-ČSL se tak dostávala do dalších vnitrostranických sporů, které pozici Miroslava Kalouska neposilovaly.

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny z roku 2006 znamenaly pro českou politickou realitu patovou situaci, kdy oba pomyslné bloky (tedy na jedné straně ODS, KDU-ČSL a Strana zelených a na straně druhé ČSSD a KSČM) disponovaly stem hlasů. Z tohoto důvodu se povolební vyjednávání pochopitelně komplikovala.

Pro KDU-ČSL, respektive pro osobu Miroslava Kalouska, bylo také klíčovým momentem zákulisní jednání s ČSSD o možné koaliční vládě KDU-ČSL a ČSSD s podporou KSČM. Jak Kalousek uváděl v médiích, tuto variantu zvažoval z důvodu, aby nenastala situace, kdy bude ODS vládnout buď v rámci tzv. „velké koalice“ spolu s ČSSD, nebo kdy ODS sestaví menšinovou vládu s podporou ČSSD (nejspíše i kvůli tomu, aby důsledkem patové situace nebyla změna volebního systému zvyhodňující velké strany oproti menším, kterou KDU-ČSL byla). *„Rozhodl jsem se, že udělám úplně všechno, aby smlouva mezi ODS a sociální demokracií podepsána nebyla. Když říkám úplně všechno, tak myslím úplně všechno. Ted' už je myslím srozumitelnější, co jsem minulý týden udělal.“* (Kalousek in Buchert, 2006) Miroslav Kalousek se tedy snažil zabránit tomu, aby se opakovala situace z dob tzv. „opoziční smlouvy“, která znamenala podporu ze strany ODS pro menšinovou vládu ČSSD v čele s Milošem Zemanem v období mezi lety 1998 až 2002. Právě neochota části KDU-ČSL k větší spolupráci (a možná i do jisté míry integraci KDU-ČSL a ODS) s ODS, obecně ne příliš uspokojujivé volební zisky (7,3% hlasů) a také

vyjednávání o vládě s podporou KSČM, byly hlavními důvody pro postupný konec Miroslava Kalouska v KDU-ČSL. Kalousek byl na zasedání Celostátního výboru vyzván k odstoupení z funkce předsedy strany, na kterou následně rezignoval. Na mimořádném sjezdu roku 2006 byl do čela KDU-ČSL zvolen Jiří Čunek, tehdejší starosta Vsetína.

V listopadu 2006 byla po dlouhých vyjednáváních a nezdařených hlasování o důvěře vládě vyjádřena důvěra tzv. druhé vládě Mirka Topolánka, která byla složena ze stran ODS, KDU-ČSL a Strany Zelených. Nakonec tedy zvítězila vládní varianta, kterou po volbách prosazoval právě Miroslav Kalousek. Nicméně předsedou strany byl již Jiří Čunek.

Miroslav Kalousek získal post ministra financí, který zastával až do nahrazení vládou Jana Fischera (překlenovací vláda po vyslovení nedůvěry druhé vládě Mirka Topolánka). Vnitrostranické rozpory v rámci KDU-ČSL nadále pokračovaly a dřívější rozkol mezi Miroslavem Kalouskem a Cyrilem Svobodou byl doplněn sporem Kalouska s předsedou Čunkem. Základní téma rozporů zůstávalo stejné, tedy příklon menší, středové strany buď na levicovou stranu politického spektra se zaměřením na otázky sociální (zastáváno předsedou Čunkem), či naopak konzervativnější politika s pravicovými prvky (s tímto směrem byl spojován právě Kalousek).

Okolo osoby Jiřího Čunka se však začaly objevovat různé nejasnosti ve spojitosti s podezřením z korupce, které vedly ke značnému oslabení podpory pro celou KDU-ČSL a dalším vnitrostranickým i koaličním neshodám. (Aktuálně.cz, 2007) Oslabení voličské podpory se prokázalo již v senátních a krajských volbách, které znamenaly pro stranu další volební neúspěch.

Další rozkol uvnitř strany můžeme zaznamenat v otázce volby prezidenta České republiky roku 2008, kdy v rámci KDU-ČSL nedošlo k žádnému konsensu mezi poslanci, senátory ani předsednictvem strany. Část politiků KDU-ČSL podpořila Jana Švejnara (kandidáta Strany zelených a ČSSD), druhá část preferovala kandidáta ODS stávajícího prezidenta ČR Václava Klause.

Rok 2009 je však pro tuto část nejzásadnější, jelikož dochází k finálnímu přerodu Miroslava Kalouska ze člena KDU-ČSL na jednu z ústředních osob nově vznikající strany TOP 09. V tomto roce mělo dojít k personální obměně některých členů vlády Mirka Topolánka, které dle předsednictva KDU-ČSL mělo být naplněno odchodem Kalouska z resortu ministra financí. (Bartoš, 2009) Za Miroslava Kalouska se však postavil premiér Topolánek a z postu ministra pro místní rozvoj naopak odchází Jiří Čunek, který však

zůstává v čele KDU-ČSL. (Malá, Marešová, Brezovská, Panuška, 2009) V české politice tedy vznikla situace, kdy má předseda strany dostačující podporu v rámci své politické strany, nicméně na úrovni vlády je jeho pozice viditelně slabší, a jako hlavní partner pro jednání a naplnění koaličních dohod je považován někdo jiný, v tomto případě Miroslav Kalousek.

Situace v rámci KDU-ČSL se v roce 2009 jeví jako neudržitelná, jelikož jak koaliční, tak vnitrostranické rozpory de facto paralyzují celou stranu, která je rozdělená na několik křídel. Tyto všechny problémy, které KDU-ČSL v prvním desetiletí jednadvacátého století prožívala, vedly bez větších pochyb k tomu, že Miroslav Kalousek a několik dalších členů KDU-ČSL stranu opustili a založili stranu novou.

3.1.2 Rok 2009 a vznik TOP 09

V květnu 2009 se koná ve Vsetíně sjezd KDU-ČSL, kde se také volí nový předseda strany a, vzhledem k okolnostem, vlastně i celkové ideové směřování strany. Miroslav Kalousek však již v budoucnu ve straně nebude figurovat na žádné pozici, jelikož již v průběhu května (tedy před sjezdem) oznámil, že hodlá stranu opustit a chystá se založit zcela nový politický subjekt. Ochrannou značku TOP 09 si však Kalousek nechal zaregistrovat již koncem dubna, ačkoliv, jak uváděl, v tu chvíli ještě nevěděl jistě, zda skutečně novou stranu založí a registrace ochranné známky byla spíše pojistkou pro možný budoucí vývoj. (Votrubová, 2009)

Ještě před sjezdem byl Miroslav Kalousek často dotazován na možný vznik strany, nicméně, jak Kalousek uváděl, detailní informace o jeho dalším působení v politice plánoval sdělit až po volbách do Evropského parlamentu v červnu 2009. Předsjezdové dny se nesly ve znamení častých obvinění a urážek na osobu Miroslava Kalouska a zpětných vysvětlení, jež zněly jako kritika na směřování strany pod vedením Jiřího Čunka a celkové nastavení poměrů v KDU-ČSL.

Květen 2009 tedy můžeme chápat jako završení celého politického působení Miroslava Kalouska v KDU-ČSL, které se potýkalo s výraznými problémy vedoucími až k založení nové politické strany TOP 09, jejíž celý název zní Tradice, Odpovědnost, Prosperita.

11. 6. 2009 se konala tisková konference přípravného výboru TOP 09, kde byla

strana oficiálně představena. Již od května však bylo jasné, že myšlenka založení nové politické strany je lákavá i pro další členy KDU-ČSL, ale také nestraníky či členy jiných politických stran. Tato konference ukázala, že důležitým prvkem strany budou zvučná jména, která měla do jisté míry napomoci volebnímu úspěchu strany. Členy přípravného výboru byli Jaromír Drábek (předseda mezinárodní obchodní komory a zastupitel Jablonce nad Nisou za KDU-ČSL), Miroslav Kalousek (poslanec KDU-ČSL), Pavol Lukša (starosta obce Čeladná a dřívější místopředseda KDU-ČSL), Josef Malý (podnikatel a dřívější člen KDU-ČSL), Stanislav Motyčka (vedoucí pracovník neziskového sektoru), Ludmila Müllerová (senátorka za KDU-ČSL), Vlasta Parkanová (poslankyně za KDU-ČSL), Jaroslava Schejbalová (vedoucí pracovnice neziskového sektoru a členka KDU-ČSL), Karel Schwarzenberg (člen ODA do roku 2007, senátor za US-DEU a bývalý ministr zahraničních věcí), Evžen Uher (místostarosta města Uherské Hradiště a člen KDU-ČSL) a Marek Ženíšek (náměstek ministra spravedlnosti a člen KDU-ČSL).

Předsedou výboru a leaderem strany byl jednomyslně prohlášen Karel Schwarzenberg, tedy šlechtic z rodu Schwarzenbergů, bývalý kancléř prezidenta republiky Václava Havla, senátor a bývalý ministr zahraničních věcí. Právě Karel Schwarzenberg měl straně dodávat jakýsi étos a jeho osoba měla být hlavním vzkazem vůči voličům, že má nově vznikající strana silný personální základ. Jeho jméno bylo marketingově velice významně využíváno a směrem k veřejnosti byl pasován do role leadera strany.

Jak uvedl Karel Schwarzenberg na tiskové konferenci: „*Smysl TOP 09 je nabídnout alternativu. (...) Máme lidi, o kterých vím, že se ve svých funkcích osvědčili*“. (Tisková konference TOP 09, Schwarzenberg 2009) Je také důležité připomenout, že popularita zakládajících členů TOP 09 byla v roce 2009 velice výrazná, jelikož nejpopulárnějšími politiky této doby byli Karel Schwarzenberg, Bohuslav Sobotka a Miroslav Kalousek. (Poláková, 2009)

Mimo členy přípravného výboru do strany vstupovali také další dřívější členové KDU-ČSL a dalších politických stran. Z KDU-ČSL do strany přestoupil poslanci Jan Husák, Pavel Severa, Ladislav Šustr, senátoři Václav Jehlička a Adolf Jílek, náměstci ministrů Martin Plíšek, Jiří Kubínek a Karel Tureček a také volební manažer KDU-ČSL Jaroslav Poláček. (Eliášová, 2009) Do TOP 09 vstoupil například i tehdejší poslanec za ODS František Laudát a podpisem registrace podpořil třeba i senátor za ODS Jiří Oberfalzer. (Černý, 2009) Můžeme tedy vidět, že personální základna strany byla již od počátků velmi výrazná a mediální obraz strany byl často spojován s jistým osobnostním

elitismem tehdejší politické a obecně společenské scény.

Oficiální vznik nové politické strany se odehrál 26. 6. 2009, kdy byla strana zaregistrována na Ministerstvu vnitra, a již od začátku bylo avizováno, že se strana hodlá zapojit do plánovaných předčasných voleb, v říjnu 2009. Ústavní zákon o zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny byl však zrušen Ústavním soudem, a úřednická vláda Jana Fischera vládla až do roku 2010, kdy se konaly volby standardní.

Je velmi zajímavé a také důležité si uvědomit, že strana vznikla v rámci promyšleného načasování s ohledem na konání voleb v roce 2009, nicméně situace se změnila a TOP 09 musela skoro rok vyčkávat, než se konaly volby, které ukáží její atraktivitu pro tehdejšího voliče. Důležité je to z důvodu, že největší příjmy politických stran bývají ze státního rozpočtu České republiky, a to na úhradu volebních nákladů a formou příspěvku na činnost. Tyto příspěvky jsou straně poskytnuty na základě jejího volebního úspěchu. TOP 09 se však účastnila voleb do Poslanecké sněmovny až v květnu 2010, proto nezískala ze státního rozpočtu žádné finance a do té doby tedy byla závislá na zdrojích jiných než státních. Z výroční finanční zprávy za rok 2009 se dozvíme, že strana získala na darech a dědictví 40 863 030,97 Kč (ve finanční zprávě za rok 2017 pochází z darů a dědictví již „jen“ 13 596 529,04 Kč). (Výroční finanční zpráva 2009, Výroční finanční zpráva 2017). Celkové příjmy strany za rok 2009 činily 42 121 570,66 Kč, proto vidíme, že strana skutečně až do roku 2010 byla schopná financovat svou činnost nikoliv na základě příspěvků od státu, ale právě na darech od fyzických a právnických osob.

V červenci 2009 byla podepsána Smlouva o dlouhodobé spolupráci a společném postupu ve volbách s hnutím Starostové a nezávislí. Společně měli vést volební kampaně, a to již pro plánované předčasné volby v říjnu 2009. Kandidáti mají být ve volbách zaregistrováni na kandidátních listinách TOP 09 a v případě volebního úspěchu by byl založen poslanecký klub s názvem TOP 09 a Starostové. Předvolební spolupráce těchto hnutí se projevovala například i společnými tiskovými konferencemi, kde za hnutí Starostů a nezávislých často vystupoval jejich předseda Petr Gazdík a za TOP 09 Karel Schwarzenberg či Miroslav Kalousek. Tato spolupráce byla prohloubena na půdě horní komory Parlamentu České republiky, kde byl 22. 7. 2009 založen senátní klub TOP 09 a Starostové, jehož členy byli senátoři TOP 09, Starostů a nezávislých a šesti nezávislých senátorů z Klubu otevřené demokracie s předsedkyní Soňou Paukrťovou. (TOP 09, tisková zpráva 2009)

První ustavující celostátní sněm byl naplánován na listopad 2009. Tento sněm měl přinést schválení stanov, volbu celostátních orgánů, a celkově měl dosavadní vytváření strany zakončit. Dle očekávání byl předsedou strany zvolen Karel Schwarzenberg, prvním místopředsedou Miroslav Kalousek, „*Místopředsedy TOP 09 byli zvoleni Jaromír Drábek, Pavol Lukša, Ludmila Müllerová a Marek Ženíšek. V předsednictvu TOP 09 dále usednou Jan Husák, Stanislav Motyčka, Jiří Oliva, Vladimír Pavelka a Jiří Špička. Výkonný výbor bude pracovat ve složení: Monika Bakešová, Jiří Blažek, Zdeněk Harapát, Lucie Fryšová, Daniel Korte, Helena Langšádlová, Josef Malý, Vladislava Michalová, Nina Nováková, Petr Orság, Vlasta Parkanová, Jaroslava Schejbalová, Kateřina Šišková a Jan Teufel.* (Jakob, Tisková zpráva TOP 09 2009)

Listopad 2009 tedy můžeme považovat za jakési dovršení práce z posledních několika měsíců, kdy strana naplnila veškeré náležitosti nutné pro následné funkční působení.

3.2 Program a ideologie

Strana si od svých počátků kladla za cíl nabídnout jistou alternativu vůči tehdejšímu konzervativním stranám, proto je vhodné nastínit, na jakých ideových základech strana staví a na jaké voliče cílí. Již dle slov, která strana použila pro svůj název, tedy tradice, odpovědnost, prosperita, můžeme odvodit mnoho, nicméně je vhodné některé z ideových základů představit.

V samotném hodnotovém desateru (tedy dokumentu, kde je prezentováno, o co strana usiluje a jaká bude její politika) se TOP 09 se považuje za konzervativní¹⁹, pravicovou politickou stranu, jejíž hodnoty vychází z evropských tradic křesťansko-judaistické kultury (TOP 09, Hodnotové desatero). Jako základ pro veškeré ideologické zakotvení a programové dokumenty můžeme považovat prosazování svobody, humanismu a právního státu. Strana si také klade za cíl zachovávat českou kulturu, nicméně, jak podotýká, stát by měl být otevřen novým myšlenkám, které mohou kulturu České

¹⁹ Je zajímavé zmínit, že se strana od svých počátků chápala a prezentovala jako konzervativní strana. V dnešní době se tak prezentuje velká část politických stran, nicméně okolo roku 2009 tomu tak nebylo a veřejné označování se za konzervativce bylo ze strany TOP 09 něčím ojedinělým.

republiky obohatit.

Pro stranu je důležitá solidarita v rámci společnosti, proto očekává, že by se každý občan měl určitým způsobem podílet na zajištění důstojné penze a zdravotního systému a zajištění nezadlužené a prosperující budoucnosti pro další generace. Z tohoto důvodu by strana opětovně zavedla poplatky za návštěvu lékaře, či nemocniční poplatky. K zajištění „lepší“ budoucnosti se váže i apel na dodržování zásad trvale udržitelného rozvoje a řešení současných i budoucích klimatických problémů.

TOP 09 se otevřeně hlásí k dodržování mezinárodních závazků, kterých je Česká republika součástí. Podporuje hlubší integraci v rámci Evropské Unie, klade důraz na důležitost členství v OSN a NATO a ostatní mezinárodní závazky především se státy západního světa. Česká republika by také měla vstoupit do eurozóny, a tím přijmout jako své platidlo Euro, k čemuž se také zavázala. Naopak Rusko a Čína strana považuje za autoritářské mocnosti, které chtějí změnit aktuální mezinárodní nastavení, což je dle strany nepřijatelné. (Volební program, 2017)

V ekonomické sféře je strana zastáncem co nejvíce svobodného trhu, který však bude vymezen jasnými pravidly. Jako základ národní ekonomiky považuje podnikatele, proto v jejich programu můžeme najít různá opatření, která by podnikatelskou činnost podpořila. Obecně můžeme říci, že v ekonomické rovině strana prosazuje neoliberalní zásady, tedy snižování zásahů státu v tržní oblasti, ekonomický individualismus či různé daňové úlevy pro podnikatelské subjekty. Jedním z pravidel by dle TOP 09 například bylo přísnější vyplácení dávek pro nezaměstnané, kdy by se nebránila i zavedení veřejně prospěšných prací pro osoby, které nejsou schopny získat pracovní poměr jinde.

Cílem práce není analyzovat do hloubky programovou nabídku strany, či její ideové zakotvení, proto se v této chvíli spokojme s tím, že se strana sama považuje za ekonomicky neoliberalní, hodnotově konzervativní, proevropskou, pravicovou (či středopavicovou) stranu, jejíž voličská základna pochází primárně z řad mladších voličů pocházejících z větších měst. (Linek ed., 2012, s. 16)

3.3 Volební výsledky a působení TOP 09 v čase

3.3.1 Volby 2010

TOP 09 vznikla v červnu 2009, tedy v době, kdy se očekávalo, že se v říjnu budou konat předčasné volby do Poslanecké sněmovny. Ústavní soud však svým rozhodnutím tyto volby zrušil a strana tedy kandidovala až do voleb konaných v květnu 2010.

Těchto voleb se zúčastnilo 62,6 % oprávněných voličů, což znamenalo druhou nejnižší volební účast od roku 1989. (Volby.cz) Za vítěze voleb (s využitím počtu získaných hlasů voličů) byla považována ČSSD, která obdržela 22,1 % hlasů (tedy nejméně hlasů potřebných k vítězství od roku 1990). Druhý nejvyšší počet získala ODS a to 20,22%. Třetí stranou v pořadí byla právě TOP 09, která obdržela 16,70% platných hlasů. KSČM obdržela 11,27% a Věci Veřejné 10,88% hlasů. Ve spojitosti s TOP 09 je však mnohem více zajímavé, jakého volebního výsledku dosáhla KDU-ČSL tedy strana, z které TOP 09 vzešla. Se ziskem 4,4 % hlasů strana nedosáhla na potřebnou kvótu a personálně ochuzená bývalá vládní strana KDU-ČSL pro toto volební období nezasedla v lavicích Poslanecké sněmovny.

Jak uvádí Linek: *„Pád podpory ve Sněmovně dříve zastoupených politických stran byl masivní. Zatímco pět stran, které v roce 2006 získaly parlamentní zastoupení, obdrželo tehdy 94 procent hlasů, v roce 2010 získalo pouze 60 procent hlasů. A zatímco vládní strany ODS, KDU-ČSL a SZ získaly ve volbách v roce 2006 dohromady 48 procent hlasů, o čtyři roky později to bylo již pouze 27 procent.“* (Linek ed., 2012, s. 20)

Pokud se zaměříme na volební zisky TOP 09, je zajímavé se podívat již na předvolební průzkumy, které ukazovaly vývoj její voličské podpory. Již měsíc po jejím založení volební průzkumy ukazovaly, že by strana v předčasných volbách získala více než 5 % hlasů, a její obliba postupně stoupala. Nejvýraznější voličská skupina, kterou strana zaujímala svým programem nejvíce a na kterou zároveň cílila, byli občané mezi 18 a 39 lety s vysokoškolským vzděláním a vyššími finančními příjmy. (např. Novinky, 2009) V průběhu roku 2009 a 2010 výsledky předvolebních průzkumů ukazovaly, že voličská podpora pro novou stranu měla stoupající tendenci, a například agentura Stem přisuzovala TOP 09 9,2 % hlasů (Stem 2010), Factum Invenio 10, 9 % a CVVM 14 %. (Novinky, 2010)

Předvolební kampaň spočívala v propagaci osobnosti Karla Schwarzenberga jakožto leadera strany a ve zdůrazňování témat veřejných rozpočtů, právního státu, školství, zdravotnictví a zaměstnanecké politiky. (Balík a kol. 2010, s. 107-108) Využívány však byly i zkušenosti a ekonomické kvality Miroslava Kalouska, který, jakožto bývalý ministr financí, měl být jakousi zárukou ekonomické prosperity země.

Vidíme tedy, že pro stranu již od svých počátku byla důležitá jména, která nabízela na volebních kandidátkách, a právě na osobní kvality jednotlivých vrcholových členů strany často sázela. Výrazná část kampaně probíhala v internetovém prostředí, které TOP 09 využívala na tehdejší poměry nadprůměrně.

Ačkoliv se jednalo o první volby do Poslanecké sněmovny, TOP 09 využila potenciál, který ukazovaly již předvolební průzkumy, a dokázala získat 16,70 % hlasů, který znamenal 41 mandátů. Po ČSSD a ODS se tak stala třetí nejsilnější stranou České republiky, což pro stranu znamenalo značný úspěch, když vezmeme v potaz, že byla založena v roce 2009 a tím, že konání předčasných voleb bylo zrušeno, byla necelý rok závislá na finančních prostředcích z vlastních zdrojů. Jak jsem psal výše, personální složení strany dává pochybnosti novosti politické strany jako takové, jelikož členové často původně pocházeli z již etablovaných politických stran. Také z tohoto důvodu můžeme vidět, že u voleb 2010 docházelo k přelivu voličů od ODS, KDU-ČSL či Strany Zelených, a to právě ve prospěch TOP 09. Jak uvádí Linek, až čtvrtina voličů ODS z roku 2006 nově volila TOP 09 (Linek ed., 2012)

Geografická podpora TOP 09 byla rozdělena primárně do větších českých měst. Dle očekávání strana získala nejvíce hlasů v Praze, Hradci Králové, Plzni, Karlových Varech a dalších větších městech. (Balík a kol. 2010, s. 222)

TOP 09 byla v letech 2010 – 2013 členem vlády Petra Nečase, kterou tvořila ODS, TOP 09 a Věci Veřejné (ačkoliv, jak jsem psal, volby vyhrála ČSSD, ta však nesehnala v Poslanecké sněmovně dostatečnou podporu, proto byl sestavováním vlády pověřen Petr Nečas jakožto předseda druhé nejsilnější strany ODS). TOP 09 získala v této vládě 5 křesel, a to ministerstvo zahraničních věcí pro Karla Schwarzenberga, ministerstvo financí pro Miroslava Kalouska, ministerstvo zdravotnictví pro Leoše Hegera, ministerstvo práce a sociálních věcí pro Jaromíra Drábka (po dvou letech vystřídán Ludmilou Müllerovou) a ministerstvo kultury pro Jiřího Bessera (po roce vystřídáného Alenou Hanákovou).

Vládu Petra Nečase provázely různé problémy, například problémy

s transparentností Věcí Veřejných²⁰ a Jiřího Bessera²¹, různé personální antipatie mezi státními úředníky a členy vlády a následně faktický rozpad Věcí Veřejných. Celé fungování této vlády ukončila kauza z roku 2013, která se týkala přímo osoby premiéra Petra Nečase a Jany Nečasové (tehdy Jana Nagayová ředitelka kabinetu vlády), jež byla založena na základě podezření ze zneužití Vojenského zpravodajství. Premiér Nečas podal do rukou prezidenta republiky demisi a následně do předčasných voleb v říjnu 2013 byla u moci úřednická vláda Jiřího Rusnoka.

3.3.2 Volby 2013

Kvůli pádu vlády Petra Nečase tedy nastoupila do úřadu Úřednická vláda Jiřího Rusnoka, jmenovaná prezidentem Milošem Zemanem, která měla za úkol vést Českou republiku až do předčasných voleb, jejichž termín byl stanoven na říjen roku 2013.

Tyto volby znamenaly pro Českou republiku velmi důležitý zlom, jelikož poprvé neznamenaly jasné vítězství dvou tehdy nejsilnějších stran ODS a ČSSD. Naopak je v těchto volbách dobře viditelný nástup nových typů stran, které se od tradičních často znatelně lišily. Těmito stranami mám na mysli primárně hnutí ANO 2011, které dokonce měnilo svůj předvolební program dle ohlasu veřejnosti, což do té doby bylo v rámci české politiky nemyslitelné (Havlík a kol. 2014, s. 27), či hnutí Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury, které bylo typické svou často krajně pravicovou rétorikou a neobvyklým počtem členů hnutí, který byl nižší než počet zvolených poslanců.

V těchto volbách (volební účast dosáhla 59, 48 % oprávněných voličů, tedy nejnižší hodnoty od založení České republiky) zvítězila opět ČSSD, která získala 20, 45 % hlasů, následována hnutím ANO 2011 se ziskem 18,65 % (tedy nejvyšší počet získaných hlasů pro novou politickou stranu), KSČM s 14, 91 % hlasů a TOP 09 s 11, 99 %. Jako důsledek tehdejší krize ODS získali občanští demokraté „pouhých“ 7, 72 %, což znamenalo nejhorší výsledek od založení strany. Do Poslanecké sněmovny se dále dostal již zmíněný Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (6, 88 %) a po třech letech mimo Poslaneckou sněmovnu překročila pěti procentní hranici také KDU-ČSL (6, 78 % hlasů).

²⁰ Věci Veřejné se jako politická strana potýkaly s několika problémy, které byly zapříčiněné především tím, že strana fungovala poněkud nestandardně například proto, že její organizační struktura nepronikala na nižší úroveň, než centrální, její financování bylo netransparentní, a z médií vyplývá to, že předseda Vít Bárta platil členům strany za stranickou loajalitu atd. Viz například Brožová 2011.

²¹ Jiří Besser byl obviňován z korupčního jednání kvůli neuvedení vlastnění bytu na Floridě v rámci majetkového přiznání. (Pfeifferová, Bartůňková, Hromádka 2011)

Jakožto potvrzování trendu z roku 2010 můžeme také chápat skutečnost, že: „*Politické strany obhajující parlamentní posty volby v roce 2013...získaly méně než polovinu hlasů.*“ (Havlík a kol. 2014, s. 144)

Jak vidíme, TOP 09 získala méně hlasů než ve volbách, které se uskutečnily v roce 2010. Cílem této práce není přímo analýza důvodu, které přinesly straně volební ztráty, ale snaha o zařazení strany do typologie politických stran (která však může být jedním z důvodů pro ztrátu voličské podpory), proto se v současné chvíli spokojme s tím, že straně nejspíše uškodilo působení ve vládě Petra Nečase, která se potýkala s řadou významných problémů, ale zároveň také nástup nového typu stran, jako byl Úsvit přímé demokracie a hnutí ANO 2011.

Předvolební průzkumy stranických preferencí se dle jednotlivých společností lišily, například společnost Median ve volebním modelu mezi zářím a říjnem 2013 straně přisuzovala 13 %, CVVM v září již 7, 5 %. (Median, 2013, CVVM, 2013) I předvolební průzkumy tedy ukazovaly, že spíše než vzrůstající podpora stranu čeká odliv voličů k jiným stranám a znatelně slabší volební zisk.

Ve spojitosti s volbami do Poslanecké sněmovny z roku 2013 je důležité si uvědomit, že ve stejném roce proběhly historicky první přímé volby prezidenta České republiky, kde se ve druhém kole utkal Miloš Zeman a Karel Schwarzenberg, tedy předseda TOP 09. V druhém kole této volby, kterou vyhrál nynější prezident Miloš Zeman, získal Karel Schwarzenberg 45, 19 % platných hlasů, což v přepočtu na hlasy znamenalo 2 241 171 hlasů. (Volby.cz, 2013) TOP 09 tedy pro přímou volbu prezidenta České republiky nasadila svého kandidáta, Karla Schwarzenberga, kterého výrazně v rámci celé kampaně podporovala.

TOP 09 pro tyto volby akcentovala podobné programové priority jako před třemi roky. Opětovně strana výrazně využívala osobu Karla Schwarzenberga, odmítala zvyšování daní a skokové navyšování sociálních dávek, či například kritizovala zrušení poplatků za zdravotní péči. (TOP 09, Volby 2013, s. 32) Stejně tak strana pokračovala ve výrazné kampani na sociálních sítích a obecně také ve využívání moderních prvků komunikace s voliči.

Volby z roku 2013 znamenaly pro TOP 09 poměrně významný propad popularity strany u voličů, jelikož strana přišla (oproti volbám roku 2010) o skoro 5% hlasů, což v přepočtu odpovídá 277 476 voličům. (Havlík a kol. 2014, s. 145) TOP 09 dokázala stejně jako v roce 2010 vyhrát v Praze, ačkoliv i tam strana ztratila (zhruba 20% hlasů).

V ostatních krajích strana utrpěla ztráty ještě výraznější. Největší přesuny dřívějších voličů TOP 09 proběhly směrem k hnutí ANO 2011 (Havlík a kol., 2014, s. 209)

Výsledky voleb de facto znemožňovaly TOP 09, aby byla součástí vlády České republiky, proto zůstala na další čtyři roky pro ni v dosud neznámé roli opoziční strany. Vláda ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL se stala častým terčem kritiky poslanců TOP 09 v čele s Miroslavem Kalouskem, nicméně na rozdíl od vlády Petra Nečase vláda Bohuslava Sobotky (i přes značné koaliční problémy) dovládla své volební období až do řádných voleb roku 2017.

3.3.3 Volby 2017

Poslední volby do Poslanecké sněmovny, které se v České republice konaly, jsou volby z roku 2017. Tyto volby byly oproti předchozím řádné. A právě tyto volby ukázaly velice výrazně, že došlo k proměně voličské podpory tradičních stran a že na velké popularitě získaly nové typy politických stran. Volební účast dosáhla 60, 84 %, a jasným vítězem těchto voleb se stalo hnutí ANO, které získalo 29, 64 % hlasů. Na druhém místě skončili občanští demokraté se ziskem 11, 32 % následováni Českou pirátskou stranou (tedy novým subjektem v Poslanecké sněmovně) s 10, 79 %. Na čtvrté pozici se umístilo nové hnutí Tomia Okamury Svoboda a přímá demokracie Tomia Okamury, které získalo 10, 64 % hlasů, pátí skončili komunisté (7, 76 %), šestá ČSSD se ziskem 7, 27 %. Další tři strany, které překročily pěti procentní hranici, de facto do poslední chvíle vyhlásování výsledků čekaly, zda vůbec na tuto hranici dosáhnou. KDU-ČSL obdržela 5, 80 % hlasů, TOP 09 5, 31 % a Starostové a nezávislí (tedy dříve spřátelený subjekt TOP 09, jehož kandidáti se ucházeli o politické post na kandidátkách TOP 09) 5, 18 %. (Volby.cz, 2017) Do Poslanecké sněmovny se tedy „probojovalo“ rekordních devět politických stran.

Tyto volby jsou tedy velmi důležitým milníkem, kdy vidíme, že tři subjekty (SPD, Piráti a ANO), které se svou strukturou, důvodem vzniku či antisystémovým apelem poněkud vymykají z označení tradiční strany, získaly dohromady 51, 07 % hlasů. Oproti tomu ČSSD a KSČM, tedy dvě strany, které jsou v Poslanecké sněmovně zastoupeny od založení České republiky, zaznamenaly velice výrazný propad ve volební podpoře a z vyjádření v médiích můžeme vidět značné zklamání stran z tohoto výsledku. Podobný

propad zažila i mnou analyzovaná TOP 09, která do posledních chvil sčítání volebních hlasů neměla dostatečný počet hlasů pro vstup do Poslanecké sněmovny. (viz např. echo24, 2017 či Kotalík, 2017)

TOP 09 tedy obdržela 5,31 % hlasů, což bylo v přepočtu o 327 546 (6,68 %) hlasů méně, než ve volbách z roku 2013. Důvody pro takovýto pokles voličské podpory mohou být různé. Straně bez pochyb neprospěl úspěch Pirátské strany, který byl založen primárně na voličích velkých měst, tedy hlavní volební skupinou TOP 09 (Novotný, 2017), stejně tak straně jistě výsledkově nepomohla samostatná kandidatura hnutí Starostové a nezávislí, které do konce roku 2016 díky smlouvě mezi TOP 09 a STAN kandidovalo na kandidátkách TOP 09 a otevřeně ji také podporovalo. Dalším důvodem je fakt, který je často zmiňován médii, ale zároveň také vítězným hnutím ANO. Působení TOP 09 v opozici se často neslo v duchu permanentní anti-kampaně proti Andreji Babišovi, zvané také „Antibabiš“, ale zároveň také obrany vůči silné „antikalouskovské“ rétorice primárně ze strany vládního hnutí ANO. (viz například Musil, 2017) Jelikož výsledky voleb ukázaly, že značná část české populace stojí za Andrejem Babišem, vymezování se vůči předsedovi ANO znamenalo pro volby 2017 spíše nevýhodu, než pozitivní zisky.

I předvolební průzkumy stranických preferencí straně nepřisuzovaly volební úspěchy z předešlých voleb. Například výzkum agentury STEM z června a července 2017 ukazoval, že oblíbenost strany TOP 09 je na hodnotě 4 %, CVVM v září 2017 zveřejnila svůj průzkum, který straně přisuzoval dokonce jen 2,2 % oblíbenosti mezi českými občany. (STEM, 2017, CVVM, 2017)

Jak jsem uváděl výše, pro tyto volby zvolila TOP 09 často útočnou kampaň proti Andreji Babišovi s názvem „Neuhneme“. Jak uvedl Karel Schwarzenberg v květnu 2017 při zahájení předvolební kampaně: *„Každý, kdo českou politiku aspoň trochu pozorně sledoval, vidí, že jsme jediná strana, která konzistentně a stále varovala jak před politikou prezidenta Zemana, tak před vlivem oligarchů na českou politiku. Chcete-li změnu, abychom se opět vrátili mezi vážené evropské státy, a ne se jevíli jako poněkud groteskní uprostřed Evropské unie, v těchto volbách máte možnost.“* (Hnát 2017, Tisková zpráva TOP 09) Podobně se vyjadřoval Miroslav Kalousek, který prezentoval tyto volby jako nejdůležitější od roku 1990, jelikož se v nich bude rozhodovat o tom, zda Česká republika zůstane liberální demokracií, či zda bude ovládána oligarchy. (Danda, 2017) Jako další priority strana považovala snižování sociálního pojištění, podporu podnikání a střední třídy, zrušení EET, otevření penzijní reformy a zajištění vstupu do eurozóny. (Rejmont,

2017)

Strana tedy utrpěla svou historickou porážku, kdy nedokázala zvítězit v žádném z krajů, nicméně to nedokázala ani žádná jiná politická strana, jelikož ve všech krajích zvítězilo hnutí 2011. Po této volební porážce TOP 09 ani de facto nepředpokládala, že by mohla zasáhnout do vyjednávání o koaličním vládnutí a až do dnešní doby pokračuje ve své roli opoziční strany.

3.4 Vnitřní struktura strany

Politická strana TOP 09 má stejně jako strany ostatní vnitřní strukturu, která je určena stanovami. Dle jednotlivých úrovní, které v rámci strany fungují a různými způsoby spolu komunikují a spolupracují, můžeme stranu rozdělit na celostátní úroveň (v rámci které existují orgány jako celostátní sněm, výkonný výbor, předsednictvo strany, smířčí výbor a celostátní revizní komise), krajskou úroveň (krajský sněm, krajský výbor, krajské předsednictvo, krajská revizní komise), regionální úroveň (regionální sněm, regionální výbor, regionální revizní komise) a místní úroveň (místní sněm, místní výbor).

Za vrcholný orgán strany je považován celostátní sněm, na kterém je volen předseda strany, první místopředseda a další místopředsedové, zároveň jsou zde také voleni členové předsednictva strany a členové výkonného výboru a složení dalších stranických orgánů. Tento orgán také rozhoduje o změnách a schválení programu a stanov, tedy základních dokumentů strany.

Výkonný výbor je orgán, který schvaluje návrh ročního rozpočtu, rozhoduje o kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny, Evropského parlamentu a kandidátech do Senátu a rozhoduje o volebních a povolebních koalicích. (TOP 09, stanovy 2017) Dále také schvaluje řády a směrnice, určuje výši členských příspěvků, jmenuje a odvolává generálního sekretáře (na návrh předsedy nebo místopředsedy strany) a rozhoduje o ustavení či zrušení regionální organizace. Členy výkonného výboru jsou předsednictvo strany, patnáct volených členů celostátním sněmem, členové vlády, poslanci a senátoři parlamentu ČR, poslanci Evropského parlamentu, primátor hlavního města Prahy a hejtmané krajů, pokud jsou členy strany. (TOP 09, stanovy 2017)

Statutárním orgánem strany je předsednictvo strany, které se skládá z čestného předsedy, předsedy strany, prvního místopředsedy, až čtyř místopředsedů, až devíti členů

předsednictva strany, z předsedů klubu poslanců a senátorů, vedoucího národní delegace v poslaneckém klubu Evropského parlamentu a předsedy Klubu starostů TOP 09, z. s., pokud jsou členy strany. (TOP 09, stanovy 2017) Předsednictvo strany předkládá výkonnému výboru návrh ročního rozpočtu a výroční zprávu strany, předkládá směrnice, řády a statuty, schvaluje metodické pokyny, pozastavuje činnost místního či regionálního výboru a určuje volební zmocněnce strany. (TOP 09, stanovy 2017)

Důležité postavení má v rámci strany také čestný předseda (Karel Schwarzenberg), který je oprávněn účastnit se zasedání všech orgánů, formuluje zahraniční politiku strany a zastupuje stranu vůči zahraničním subjektům.

Předseda strany dle stanov stojí v čele strany, svolává předsednictvo strany, výkonný výbor a zároveň je jejich předsedou. Jeho právem je účastnit se všech zasedání orgánů strany, a pokud není obsazena pozice generálního sekretáře, vykonává jeho pravomoci. Předseda strany dále schvaluje uzavření, změnu či rozvázání pracovních poměrů se zaměstnanci strany. (TOP 09, stanovy 2017) První místopředseda poté zastupuje předsedu stran i s právem účastnit se všech zasedání orgánů.

Na tomto místě je vhodné se pozastavit nad rozdělením moci mezi předsedou a první místopředsedou strany v dobách, kdy byl Karel Schwarzenberg předsedou a Miroslav Kalousek prvním místopředsedou. S využitím Maurice Duvergera (Duverger, 2016, s. 175-179) a jeho představy o dvojím vedení, můžeme pozorovat, že v tomto období (tedy mezi lety 2009 a 2015), byl stranou prezentován jako leader strany předseda Karel Schwarzenberg, nicméně díky pravomocím prvního místopředsedy zakotvených ve stanovách (které byly rozsáhlejší než pravomoci předsedy např. díky možnosti uzavírat právní vztahy se zaměstnanci TOP 09 a zároveň třetími osobami) a zároveň také kvůli vnitřnímu nastavení, kdy reálně stranu řídil spíše první místopředseda, který stranu také založil, byl skutečným vůdcem uvnitř strany spíše Miroslav Kalousek. Ačkoliv je poněkud obtížné toto tvrzení podložit, realita fungování strany tuto myšlenku podporuje. Karel Schwarzenberg jakožto oblíbený ministr zahraničních věcí byl díky značnému využití v předvolebních kampaních prezentován navenek jako leader strany, jelikož dokázal oslovit primárně mladé voliče (viz například výrazná kampaň v prezidentských volbách z roku 2013, kdy mnoho studentů nosilo „placky“ s nápisem „Karel for president“ a podobiznou Karla Schwarzenberga s pankáčským účesem na hlavě). Slovy Maurice Duvergera můžeme Karla Schwarzenberga označit jako „zdánlivého vůdce“. Pokud se však podíváme například na celostátní sjezd z roku 2009 v Praze, můžeme zřetelně vidět,

že nejvyšší orgán strany nebyl řízen a veden Karlem Schwarzenbergem, ale Miroslavem Kalouskem, a Karel Schwarzenberg spíše straně (a Miroslavu Kalouskovi) dodával jistou morální váhu. Stejně tak tuto skutečnost pozorovali političtí komentátoři, kteří reálnou moc uvnitř strany přisuzovali Miroslavu Kalouskovi a Karla Schwarzenberga označovali jako oblíbeného politika, který straně zajišťuje určitou podporu, a zároveň zakrývá jisté pochybnosti okolo osoby Miroslava Kalouska²², který zůstává směrem k veřejnosti v ústraní, nicméně reálně stranu formuje a řídí on. (viz například Fendrych 2013) „Skutečný vůdce“ strany byl tedy po celou dobu pomyslného tandemu Schwarzenberg – Kalousek právě Miroslav Kalousek, který stranu založil a jehož vliv uvnitř strany zůstává i nyní velice výrazný (ačkoliv po zvolení Jiřího Pospíšila v roce 2017 předsedou strany dochází k oslabování tohoto vlivu).

Na úrovni celostátní dále působí generální sekretář. „*Generální sekretář nesmí vykonávat žádnou další volenou nebo jmenovanou funkci ve straně, ve státní správě a samosprávě. Generální sekretář v rámci pověření předsedou či prvním místopředsedou řídí činnosti aparátu strany, uzavírá a rozvazuje pracovní poměr se zaměstnanci, zajišťuje realizaci usnesení celostátního sněmu, výkonného výboru a předsednictva strany, předkládá předsednictvu strany návrhy vnitrostranických norem a jedná za stranu v majetkových, hospodářských, pracovněprávních či obdobných vztazích. Generální sekretář se může účastnit zasedání všech orgánů strany.*“ (TOP 09, stanovy 2017)

Po orgánech celostátní úrovně následuje ve stranické hierarchii krajská úroveň, kde je vrcholným orgánem krajský sněm. Krajský sněm volí funkcionáře krajské úrovně a zároveň také delegáty na celostátní sněmy. Každá regionální organizace poté musí mít v rámci krajského sněmu minimálně jednoho delegáta. Krajský výbor je tvořen krajským předsednictvem strany, členy volenými krajským sněmem a krajskými zastupiteli, pokud jsou členy strany. Krajský výbor navrhuje a rozhoduje o kandidátních listinách pro volby do krajských zastupitelstev, navrhuje kandidáty do vyšších stranických funkcí, rozhoduje o ustavení nových místních organizací a s vyjádřením regionálního výboru rozhoduje o zrušení místních organizací a rozhoduje ve sporech na území kraje. (TOP 09, stanovy 2017) Krajské předsednictvo je poté výkonným orgánem krajské úrovně.

Regionální orgány působí na území regionů nebo i na úrovni místní, pokud nejsou místní orgány založeny. Regionální sněm volí předsedu a místopředsedy regionální organizace a zároveň také další členy regionálního výboru. Volí také delegáty a náhradníky

²² Viz nevyjasněné kauzy okolo předchozího působení Miroslava Kalouska uvedené dříve.

na budoucí krajský sněm. Podobně jako u krajského sněmu má každá nižší (místní) organizace právo na minimálně jednoho delegáta pro regionální sněm. Regionální výbor je výkonný orgán regionu a mezi jeho pravomoci patří rozhodování o kandidátkách do místních zastupitelstev obcí, kde nepůsobí místní organizace, a také o kandidátních listinách ucházejících se o voličskou přízeň v statutárních městech. (TOP 09, stanovy 2017)

Základní organizační jednotkou strany je místní organizace, která je zakládána v obcích, městských obvodech či městských částech. Pro vznik místní organizace je nutný souhlas místního sněmu, který je schválen orgánem krajským. Místní sněm je nejvyšším orgánem této úrovně a jeho úkolem je volit předsedu a místopředsedu místní organizace, případně i další členy místní organizace. Dále místní sněm volí delegáty na následující regionální sněm. Výkonným orgánem místní organizace je místní výbor, který primárně rozhoduje o kandidátních listinách pro volby do obecních zastupitelstev.

3.5 Porovnání stanov TOP 09 a KDU-ČSL

Jelikož strana z velké části personálně vycházela z KDU-ČSL, je také zajímavé porovnat původní stanovy TOP 09 s tehdejšími platnými stanovami KDU-ČSL (tedy se stanovami schválenými na celostátním sjezdu 2005 v Plzni). Kromě jistých terminologických odlišností je vhodné se zaměřit primárně na rozdílnosti ve vnitřní struktuře a v pravomocích jednotlivých orgánů.

Již ve článku 2 (programové zásady a cíle) je dobře viditelné, že se TOP 09 oproti KDU-ČSL snažila na pravo-levém politickém spektru zařadit více k pravému pólu, jelikož oproti KDU-ČSL, která prosazovala sociálně tržní hospodářství (KDU-ČSL, stanovy 2005) TOP 09 deklarovala, že bude prosazovat principy svobodného trhu. (TOP 09, stanovy 2009) Ideologická část politických stran je však pro tuto práci de facto nepodstatná, proto se spokojme s tím, že se TOP 09 oproti v té době převládající části KDU-ČSL snažila zakotvit jako výrazněji pravicová.

Rozdílný byl na základě těchto stanov proces přijímání nových členů, kdy TOP 09 podmiňuje přijetí do místní organizace rozhodnutím regionálního výboru, kdežto o přijetí člena KDU-ČSL rozhodoval výbor místní organizace. Podobně tak tomu bylo i v případě vystoupení ze strany.

TOP 09 se ve stanovách z roku 2009 nevěnovala opětovnému přijetí člena strany.

KDU-ČSL tuto otázku ukládá řešit krajskému výboru v případě, že od uchazeče o znovupřijetí obdrží písemnou žádost.

Na rozdíl od TOP 09 v rámci stranické hierarchie KDU-ČSL existoval již na základě stanov z roku 2005 ještě orgán celostátní konference, který byl složen celostátním výborem, zástupci krajských organizací, poslanci, senátoři a poslanci Evropského parlamentu. Tento orgán byl nejvyšším orgánem strany mezi sjezdy a z hlediska počtu členů se jednalo o výrazně širší zastoupení z nižších úrovní, než tomu bylo a je u TOP 09 v rámci výkonného výboru, který můžeme chápat jako vůči celostátní konferenci paralelní. Jako projev výraznějších centralizačních tendencí TOP 09 můžeme nahlížet také na fakt, že o ustanovení a vymezení hranic působnosti regionální organizace rozhodoval výkonný výbor strany. KDU-ČSL tuto pravomoc přiřkla výboru krajskému, tedy úrovni, která se ve stranické hierarchii nachází jen o stupeň výše, než je úroveň regionální.

Stanovy KDU-ČSL umožňovaly pověřit uzavíráním právních zákonů zaměstnance strany, kteří nejsou členové předsednictva strany. TOP 09 takovouto možnost nepřipouštěla a stranu mohli zastupovat pouze předseda, 1. místopředseda či dva členové předsednictva, z nichž alespoň jeden je místopředsedou strany (podobně tomu bylo tak i na nižších úrovních v rámci jednotlivých výborů). (TOP 09, Stanovy 2009)

Lišil se i klíč obsazování předsednictva strany, kdy předsednictvo KDU-ČSL disponovalo nižším počtem členů, jelikož neobsahovalo žádné volené členy celostátním sjezdem, ani předsedu klubu poslanců v Evropském parlamentu. Oproti TOP 09 již v roce 2009 disponovalo pravomocí jmenovat a odvolávat generálního sekretáře (tuto pravomoc v rámci TOP 09 držel výkonný výbor).

Výkonný orgán strany byl oproti KDU-ČSL (kde nebyli členy všichni poslanci a senátoři, ale pouze předsedové a místopředsedové obou komor Parlamentu, všichni poslanci a senátoři byli poté automaticky členy celostátní konference) v TOP 09 zastoupen i všemi poslanci a senátory, kteří zastávali aktuálně tuto funkci.

Výbor TOP 09 dle stanov rozhodoval o konečném pořadí na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny, a zároveň i o nominaci kandidátů při volbách do Senátu. Výbor KDU-ČSL tato rozhodnutí musel předem projednávat s krajskými výbory a finální nominace měla vycházet z primárních voleb uvnitř strany. Primární volby byly u KDU-ČSL přítomné i na nižších úrovních. Sestavování kandidátních listin pro všechny typy voleb následovalo až po vnitrostranických volbách uvnitř dané úrovně. TOP 09 přítomnost primárních voleb ve stanovách zakotvenou neměla.

Některé pravomoci, které u TOP 09 zastával výkonný výbor, byly vykonávány celostátní konferencí. Jednalo se například o realizaci usnesení sjezdu, navrhování programu sjezdu, schvalování jednacího a organizačního řádu strany atd.

Stanovy obou stran upřesňují pravomoci jednotlivých organizačních úrovní a je poměrně zřetelně vidět, že TOP 09 již od svých počátků neposkytovala nižším úrovním tolik pravomocí, jako KDU-ČSL. Znatelně se to projevovalo primárně od regionální úrovně, kdy TOP 09 například ve stanovách nezmiňovala, oproti KDU-ČSL, možnost vytvoření regionálního předsednictva. Rozhodnutí o založení místní organizace vydává oproti KDU-ČSL (zde rozhoduje úroveň regionální) krajská úroveň. Oslabení nižších úrovní se projevilo i na nejnižší úrovni, tedy místní, jelikož oproti KDU-ČSL nerozhoduje tato úroveň o přijetí člena do místní organizace, ale tato pravomoc je přesunuta výboru organizace regionální.

V stanovách KDU-ČSL z roku 2005 bylo uvedeno, že předseda strany: *„Je oprávněn se zúčastnit všech zasedání orgánů celé strany; pokud není členem příslušného orgánu, vystupuje s hlasem poradním“*. (KDU-ČSL, stanovy 2005) Předseda TOP 09 se také mohl zúčastnit všech zasedání orgánů celé strany, nicméně dodatek o omezení jeho hlasu na hlas poradní v stanovách chyběl.

Obě strany měly v těchto stanovách zakotveno, že první místopředseda zastupuje předsedu strany. Postavení prvního místopředsedy TOP 09 bylo stanovami výrazně posíleno, jelikož mu náležely pravomoci, které u KDU-ČSL zastával generální sekretář (řídít činnost aparátu, zajistit realizaci usnesení sněmu, uzavírat a rozvazovat pracovní poměr se zaměstnanci strany, jednat jménem strany ve věcech majetkových a hospodářských a navrhopvat směrnice pro hospodaření a účtování strany). Stejně jako předseda se mohl účastnit zasedání všech orgánů strany. Rozdílná byla i délka funkčního období stranických funkcionářů, kdy TOP 09 zvolila dvouleté období, kdežto v KDU-ČSL čtyřleté.

Stanovy obou stran byly do jisté míry podobné, nicméně některé odlišnosti jsou viditelné. Znatelná byla vyšší míra centralizace TOP 09, která nižším úrovním neposkytovala tolik pravomocí, kterými disponovaly v KDU-ČSL. Podobně tomu tak bylo i na nejvyšší úrovni, kde byl výkonný výbor TOP 09 znatelně užší než celostátní konference KDU-ČSL, a tím pádem se na klíčových rozhodnutích uvnitř strany podílelo méně členů (a primárně těch, kteří zastávali nějakou parlamentní funkci), než tomu bylo

u lidovců. Již v okamžiku vzniku TOP 09 tedy můžeme velice dobře pozorovat odklon od prvků KDU-ČSL, které můžeme považovat jako projev masové strany, založené primárně na širokém členství, spíše ne na stranických elitách.

3.6 Vývoj stanov

Je také vhodné se zaměřit na to, jakým způsobem se v průběhu působení strany měnily základní dokumenty o fungování strany, tedy stanovy. Proto představím některé z hlavních změn, kterými stanovy od roku 2009 do roku 2017, tedy do roku, od kdy platí stanovy stávající.

3.6.1 Proměna stanov mezi lety 2009 a 2011

Stanovy z roku 2011 byly schváleny na celostátním sněmu TOP 09, který se uskutečnil v dnech 22. a 23. října 2011 v Hradci Králové. Rok 2011 znamenal v souvislosti se stanovami jisté zjednodušení a zkrácení, to vše za účelem zvýšení srozumitelnosti jak pro členy, tak pro ostatní strany. (Plívová 2011, TOP 09 Tisková zpráva) Text stanov na první pohled prošel změnami, a to zejména vynecháním detailnějších popisů pravomocí jednotlivých orgánů a celkově zestručněním celého dokumentu.

Původní stanovy ukládaly povinnost žadateli o členství k samotné přihlášce přiložit také čestné prohlášení o tom, že uchazeč o členství nebyl před rokem 1990 členem Lidových milic, StB, vojenských zpravodajských služeb či agentem StB a vojenských zpravodajských služeb. Tento požadavek již stanovy z roku 2011 neobsahovaly, nicméně v přihlášce tato deklarace stále figuruje. Členové strany nově také dle stanov mají možnost navrhnout kandidáty pro volby dle vnitrostranických norem.

Oproti stanovám z roku 2009 již neexistují stranické odměny v podobě čestného členství, čestných funkcí či čestného daru. Udělování stranických trestů se oproti roku 2009 přesunulo výhradně na vyšší úroveň, jelikož již nadále není třeba projednávání s výborem místní organizace, ale o pozastavení stranické funkce, zbavení funkce a vyloučení ze strany rozhoduje již jen krajský nebo výkonný výbor, bez nutnosti

předchozí konzultace s místní organizací. Stanovy z roku 2011 nově také zamezovaly v případě vyloučení ze strany opětovnému vzniku členství, a to v době trvání tří let od vyloučení (pokud předsednictvo strany nerozhodlo jinak).

Jako jistou změnu můžeme také chápat fakt, že se nově celostátní sněm musí konat pouze na základě návrhu regionálních organizací reprezentující alespoň 1/3 členské základny, přičemž stanovy z roku 2009 umožňovaly svolání sjezdu také na základě usnesení výkonného výboru. Došlo také k usnadnění výkladu náplně práce celostátního sněmu, jelikož stanovy z roku 2009 přesně ukládaly, kterými dokumenty se sněm musí zabývat (například finanční zprávu, zprávu o činnosti klubu poslanců atd.), kdežto stanovy z roku 2011 jen jmenují dokumenty, které sněm schvaluje, a to program strany, stanovy a jejich změny.

Upravil se také počet celostátním sněmem volených členů výkonného výboru, a to z 14 členů na 15, a zároveň se členem výkonného výboru automaticky stal primátor hlavního města Prahy. Nově také není umožněno zúčastnit se jednání výkonného výboru s hlasem poradním předsedům krajských výborů a předsedům smírčího výboru a celostátní revizní komise. Změny stanov se dotkly i předsednictva strany, které jako statutární orgán nově mohlo pozastavovat činnost místního a regionálního výboru.

Stanovy z roku 2011 také umožnily vyšším stranickým orgánům v „odůvodněných případech“ převzít kompetence orgánu nižšího, pokud s touto výjimkou souhlasí hierarchicky nadřazená organizace. Do stanov přibyl článek o zásadách hospodaření, kdy strana garantuje, že ručí celým svým majetkem a její hospodaření vychází ze schválených ročních rozpočtů.

Obecně lze tedy říci, že se tyto změny týkaly primárně zjednodušení textu a redukce jeho délky. Přibýlo však i několik úprav, které posilují postavení vyšších stranických orgánů, viz například možnost převzetí kompetencí nižšího orgánu v odůvodněných případech.

3.6.2 Proměna stanov mezi lety 2011 a 2013

Stanovy přijaté na celostátním sněmu roku 2013 (který se konal 7. a 8. prosince 2013 v Praze) přinesly několik změn, které představím v této části. Tyto stanovy do jisté

míry zpřesňují způsob výběru a počtu delegátů pro jednotlivé sněmy, do kterých nově zasahoval více výkonný výbor. Změny mají primárně zakotvit fakt, že funkce delegáta sněmu neznamena klasickou stranickou funkci, proto se na ni nemají vztahovat například stranické tresty.

Mezi důvody pro pozastavení členství ve straně nově přibylo zahájení trestního stíhání člena strany, a také pouhé přijetí neslučitelné funkce či zaměstnání, oproti dřívějšímu vykonávání.

Stranické tresty od roku 2013 neobsahovaly pozastavení stranické funkce, jelikož dle důvodové zprávy stálé komise pro změnu stanov nikdy nebylo pozastavení funkce využito. (TOP 09 2013, Změna stanov II.)

Změna stanov se také týká výkonného výboru, který nově výslovně rozhodoval o ustavení a zrušení regionální organizace a její územní působnosti. Výkonný výbor se stal tím, kdo rozhodoval o klíči delegátů pro krajský sněm, a to za účelem zabránění převahy delegátů jmenovaných stávajícím krajským výborem (podobně tak stanovy z roku 2013 řešily úroveň nižší, tedy že krajský výbor rozhodoval o klíči delegátů pro regionální sněm). Stanovy nově přesně vymezovaly, které funkce ve straně byly považovány jako stranické (slovy stanov kdo je stranickým funkcionářem). Jednalo se o předsedu a místopředsedu organizace, člena předsednictva, člena výboru, předsedu a člena revizní komise a předsedu a člena smířčího výboru.

Dle počtu změn je viditelné, že se podoba stanov do značné míry ustálila, nicméně stále bylo potřeba upřesňovat některé podrobnosti. Tím, že výbory vyšší úrovně mohou rozhodovat o klíči delegátů pro jednotlivé sněmy, došlo opět k jistému posílení hierarchicky vyšších úrovní.

3.6.3 Proměna stanov mezi lety 2013 a 2015

Stanovy z roku 2015 byly schváleny na celostátním sněmu, který se uskutečnil 28. a 29. listopadu 2015 v Praze. Změna stanov reflektovala vytvoření Klubu starostů TOP 09 (se kterým se strana rozhodla spolupracovat), který byl založen v roce 2015 a který má za

úkol sdružovat komunální politiky zvolené za TOP 09. Deklaraci spolupráce zaručoval již článek 2: Programové zásady a cíle, kde je prohlášeno, že: „*Strana spolupracuje s Klubem starostů TOP 09, z. s.*“ (TOP 09, Stanovy 2015)

Kromě technických a jazykových úprav dále nové stanovy přenesly pravomoc určování volebního zmocněnce z výkonného výboru na předsednictvo strany, a to kvůli zajištění lepší operativnosti.

Do předsednictva strany, a celkově do výčtu stranických funkcionářů, vstoupil post čestného předsedy, kterým byl jmenován Karel Schwarzenberg (do té doby předseda strany). Čestný předseda získal oprávnění účastnit se zasedání všech orgánů, formulovat zahraniční politiku strany a zastupovat stranu vůči zahraničním subjektům a na mezinárodních fórech. Předsednictvo strany bylo dále doplněno o předsedu již zmíněného Klubu starostů TOP 09.

Poslední zásadní změnou bylo posílení pozice předsedy na úkor postu prvního místopředsedy, kdy předseda nově přebírá pravomoci generálního sekretáře, pokud jeho pozice není obsazena, schvaluje uzavírání, změny a rozvázání pracovních poměrů se zaměstnanci strany. Tato změna souvisí s tím, že byl Miroslav Kalousek zvolen předsedou strany, a pravomoci, které dříve zastával na postu prvního místopředsedy, byly přesunuty na jeho novou pozici.

Změny stanov z roku 2015 tedy reflektovaly odchod Karla Schwarzenberga z postu předsedy strany, na který nově nastoupil Miroslav Kalousek. Nově také zahrnuje spolupráci s Klubem starostů TOP 09.

3.6.4 Proměna stanov mezi lety 2015 a 2017

Aktuální stanovy byly schváleny na celostátním sněmu, který se uskutečnil 25. a 26. listopadu 2017 v Praze. Tento sněm nepřinesl v souvislosti se stanovami strany žádné významné změny. Jediné změny se týkaly upřesnění pozice sněmovního delegáta.

Tato část si kladla za cíl představit politickou stranu TOP 09 se zaměřením na její vznik, programové priority, vnitřní strukturu, stanovy a jejich vývoj a základní porovnání se stranou KDU-ČSL, z které pocházela velká část zakládajících členů TOP 09. Všechny tyto aspekty napomohou části práce, která bude zaměřena na aplikaci vybraných modelů politických stran na TOP 09 s cílem zjistit, zda více či méně každá z těchto teorií může být v tomto případě využita, která z teorií odpovídá reálné podobě TOP 09 nejvíce, či zda některá z teorií nelze pro analýzu využít.

4 Aplikace vybraných teorií politických stran na TOP 09

Již z výše uvedeného je viditelné, že některé z aspektů vybraných teorií jsou v souvislosti s TOP 09 na první pohled vhodně aplikovatelné. Personalizace, leadership, převaha parlamentních zástupců uvnitř strany, profesionalizace či využívání zvučných jmen – to jsou vlastnosti, na kterých TOP 09 staví, a kterými se může do jisté míry odlišovat od některých dalších politických stran. Tato část práce si tedy klade za cíl zanalyzovat za využití definovaných charakteristických znaků jednotlivých ideálních modelů TOP 09, přičemž předpokladem je, že každý z těchto ideálních typů více či méně vhodný v souvislosti s TOP 09 je.

Tato část bude členěna do čtyř kapitol, kdy se každá bude věnovat jedné z vybraných teorií. Jelikož se některé z definičních prvků opakují, bude se detailnější analýza jednotlivých znaků objevovat vždy jen u jednoho z ideálních modelů, pro něhož jsou klíčové, aby nedocházelo k zbytečnému opakování. U dalších modelů, které sdílí jisté definiční prvky, bude tedy (občas i chronologicky předčasně) „pouze“ konstatováno, zda tyto charakteristiky platí, či nikoliv.

4.1 Kádrová strana

4.1.1 Původ strany a notáblové

Jedním z definičních prvků kádrové strany je vznik strany v rámci volebního cyklu na půdě parlamentu, který můžeme doplnit o výrazné zaměření se na takzvané notáblы (tedy význačné osobnosti), kteří straně dodávají jistý morální a politický kredit.

V této souvislosti je vhodné zaměřit se na rok 2009, kdy strana vznikla. Již ze složení přípravného výboru je zřetelné, že strana nevznikala jako projekt na tehdejší politice nezávislý, vznikající z jiných, externích struktur, ale právě na základě tehdejších politických elit (spolu dalšími osobnostmi tehdejšího veřejného života), které se na podobě TOP 09 podílely. Devět z jedenácti členů přípravného výboru pocházelo z řad KDU-ČSL, Karel Schwarzenberg zastával post ministra zahraničních věcí za Stranu Zelených a zároveň byl senátorem zvoleným za US-DEU a Stanislav Motyčka jakožto soudní znalec

a vedoucí pracovník neziskového sektoru.

Miroslav Kalousek a Vlasta Parkanová disponovali již v době vzniku strany poslaneckým mandátem, Ludmila Müllerová a Karel Schwarzenberg pak v té době zastávali post senátorský. Již v červenci 2009 se řady senátorské řady TOP 09 rozšířily o další tváře, na základě přejmenování Klubu otevřené demokracie vznikl senátorský klub TOP 09 a Starostové, který čítal šest členů (předsedkyně Soňa Paukrťová, Jaromír Štětina, Karel Schwarzenberg, Jana Juřenčáková, Jan Horník a Igor Petrov). Další členové KDU-ČSL, ale také někteří členové jiných stran, se v průběhu letních měsíců 2009 rozhodli následovat některé své spolustraníky a přestupovali do řad TOP 09 (viz kapitola *Rok 2009 a vznik TOP 09*). Poslanci a senátoři z řad členů TOP 09, původně zvoleni za KDU-ČSL, vystoupili z parlamentních klubů v říjnu 2009, a to na základě výzvy předsednictva KDU-ČSL²³, které bylo zveřejněno 7. 10. 2009. (Svoboda, 2009) Do voleb roku 2010 strana tedy působila na půdě Parlamentu, a ačkoliv její mandáty nepocházely z voleb do Poslanecké sněmovny z roku 2006, respektive voleb do Senátu České republiky, ovlivňovala tehdejší politické dění skrze „přeběhlíky“, kteří z původních parlamentních klubů vystoupili, a následně reprezentovali nově vzniklé spojení TOP 09 a Starostů. Celý tento proces vzniku nám tedy jasně ukazuje, že strana v okamžiku vzniku disponovala parlamentním zastoupením, z kterého personálně strana vzešla, proto je v tomto případě kritérium kádrové strany založené na vzniku v rámci parlamentu naplněno naprosto.

Personální složení přípravného výboru a akcentovaných osob napovídá, že se strana snažila svou image založit na veřejně známých osobnostech, které zastávaly pozice, jež se pojí s jistým ať již lokálním, či celostátním elitismem²⁴. Na základě výčtu obsazení přípravného výboru se zaměřením na povolání je vhodné poukázat na fakt, že všichni členové výboru pocházeli z vysokých manažerských či politických pozic a jejich povolání mohou být považována za kariérní úspěch. Ačkoliv je přirozené, že se dnešní politické strany snaží přicházet pro volební kampaně, ale zároveň v rámci strany jako takové, se zvuchými jmény, v případě TOP 09 je tato snaha o spojování strany s významnými osobami přímo stěžejní. V této souvislosti je totiž klíčová osoba několikrát zmiňovaného Karla Schwarzenberga – knížete, bývalého předsedy Mezinárodního helsinského výboru

²³ Předsednictvo KDU-ČSL dokonce vyzvalo poslance Miroslava Kalouska, Vlastu Parkanovou, Pavla Severu a Jana Husáka k rezignaci na své posty z důvodu opuštění od ideologie KDU-ČSL. Poslanci a senátoři na tuto výzvu reagovali opuštěním parlamentních klubů, nikoliv rezignací na posty jako takové.

²⁴ Elitismem v tomto případě chápeme veřejnou personalizaci osob, které dosáhly určitých profesních úspěchů a u kterých je předpokládáno, že v očích veřejnosti disponují úctou, uznáním a oblíbeností.

pro lidská práva, bývalého kancléře prezidenta Václava Havla, bývalého senátora a ministra zahraničních věcí – osoby, jež díky svému šlechtickému původu a zároveň i kariérnímu životopisu přímo významu slova notábl odpovídá. Ostatní zakládající členové (mezi zakládající členy nemusíme počítat jen členy přípravného výboru, ale i další osoby, které se členy strany staly hned v počátcích) svým předchozím působením v rámci veřejného života mohou být, podobně jako Karel Schwarzenberg, považováni za představitelé tehdejší společenské elity, viz například v jihomoravském kraji paní děkanka Fakulty podnikatelské VUT v Brně Anna Putnová, v plzeňském kraji pan Jaroslav Lobkowicz, kníže z Lobkovic a poslanec, lékař Leoš Heger či například rektor Vysoké školy polytechnické v Jihlavě Ladislav Jirků.

Spojování strany s tehdejšími představiteli společenské elity bylo pro TOP 09 natolik příznačné, že v porovnání s ostatními politickými stranami neměla TOP 09 ve svých počátcích de facto konkurenci.

Pro TOP 09 je však také charakteristické to, že mediálně a komunikačně využívá význačné osobnosti veřejného života, které se hlásí k podporovatelům strany, zároveň ale nejsou členy. Na internetových stránkách TOP 09 je zveřejněn seznam „známých osobností mezi podporovateli“, kde jsou uvedena jména jako například herečka Eva Holubová, diplomatka Magda Vašáryová, bývalý ministr pro lidská práva a národnostní menšiny Michael Kocáb, hudebník Jiří Suchý, diplomat Michael Žantovský, profesor anglické literatury Martin Hilský, režisér Jiří Menzel atd.²⁵

Významné osobnosti strany jsou pak často využívány ve volebních kampaních, přičemž tak tomu bylo (a je) již od založení strany. *„Tváří kampaně se stal Karel Schwarzenberg a Miroslav Kalousek, myslím, že ti byli na hlavních vizuálech. Nechci lhát, ale určitě prostor pro krajské leadery byl v kampani také, ale myslím, že jsme je dávali na menší nosiče, letáky a řekl bych, že byli na plakátech. Tváře byly využité stoprocentně.“* (Poláček, 2019) Strana tak vědomě pracovala s tím, že je Karel Schwarzenberg (hovoříme o letech 2009/2010) oblíbenou personou české veřejnosti, a tak na něj samozřejmě sázela jako na osobnost, která dokáže oslovit voliče. Dnes, v době výrazné obliby Andreje Babiše, se může zdát, že je běžné, že se strany automaticky snaží o akcentaci význačných osob z různých společenských kruhů, nicméně v době, kdy vznikala TOP 09, bylo takové využití veřejně uznávané osoby v České republice vlastně ojedinělé. Kníže Karel

²⁵ Celý seznam je k dispozici na: <https://www.top09.cz/zapojte-se/zname-osobnosti/?stranka=5>

Schwarzenberg, ačkoliv je mu v současné chvíli (chápejme roku 2019) 81 let, je stále se stranou spojován velice výrazně a zároveň je také často mediálně a volebně využíván tak, aby straně dodával jistý morální a politický kredit. Zároveň svou osobou získával pro stranu voliče, kteří jsou pro úspěšné působení politických stran stěžejní.

Můžeme tedy říci, že vznik na půdě parlamentu a zaměřování se na zvučná jména v podobě místních a celostátně uznávaných osob umožňuje stranu považovat, alespoň v těchto prvcích, za kádrovou stranu, jak ji popisoval Maurice Duverger.

4.1.2 Základní organizační jednotka a rozčlenění strany

Pokud se zaměříme na organizační členění strany, dostaneme se k problému, který způsobuje fakt, že Duvergerova typologie byla zveřejněna před více než sedmdesáti lety. Tehdejší kádrové strany nedisponovaly výrazným členěním, jelikož to nebylo třeba. Členů politických stran bylo tak zanedbatelné množství, že nebylo třeba vytvářet složité struktury, které by v rámci strany fungovaly, jelikož veškerá činnost strany probíhala ve skupince několika málo osob, která odpovídala jak členské základně, tak i veřejnému zastoupení strany ve volených orgánech. Komunikace, strategické směřování a celková prezentace strany tedy spočívala na osobním vlivu několika vrcholných představitelů, jejichž moc byla založena právě na osobních kvalitách a kontaktech, které byli schopni reálně uplatnit. Postupem času, s nárůstem volebního práva, počtu problematik a přístupu občanů k informacím, se z politických stran automaticky stával složitější mechanismus, který byl založen na pravidlech a jasně vymezených kompetencích jednotlivých úrovní a orgánů. Tak tomu je i u TOP 09, jejíž rozčlenění je popsáno v kapitole Vnitřní struktura strany. Osobní vliv jednotlivých členů je obtížně analyzovatelný, a ačkoliv se předpokládá, že i díky vytváření oligarchického okruhu vedení je rozdílná moc jednotlivců ve straně přítomná, díky pravidlům stanoveným vnitřními předpisy je míra tohoto vlivu přinejmenším omezená.

Charakteristický rys slabého rozčlenění tedy využitelný v souvislosti s TOP 09 de facto není, jelikož strana disponuje propracovanou hierarchickou strukturou, jež se řídí pravidly, vzešlými ze schválených stanov. Toto rozčlenění se v případě TOP 09 praktikovalo již od doby jejího vzniku, přičemž aby se předešlo problémům, které mohlo

období vzniku a stabilizace strany zapříčinit, využívala strana placených manažerů, kteří na vytvoření struktur dohlíželi. Jak uvedl bývalý volební manažer TOP 09 pan Jaroslav Poláček: *„Jednotlivé úrovně spolu komunikují ať již prostřednictvím pravidel v rámci jednacích řádů, stanov, organizačních norem atd. Na to se využívá placený aparát, TOP 09 měla prakticky od začátku krajské manažery v každém krajském městě. Ten člověk měl pomáhat tomu, aby padaly hranice mezi okresem, krajem, místem atd.“*. (Poláček, 2019)

Organizační strukturou odpovídá TOP 09 geografickému dělení České republiky. Každý ze čtrnácti krajů (krajská úroveň) je dělen na regionální organizace (regionální úroveň), přičemž některé regiony jsou dále děleny na místní organizace (místní úroveň), které jsou základními organizačními jednotkami strany. Počet krajských organizací je roven počtu krajů, tedy 14, regionálních organizací je 87 a místních 176. (TOP 09 REGIONY)

Na každé úrovni působí orgány, které jsou na dané úrovni výkonnými (na místní úrovni to jsou výkonné výbory, úroveň krajská a celostátní výkonnou moc svěruje do rukou předsednictvu). Počet členů výboru se liší na základě velikosti, nicméně obecně můžeme říci, že nejvyšším orgánem (mezi jednotlivými sněmy) nižších úrovní bývá v případě TOP 09 úzký okruh zvolených členů strany, který v některých případech čítá například tři členy, tedy předsedu, místopředsedu a člena (viz například místní organizace TOP 09 Praha – Hostivice). Otázkou pak zůstává, na kolik se v souvislosti s místní úrovní dá hovořit o rozčleněné struktuře, kde o politických otázkách rozhoduje tamní členská základna, nebo zda záleží na rozhodnutí úzkých výkonných orgánů, jejichž velikost svádí k tomu, že je moc koncentrována do rukou několika málo vlivných členů. V případě těch nejmenších místních organizací pak můžeme chápat výbor jakožto základní organizační jednotku strany, jelikož může personálně z velké části odpovídat celé členské základně místní organizace, a v tu chvíli je aplikace tohoto charakteristického rysu na místě.

Pokud však základní organizační jednotku chápeme obecněji, jako strukturálně nejnižší úroveň strany bez ohledu na velikost jednotlivých „poboček“, a nikoliv jen jako výkonný orgán, je aplikace výboru jakožto základní organizační jednotky obtížnější, jelikož v současné době politické strany z pravidla disponují mnohem větším počtem členů, než tomu bylo dříve, kteří v rámci strany patří k jednotlivým místním/regionálním, či krajským organizacím. Z tohoto důvodu pak tedy i některé místní organizace mohou čítat i několik desítek až stovek členů, a jejich organizační struktura je propracovaná

natolik, že by odpovídala spíše sekcím, jak je to charakteristické pro masové strany. V oblastech, kde není místní organizace založena, pak jako nejnižší úrovní chápeme regionální, která výborové podobě již z důvodu své velikosti neodpovídá

Kritérium rozčlenění a základních organizačních jednotek v podobě výborů tedy příliš využitelné v souvislosti s TOP 09 není, a to zejména proto, že v dnešní době všeobecně strany disponují výrazně větším počtem členů, než tomu bylo v době stran kádrových, a z tohoto důvodu je pochopitelné, že je to reflektováno i v souvislosti se strukturálním a funkčním členěním strany, které současné době odpovídá lépe.

4.1.3 Horizontální vazby a decentralizace

Se zaměřením na vztahy mezi jednotlivými úrovněmi a zároveň mezi organizacemi působícími na stejné úrovni, můžeme na základě analýzy organizačního řádu uvedenému ve stanovách strany, a zároveň s využitím rozhovorů s členy a spolupracovníky strany konstatovat, že uvnitř TOP 09 existuje poměrně značná prostupnost informací a komunikace mezi organizacemi působícími na stejné úrovni. Jednotlivé organizace mají možnost komunikace jak skrze stanovami zaručenými sněmy, kde se setkávají zástupci jednotlivých organizací, tak díky přítomnosti krajských manažerů, kteří napomáhají jednotlivým organizacím zajistit plynulou komunikaci mezi sebou a zároveň směrem k vyšším úrovním.

Jedna část komunikačního toku je tedy zajištěna skrze oficiální stranické struktury, jež horizontální vazby podporují. Druhou možností jak mezi sebou komunikovat je pak propracovaný internetový systém, skrze který mezi sebou mohou komunikovat jak jednotlivé organizace, tak členové strany v rámci některé z organizačních struktur.

Nedílnou součástí vnitřního nastavení strany je pak ale také neformální komunikace, která dle Jaroslava Poláčka v rámci strany funguje výrazně, a doplňuje tak formální mechanismy. Vzhledem k rozšíření informačních technologií, kdy se dostupná komunikace stala součástí každodenních životů de facto nás všech, je zároveň velice složité tento kanál efektivně centrálně kontrolovat a zajišťovat, proto je pochopitelné, že přítomnost horizontálních vazeb značně usnadňuje.

Míře centralizace se práce bude věnovat také v některé z dalších kapitol, nicméně alespoň krátce je vhodné pozastavit se nad tím, zda TOP 09 splňuje definiční znak kádrové strany, která by ideálně měla být decentralizovaná.

Sociální a federální decentralizace není pro TOP 09 přítomna z důvodu, že Česká republika není federálním státem, a strana nemá stanovený socio-ekonomický klíč, na základě kterého se vytváří složení jednotlivých stranických orgánů.

Oproti tomu geografická, tedy lokální decentralizace, se u TOP 09 vyskytuje, a nižší územní organizaci disponují poměrně značnou autonomií v otázkách, které se dané úrovně týkají. (Kopeček, Svačinová, 2015, s. 191). Část oblastí (tedy například otázky lokální kampaně, personální obsazování stranických i veřejných postů atd.) je v podstatě delegována na nižší úroveň, a centrální vedení do nich nezasahuje. To potvrzuje i Jaroslav Poláček, který uvedl, že například: „*vytváření volebních kandidátek je a náleží tam, kde je to relevantní principem subsidiarity.*“ (Poláček, 2019) Využívání tohoto principu tedy do jisté míry zajišťuje to, aby geograficky nižší části strany byly v určitých otázkách značně autonomní, pokud to neodporuje obecnému ideovému zakotvení strany. „*Zasahují (centrální orgány) například do jednání o koalici, jestli se nepletu, tak celostátní vedení si vzalo právo rozhodovat (i na základě stanov) o složení koalic, a to na všech úrovních, aby však nemuseli schvalovat všechny vzniklé koalice, pouští tuto pravomoc směrem dolu. Kdyby to bylo naopak a bylo by rozhodnuto tak, že o koalicích vzešlých z komunálních voleb rozhodují jen na místní úrovni, tak v případě, že vznikne koalice s extremisty, tak nemáte jak legálně tomu zabránit.*“ (Poláček, 2019) Ačkoliv tak strana decentralizuje široké spektrum pravomocí na nižší úroveň, zachovává si teoretické právo promlouvat do vytváření koalic za účelem ochrany proti spojením, jež by byly v rozporu se směřováním strany (k tomu však dochází velice zřídka), a o centrálních rozhoduje primárně stranické vedení. Takovýto model můžeme nazývat stratarchií, tedy rozdělení autonomií mezi nižší úroveň (o lokálních otázkách rozhodují úroveň, kterých se to týká) a centrální vedení, jež rozhoduje o otázkách celostátních.

Poslední možná decentralizace, která se dle Duvergera může uvnitř stran objevovat, je poté ideologická decentralizace. Ideologická různorodost v rámci politické strany je poměrně ošemetná vlastnost, jelikož může způsobovat výrazné vnitřní rozkoly. Zároveň je velice obtížné zjišťovat, do jaké míry spolu stranicí souhlasí, jelikož se strana logicky snaží

udržovat, při nejmenším navenek, názorovou jednotu. „*Systémy politických stran jsou postaveny tak, aby jednotlivec nemohl stranu paralyzovat tím, že bude prosazovat svůj individuální názor.*“ (Poláček, 2019) Pokud se na Poláčkovu vyjádření podíváme obecněji, není žádoucí, aby uvnitř strany vznikaly různé významné názorové proudy, které by straně znemožňovaly efektivní působení, a to právě z důvodu možných rozepří. Jedna z možností, jak ideologickou jednotu zkoumat, je zaměření se na hlasování poslanců dané strany. Od roku 2010, kdy strana disponuje poslaneckými mandáty, se míra shody hlasování jednotlivých poslanců pohybuje okolo 90 %.²⁶ Nejnižší hlasovací shoda se v současné chvíli vyskytuje u ČSSD, která je jednotná v 83, 9 % případů, nejvyšší pak u SPD a to 96, 7 %. (Boček, Lioliasová, 2019) Na nejvyšší úrovni tedy k ideologické decentralizaci projevující se různými postoji k daným otázkám nedochází.

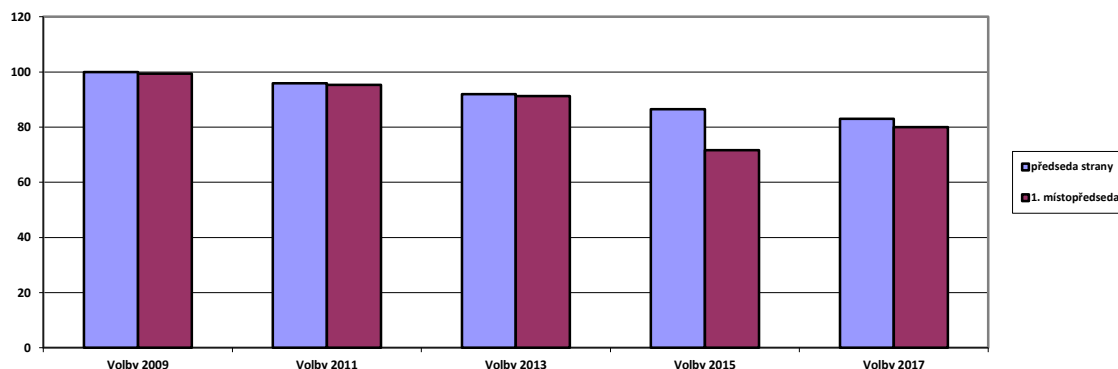
Pokud se zaměříme na stranu jako celek, působí také vcelku ideologicky jednotně a nejsou známy jednotlivé ideologické frakce, které by ve straně současně působily. Ve chvíli, kdy se však členové či jednotlivé organizace dostanou do názorového konfliktu, dochází obvykle buď k zásahu centrálních orgánů, nebo k rezignaci jednotlivců na pozici člena strany.²⁷

Pro dokreslení situace může také posloužit výsledky voleb celostátních sněmů, kdy delegáti rozhodovali volbou o vedení strany. Tato čísla (viz graf č. 1) ukazují, že ačkoliv procentuální důvěra v jednotlivé předsedy a 1. místopředsedy v čase klesá, jedná se o poměrně silný mandát, který není přímo ohrožen jiným podobně silným názorovým proudem uvnitř strany. Pro úplnost ještě představme případné konkurenty a jejich výsledky. V roce 2017 konkuroval Jiřímu Pospíšilovi a Markétě Adamové Pekarové Pavel Němec, který získal 7, 34 % hlasů, respektive Lukáš Otys se ziskem 18, 86 %. Sněmy 2009, 2011, 2013 a 2015 žádný souboj o předsednické a hlavní místopředsednické křeslo nepřinesly, jelikož žádní konkurenti na tyto posty nekandidovali.

²⁶ Volební období 2010-2013 přineslo shodu 91,3%, 2013-2017 88,9% a 2017-2019 89,6%

²⁷ Můžeme zmínit například rezignace Jiřího Vávry a Tomáše Hudečka po vnitrostranických rozepřích v rámci pražské organizace, rezignaci jednoho ze zakladatelů strany Pavola Lukši z roku 2016, kvůli neshodám ohledně směřování strany, či zrušení jihočeským krajským výborem místní organizace v Českých Budějovicích v roce 2010, z důvodů, které byly oficiálně připisovány nesouladu stranických zájmů s individuálními.

Graf č.1: Výsledky voleb předsedy a 1. místopředsedy TOP 09

Ačkoliv je obtížné ideologickou decentralizaci zkoumat, jelikož se strany přinejmenším snaží navenek působit jednotně, můžeme konstatovat, že ideologická decentralizace není u TOP 09 výrazně přítomná.

Horizontální komunikace tedy umožňuje TOP 09 považovat i v tomto případě za kádrovou stranu. Podoby decentralizace, které Duverger popsal ve své knize, jsou však aplikovatelné obtížněji a tři ze čtyř představených možností v případě TOP 09 přítomné nejsou. V některých oblastech jsou však pravomoci delegovány na nižší stranické úrovni, proto i tento charakteristický znak do jisté míry využitelný je.

4.1.4 Slabá formalizace podmínek pro členství a převaha parlamentních kubů

Analýza vývoje počtu členů bude součástí některé z dalších kapitol, pro tuto část je však důležité, jakým způsobem se člověk může stát členem strany, tedy, do jaké míry strana formalizuje proces přijímání nových členů. V tomto případě je vhodné upravit definiční kritérium tak, aby více odpovídalo dnešní době. Pro kádrové strany platilo, že neexistovaly ani přihlášky za účelem členství ve straně, a některé strany dokonce členy ani nedisponovaly (viz *Členství ve straně*). V dnešní době je však členství ve straně výrazně rozšířenější, a pokud nebereme v potaz například Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury, je pro parlamentní strany běžné, že určitým počtem členů disponují, proto je vhodnější se zaměřit na to, jakým způsobem strana formalizuje podmínky vstupu do

strany, tedy na proces přijímání nových členů.

Zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích z roku 1991 upravuje, že občan může být současně členem pouze jedné politické strany, nebo hnutí, proto tuto podmínku nepovažujeme jako formalizaci vstupu, jelikož se jí musí řídit všechny české politické subjekty. (Zákon č. 424/1991 Sb.)

Součástí přihlášky ke členství v TOP 09 je prohlášení, „že do roku 1990 jsem nebyl členem Lidových milicí, StB, vojenských zpravodajských služeb či agentem StB a vojenských zpravodajských služeb.“. (TOP 09, přihláška ke členství) Podobné prohlášení požaduje například i KDU-ČSL či ODS, nicméně v rozsahu působnosti osob spojených s minulým režimem je přihláška TOP 09 z parlamentních stran nejprísnejší. (Kopeček, Svačinová, 2015, s. 186)

O schválení přihlášky poté rozhoduje regionální a místní výbor, přičemž pokud nedosáhnou shody, přesouvá se tato pravomoc na výbor krajský. (TOP 09, stanovky 2017) Oproti již zmíněné ODS a KDU-ČSL (ve kterých o schválení přihlášky rozhodují místní výbory) tak můžeme vidět, že strana proces schvalování přihlášek výrazněji formalizuje, nicméně ne natolik, jak je tomu například u hnutí ANO.²⁸

V případě, že se člověk stane členem, je pak nutné platit členské příspěvky, jejichž nezaplacení je důvodem k zániku statutu člena strany. Výše členských příspěvků je však spíše symbolická, kdy znamená 100 Kč ročně pro studenty a 400 Kč ročně pro ostatní členy. (Zbořil, 2014) Můžeme tak konstatovat, že TOP 09 příliš proces přijímání nových členů neformalizuje,

Posledním charakteristickým bodem, jež má být v této části zkoumán, je převaha parlamentního klubu nad stranickými předáky. Za účelem logické akcentace jednotlivých bodů napříč vybranými teoriemi však bude tento rys analyzován výrazněji v kapitole týkající se kartelových stran, jelikož se autoři detailněji věnovali tomuto bodu s využitím

²⁸ „Zájemce o členství musí souhlasit se stanovami a s morálním kodexem strany, k přihlášce přiložit vlastní životopis, prohlášení o bezdlužnosti, prohlášení o beztrestnosti a od roku 2015 dokonce i výpis ze státního rejstříku trestů. Pro zájemce platí půlroční čekatelská lhůta, jejíž délka ovšem není přímo zakotvena ve stanovách, ale ve zvláštním vnitřním předpisu předsednictva, tedy úzkého vedení strany. Předsednictvo může s lhůtou libovolně manipulovat a v individuálních případech ji zkrátit či zcela prominout. K přijetí každého člena se vyjadřuje, respektive ho schvaluje, několik orgánů, přičemž konečné slovo má předsednictvo.“ (Kopeček, Svačinová, 2015, s. 188)

tzv. Tří tváří politických stran. Na základě následné analýzy však můžeme říci, že v tomto bodě TOP 09 kádrové straně odpovídá.

Můžeme tedy konstatovat, že v porovnání s některými ostatními stranami je vstup do strany TOP 09 obtížnější, formalizovanější. Na druhou stranu se však nejedná o tak výrazné překážky, které by stranu činily exkluzivní (viz například porovnání s přijímacím procesem u hnutí ANO), tedy takovou, kde je členství považováno jakožto privilegium vybraných osob, jež splnily všechny podmínky vstupu a zároveň byly schváleny centrálním představenstvem strany. Ačkoliv tedy charakteristiku představenou Duvergerem TOP 09 nespĺňuje, optikou, kterou jsme pro tuto práci zvolili, můžeme říci, že strana obecně podmínky pro členství výrazně neformalizuje.

4.1.5 Zhodnocení aplikace modelu

Jelikož je práce koncipována tak, že vybrané typy chápe jako typy ideální, u kterých se předpokládá, že reálná aplikace může ukázat jisté odlišnosti, můžeme konstatovat, že TOP 09 do jisté míry odpovídá kádrové straně. TOP 09 totiž: 1) díky okolnostem ohledně jejího vzniku přímo odpovídá vzniku na půdě parlamentu, 2) na základě zaměření se na jednotlivé osobnosti strany (primárně na osobu nynějšího čestného předsedy Karla Schwarzenberga) je strana založena na tzv. notáblech, kteří jsou využíváni za účelem volebních zisků, 3) disponuje funkčními horizontálními vazbami, které jsou podporovány jak díky stranickým pravidlům, tak na základě neformální komunikace, 4) v některých oblastech deleguje pravomoci na nižší úroveň, 5) formalizuje členství přiměřeně dnešní době, 6) poskytuje značnou moc uvnitř strany parlamentním představitelům.

4.2 Profesionálně-volební strana

4.2.1 Klíčová role profesionálů

Jakožto stěžejní charakteristický prvek profesionálně-volební strany můžeme považovat výrazné zaměření se na využívání profesionálních skupin a jednotlivců, oproti dřívějšímu spoléhání se na práci aktivních členů, kteří svou práci často odváděli na základě silných vazeb se stranou, nikoliv díky finanční odměně, na kterou je odvedená práce vztažena.

Profesionalizaci pak můžeme pro tyto účely chápat a analyzovat dvouúrovňově. První úroveň je profesionalizace politická, tedy taková, že ústřední straniční reprezentanti pochází z řad politických matadorů, „politiků z povolání“. V této rovině můžeme konstatovat, že strana, alespoň v prvních letech po svém založení, zvolila právě tuto cestu, kdy byla jak založena, tak následně vedena zkušenými politiky. Na otázku na kolik byla původní podoba strany ovlivněna tím, že většina přípravného výboru TOP 09 pocházela z tehdejší KDU-ČSL, Jaroslav Poláček odpověděl, že: *„Hodně. Samozřejmě v řadě věcí to vliv mělo. Politici, kteří byli v přípravném výboru, znali vnitrostraničnou práci z KDU-ČSL a samozřejmě poznatky, které měli, aplikovali na postavení TOP 09. Dokonce probíhaly debaty, kdy jsme se snažili vyhnout věcem, kterým se zavedená a tradiční strana vyhnout nedokázala. Na stranu druhou nebylo to jenom o KDU-ČSL, nebyli to pouze členové KDU-ČSL. Například František Laudát, ačkoliv nebyl ve výboru, tak pocházel z ODS, chodil na setkání, která probíhala, ta byla rozšířená, protože se scházeli zároveň koordinátoři krajští, takže tam se zkušenosti samozřejmě promítaly a myslím, že to byla výhoda, že stranu připravovali lidé, kteří měli zkušenost z jiných stran a mohli se vyhnout problémům, které viděli někde jinde.“* (Poláček, 2019)

Samotný vznik strany tedy nespočíval na externích vlivech například z podnikatelského sektoru či apolitických organizací, ale přímo z řad tehdejších nejvyšších politiků a osob, které na ně byli napojeni.

Z řad profesionálních politiků následně také pocházela část prvního republikového předsednictva. Složení předsednictva na základě volby celostátního sněmu 2009 bylo: předseda Karel Schwarzenberg, 1. místopředseda Miroslav Kalousek, místopředsedové strany Jaromír Drábek, Marek Ženíšek, Ludmila Müllerová a Pavol Lukša a členové

předsednictva Jiří Oliva, Jiří Špička, Jan Husák, Pavelka Vladimír a Stanislav Motyčka. (TOP 09, výsledky voleb celostátního sněmu 2009)

Toto jedenácti členné předsednictvo čítalo osm osob, které měly zkušenosti s nejvyšší politikou, a to buď z pozice přímo vykonavatelů politické moci, nebo se jednalo o náměstký a spolupracovníky některých ministerstev. Pouze tři osoby tedy nepocházely přímo z politických řad, a to Jiří Oliva, Jiří Špička a Stanislav Motyčka.

Právě na období vzniku TOP 09 se nejlépe ukazuje, jak byl pro stranu důležitý fakt, že její politické vedení pocházelo z řad tehdejší politické špičky, a z tohoto důvodu se strana v jejích počátcích mohla vyvarovat chyb a negativ, které může přinést zakládání strany bez předchozích politických zkušeností.

Ve chvíli, kdy se politická strana stane institucionalizovanou a v rámci politického systému stabilní, je posouzení politické profesionalizace obtížné, jelikož logicky využívá politicky známá jména, která jsou s ní spojována. Proto je tedy vhodné zaměřit se na období vzniku, kdy je tato politická profesionalizace nejvíce výrazná, a v případě TOP 09 se poměrně jasně ukazuje, že v tomto slova smyslu Panebiancův charakteristický rys profesionálně-volební strany splňuje.

Druhou rovinou, kterou můžeme v souvislosti s profesionalizací pozorovat, je využívání profesionálů pro fungování strany, kteří jsou odborníky v různých oblastech, jež nahrazuje dřívější využívání aktivních řadových členů, kteří pro stranu pracovali, a to jak na vytváření programu strany, tak byrokraticky administrativně, z pravidla dobrovolnický na základě silné stranické identifikace.

Hned v úvodu je dobré říci, že ačkoliv se může zdát, že členové politických stran obecně využívání nejsou, primárně na nejnižších úrovních tomu bývá mnohdy naopak. V oblastech rekrutace (a to jak rekrutace vnitrostranické, tedy co se týče obsazování stranických funkcí, tak rekrutace nových členů a podporovatelů strany) a mobilizace aktivní členové zůstávají stále velice podstatnou složkou strany. Současný generální sekretář strany paní Terezie Radoměřská uvedla: „*Mají okolo sebe další lidi, kteří nejsou členy, a na které mohou působit. Každý z řadových členů by měl dostávat maximum informací a zdůvodnění, proč se konkrétní politické kroky dělají, nebo kde se čeho může účastnit. Aby dokázal svou práci, kterou po něm strana žádá, naplňovat. To, co strana žádá, je dělat politiku TOP 09 srozumitelnou pro nejširší veřejnost. Politik, který vystoupí v televizi nebo na náměstí, tak je omezený časem a formátem, řekne proto jen nějakou část.*

Letáky s obsáhlým volebním programem lidé moc nečtou, maximálně titulky. Zde je nezastupitelná role členů, kteří znají volební program a ideje, a oni mají možnost tyto myšlenky předat.“ (Radoměřská, 2019)

Podobně tak jsou členové strany důležitou složkou volebních kampaní, kdy (spolu s podporovateli) tvoří její nedílnou součást, tedy formou rozdávání letáků, setkávání se s potenciálními voliči atd. Členové a podporovatelé jsou také vyzíváni k tomu, aby vyvěšovali různé plachty a další propagační materiály na svém majetku, kterým se zvyšuje veřejná viditelnost strany.

Jak vidíme, pro stranu jsou stále členové do jisté míry důležití, ačkoliv oproti dřívější podobě masových stran je bez pochyb jejich zapojení a využívání pro potřeby a fungování strany znatelně nižší, a to z důvodu, který přináší stále výraznější externalizace a profesionalizace, TOP 09 si stále zachovává jistou vazbu se svými členy, a to při nejmenším skrze aktivizaci v rámci volební kampaně, a předáváním ideálů, jež strana nese.

Na případě TOP 09 můžeme profesionalizaci vnitrostranickou spatřovat v mnoha různých oblastech. Nejprve se zaměříme na celostátní kancelář, tedy jakýsi byrokratický, komunikační a administrativní orgán strany. V čele celostátní kanceláře stojí generální sekretář, přičemž za historii TOP 09 se vystřídali tři generální sekretáři Václav Kubata (2009 – 2010), Pavel Severa (2010 – 2018) a Terezie Radoměřská (2018 – současnost). Úkol kanceláře je pak zajišťovat chod strany, rozesílat členům a podporovatelům informace, jednat za stranu (prostřednictvím generálního sekretáře) v majetkových a hospodářských věcech, mediálně komunikovat vůči veřejnosti a celkově manažersky uchovávat stranu v chodu.

Dřívější praxe masových politických stran předpokládala, že většina aktivit dnešních celostátních kanceláří by byla v rukou aktivních členů, kteří by tuto činnost vykonávali bez ohledu na honorář. Dnešní politické strany však pro každodenní činnost strany využívají placený aparát, který podobě masových stran příliš neodpovídá. *„Kancelář je důsledně apolitická, někteří kolegové nejsou ani členové strany. Oddělení politické a manažerské části práce je u nás velice přísné.*“ (Radoměřská, 2019) Kancelář také disponuje tiskovým oddělením, jež zajišťuje komunikaci jak směrem k veřejnosti, tak vůči médiím. Jedná se tak o profesionální stranický aparát, jehož personální složení nepochází nutně (a ani výhradně) z členů strany, ale z najímaných osob dle jednotlivých pracovních zařazení a zkušeností, které jsou pro práci vhodné. Počet zaměstnanců

a spolupracovníků strany se poté dle generálního sekretáře strany pohybuje okolo 30.²⁹

Profesionalizace působení strany se však nepromítá „pouze“ v zajištění chodu strany, ale například také v podobě přípravy a vedení volebních kampaní. V době založení, a zároveň i v průběhu fungování strany do roku 2018, byl hlavním volebním manažerem Jaroslav Poláček (nyní tuto pozici zastává Miriam Faltová), dřívější volební manažer KDU-ČSL, v rámci které přišel pro volby do Evropského parlamentu s tzv. kampaní „ploty“, jež vyzývala příznivce strany k vyvěšení volebních plakátů strany, což znamenalo velice levnou, ale zároveň efektivní podobu kampaně, která byla také velice pozitivně hodnocena, a zároveň také vřele přijímána ze stran členstva KDU-ČSL. (KDU-ČSL, 2009) Osoba Jaroslava Poláčka je považována za jednoho z předních českých politických marketérů, který v současné době na české scéně působí. Jeho prací v TOP 09 pak bylo spoluvytvářet, zadávat a vést předvolební kampaně.

Vypracování podoby a zajištění průběhu volebních kampaní je stranou často předáno externím subjektům, které si pro tuto práci najímají. *„My jsme vždy spolupracovali s řadou dodavatelů, reklamními agenturami, jelikož externí firmy byly často schopné přicházet s nápady. (...) Externí spolupráce byla vždy důležitá nejenom z hlediska kreativní stránky strany, ale i z hlediska výzkumu. Různí sociologové, politologové, experti a tak dále byli vybíráni a byl sestaven tým expertů, který byl využíván pro jednotlivé volby.“* (Poláček, 2019)

Tento fakt můžeme doložit například i nahlédnutím na transparentní účet strany, kde jsou zveřejněny jednotlivé platby týkající se volebních kampaní. Právě probíhající kampaň pro volby do Evropského parlamentu ukazuje, že strana využívá mnoho externích subjektů, a to například komunikační agenturu Politinkers (využívanou pro komunikaci na sociálních sítích), reklamní agenturu Age, Studio No-Ban (mediální poradenství), grafickou společnost Demopictures a další. (TOP 09, Transparentní účet)

Volební kampaně jsou tedy vedeny profesionálně (profesionálně ve smyslu najímání si různých agentur a firem, které se věnují specifickým oborům, nikoliv spoléháním se pouze na účast členů a jejich odbornými znalostmi), s využitím mnoha

²⁹ TOP 09 zaměstnává dle vyjádření Terezie Radoměřské pouze 3 osoby, ostatní členové celostátní kanceláře pro stranu vykonávají práci na základě příkazních smluv. Ačkoliv se tedy nejedná o plný pracovní poměr, v rámci této práce tyto spolupracovníky chápeme jakožto zaměstnance, proto jejich počet dosahuje v současné době k třiceti. (Radoměřská, 2019)

externích subjektů, což pochopitelně výrazně navyšuje výdaje, které strana musí na kampaň vynaložit.

To je nejspíše vlastní i pro ostatní politické strany, proto bychom ho mohli považovat spíše za obecný trend, než jako typický znak pro TOP 09. Pokud se podíváme na výdaje jednotlivých politických stran pro volební kampaň voleb do Poslanecké sněmovny roku 2017, můžeme konstatovat, že TOP 09 investovala do předvolební kampaně třetí nejvyšší sumu ze všech kandidujících stran. Nejvíce financí vložila ČSSD (84 730 478 Kč), hnutí ANO (83 386 368 Kč), TOP 09 (74 033 408 Kč) a ODS (71 042 443 Kč). Některé další parlamentní strany však investovaly výrazně méně finančních prostředků. Například KDU-ČSL a hnutí STAN, jež získaly podobný počet hlasů jako TOP 09, vynaložily na předvolební kampaň v případě KDU-ČSL 52 199 976 Kč a hnutí STAN 54 913 058 Kč. KSČM vložila do kampaně dokonce „jen“ 35 307 929 Kč, SPD 29 682 127 Kč a Piráti 11 767 754 Kč. (Transparentní volby, 2017) Ačkoliv tedy některé politické strany vynaložily dokonce více finančních prostředků než TOP 09, v celkovém porovnání všech parlamentních stran se TOP 09 umístila ve finanční náročnosti kampaně z roku 2017 na třetím místě. Toto porovnání jednotlivých stran nedokazuje, že by strana disponovala profesionálnější přístupem k volebním kampaním, než strany ostatní, může však do jisté míry ilustrovat, že strana na svou volební kampaň vynakládá výrazné finanční prostředky, přičemž značná část připadla externím agenturám, jež straně profesionálně zajišťovaly v různých oblastech.³⁰

Jak dokládá množství vynaložených financí, výčet některých z externích dodavatelů služeb a zároveň i vyjádření bývalého volebního manažera strany, TOP 09 sází spíše než na využití členů v ekonomicky nejnáročnější části kampaně na externí, profesionální firmy z řad politického marketingu, reklamních agentur, grafického odvětví atd., a řadoví členové a podporovatelé jsou využíváni primárně pro kontaktní kampaň, která však zůstává nadále důležitá.

Míra profesionalizace se poté projevuje i ve vytváření programů a obecného směřování strany v souvislosti s postoji k jednotlivým politickým tématům. TOP 09

³⁰ Z transparentního účtu TOP 09 vyplývá, že strana například utratila v prosinci 2017 500 000 Kč za poradenství v oblasti PR, 150 000 v listopadu 2017 za koncept kampaně Lepší Trojka, 187 499 Kč za spolupráci při vytvoření celostátní komunikační strategie z července 2016 atd. (viz TOP 09, transparentní účet)

programově vychází z hodnot, které si stanovila již v roce 2009. Je však zajímavé zaměřit se na to, zda a jakým způsobem do tohoto směřování promlouvají členové, či zda strana k politickým otázkám využívá pouze služeb profesionálů z daných oblastí.

TOP 09 disponuje 17 expertními komisemi a jednou programovou radou, které jsou: „*sběrným místem názorů členů strany a poradním orgánem předsednictva strany. Návrhy a připomínky k daným oblastem mohou podávat jak jednotlivé organizace, tak i členové strany. (...) Hlavními úkoly expertních komisí jsou průběžné pracování na programu strany, reagování na společenské výzvy a zpracovávání stanovisek k legislativním návrhům.*“ (TOP 09, Programová rada a expertní komise) Tyto komise poté můžeme rozdělit na dvě dle jejich působnosti, a to komise krajská a komise celostátní. Vnitřní nastavení strany pak umožňuje (nikoliv přikazuje) každému regionu vyslat minimálně jednoho zástupce do specializovaných komisí, které se věnují vždy oborově specifické tematice. Krajská úroveň poté jmenuje zástupce předsedy každé z expertních komisí, jež spolu s předsednictvem strany tvoří celostátní programovou radu, z jejichž jednání vznikají programové dokumenty. Současná programová rada (tedy nejvyšší expertní komise) čítá 25 členů. Jak uvádí Terezie Radoměřská: „*Člověk, který má zájem, se může poměrně jednoduše dostat i do celostátní komise, nikdo ho nevyhodí.*“ (Radoměřská, 2019)

Reálně tyto komise fungují na principu jednotlivých odborníků na danou tematiku pocházejících z členské úrovně, zároveň je však důležité zmínit, že: „*každý z garantů odborných komisí, tedy koordinátoři z úrovně státu, má volnou ruku v tom, že si mohou přizvat jakéhokoliv odborníka, kterého uznají za vhodného. S ním pak mohou konzultovat agendy a zároveň s ním spolupracovat.*“ (Radoměřská, 2019) Této možnosti poté jednotlivé expertní komise značně využívají.

Strana tak připouští, že ve svém působení aktivně využívá možnosti konzultací, analýz či expertíz externích odborníků, kteří nejsou členy strany, ale díky své znalosti dané a účasti na expertních komisích mohou do jisté míry ovlivňovat směřování strany a vypracovávání programových dokumentů.

„*Například v zahraničních otázkách strana velmi často konzultuje s panem Romancovem, není členem, není ve struktuře, ale je to kapacita svého oboru. Zároveň je částečně v našem směru uvažování. S ním spolupracujeme například.*“ (Radoměřská, 2019)

V této souvislosti je také důležité zmínit existenci TOPAZu, tedy think-thanku strany TOP 09, který byl založen v roce 2012. „TOPAZ se (...) zabývá i debatou o celospolečenských tématech s odbornou, nestrannou veřejností, spoluprací s expertními komisemi TOP 09, fundraisingem, vytvářením názorových alternativ k materiálům, které jsou vytvářeny veřejnou správou, a konečně tvorbou analytických a koncepčních materiálů, které pojednávají o jednotlivých problematikách, a navrhuje způsoby řešení. Základní význam think-tanku pro TOP 09 je především posílení TOP 09 jako strany s vlastním obsahem.“ (TOPAZ, Kdo jsme)

TOPAZ je tedy organizací, která straně umožňuje zajistit a spolupracovat s odborníky z různých oblastí, a to jak pro expertní komise, tak pro stranu jako takovou, zároveň také vypracovává tzv. policy papers a jiné publikace věnující se aktuálním problematikám, které poté strana, nebo veřejní zástupci strany, mohou pro svou práci využívat. TOPAZ je pro stranu důležitou organizací protože: „V něm má strana své zázemí, zároveň na jeho působení strana získává určitý obnos státních financí. To straně umožňuje spolupracovat a komunikovat s odborníky, kteří se stranou nechtějí mít nic společného, a to z různých důvodů.“ (Radoměřská, 2019)

Samotné složení výkonné a akademické rady či členů týmu TOPAZ napovídá, že TOPAZ nejenom napomáhá zprostředkovat různá setkání s odborníky, ale že sám disponuje řadou expertů v různých problematikách, které může následně využít. Jako příklad můžeme uvést Lucii Tungul (odborná asistentka katedry politologie a společenských věd Univerzity Palackého v Olomouci), Hynka Jeřábka (sociolog a vysokoškolský pedagog), Michaela Romancova (politický geograf a vysokoškolský pedagog), Jaromíra Poláčka (politický marketér) či Miroslava Zámečnicka (ekonom). (TOPAZ, O nás)

Můžeme tedy konstatovat, že pro TOP 09 je profesionalizace velice podstatným a charakteristickým prvkem, kterého ve své práci využívá. Profesionalizace se projevuje na více úrovních, a to jak v rámci celostátní kanceláře, tak ve vedení volebních kampaní, či v rámci spolupráce s různými odborníky v přípravě programových dokumentů. Zároveň však strana stále do jisté míry využívá své aktivní členy k tomu, aby se na programové podobě strany a fungování strany po byrokratické stránce podíleli, v zásadě však „pouze“ účasti v expertních komisích a aktivitou při kontaktní volební kampani. Můžeme tak říci, že kritérium profesionalizace, jež je klíčovým pro Panebiancův model profesionálně-

volební strany, TOP 09 splňuje.

4.2.2 Decentralizace a vertikální vazby, převaha veřejných zástupců, zaměření se na voliče a financování z veřejných zdrojů a zájmovými skupinami

Úbytek členů politických stran, respektive v případě TOP 09 relativně nízký počet členů (v porovnání s členstvím masových stran) od jejího založení, automaticky vede k předpokladu, že strana bude spíše než na členy, směřovat svou aktivitu směrem k voličům, na jejichž podpoře je existence strany přímo závislá. Vývoj členské základny, orientace na voliče, převaha veřejných zástupců a financování prostřednictvím veřejných zdrojů budou blíže analyzovány v jedné z dalších částí práce, nicméně jak zaměření se na (potenciální) voliče, tak dlouhodobější závislost na státních financích (či financemi od zájmové skupiny primárně v době založení strany) a převaha veřejných zástupců jsou v souvislosti s TOP 09 nasnadě.

Pokud se zaměříme na decentralizaci, můžeme již na základě předchozí kapitoly konstatovat, že lokální decentralizace u TOP 09 do značné míry přítomná je, respektive, že strana může být považována svou strukturou jako stratařická.

Model profesionálně-volební strany pak předpokládá, že se v rámci strany nevytváří, nebo existují jen slabé vertikální vazby. Dle zjištění jsou však vertikální vazby u TOP 09 vědomě a cíleně posilovány, a to jak formální cestou, tak neformální. Formální podoba prostupnosti a vytváření vertikálních vazeb mezi jednotlivými úrovněmi, zároveň také členy, vychází ze stanov a jednacích řádů, kdy standardně nižší orgány vysílají své zástupce směrem k vyšší strukturální úrovni a tito zástupci poté dále předávají informace oblastem, do kterých patří. Tak vazby prostupují od celostátní úrovně až k místní, primárně tedy díky obsazení jednotlivých orgánů z osob pocházejícím z hierarchicky nižší úrovně.

Nižší úrovně se dokonce mohou zúčastnit jednání nejvyšších stranických orgánů, i když nejsou jeho členy. Např.: „*Krajští předsedové (nebo někdo v zastoupení) má možnost se zúčastnit vedení předsednictva TOP 09, které se koná každé úterý.*“ (Ženíšek, 2019) Dále je pravidlem, že se každý týden schází krajští manažeři, kteří fungují jako jakási spojka mezi jednotlivými úrovněmi, a kteří dohlíží, aby byly vazby jednotlivých úrovní dostatečně funkční.

Vytváření a posilování vertikálních vazeb je tak zaručeno díky automatickému

zastoupení nižších orgánů v strukturách vyšších, díky kterému tak nedochází k tomu, že by jednotlivé orgány a členové ze všech úrovní nekomunikovali a nevytvářeli si vazby se strukturami vyššími, či nižšími.

Zároveň pak strana využívá informační systém Mytop, ve kterém jsou zapojeny jak všichni členové, tak podporovatelé, skrze který probíhá komunikace mezi jednotlivými úrovněmi. Systém slouží jako databáze jednotlivých úrovní, díky které je jednodušší předávat si informace a komunikovat mezi úrovněmi, díky kterému se vytváření vazeb stává poměrně jednoduchou záležitostí.

Neformální vytváření silných vertikálních vazeb je pak pro TOP 09 možná ještě důležitějším prvkem. Oslovení respondenti se shodují, že v rámci TOP 09 je běžné, že se jednotlivé úrovně propojují na základě neformálních komunikací, setkávání atd. To dovoluje relativně nízký počet členů, kteří ve straně působí. *„Reálně samozřejmě fungují kontakty. Je to o tom se s politiky na celostátní úrovni potkat, něco jim říci, což členové v TOP 09 dělat mohou, a příležitosti k tomu mají poměrně hodně. Naši politici vždy jezdili, kampaně jsou víceméně každý rok, takže když chcete, tak za politikem ani nemusíte jít, jelikož za Vámi s jistou nadsázkou dojede sám“*. (Poláček, 2019), nebo také: *„To, že místní člen však zná krajského, nebo i celostátního předsedu, je díky počtu členů pravděpodobné, proto je dost možné, že si to takhle řeknou.“* (Radoměřská, 2019)

Bližší ověření skutečnosti síly a přítomnosti vertikálních vazeb by mohlo být založeno na dotazníkovém šetření rozeslaným členské základně, kde by bylo zjišťováno, na kolik k vertikální propojenosti strany dochází. Vzhledem k podstatě práce však takovéto šetření provedeno nebylo, proto vychází z formálně nastavených mechanismů posilujících vertikální vazby a zároveň z reality potvrzené vybranými respondenty, které můžeme považovat jako „insidery“, jež reálné vztahy uvnitř strany mohou posoudit.

Kritérium v podobě decentralizace, respektive stratarchie tedy můžeme považovat za naplněné, a to s odkazem na předchozí kapitolu, která se tématu věnovala. Nepřítomnost či slabost vertikálních vztahů můžeme považovat vzhledem k podobě a fungování strany za neplatné. Cílení na voliče a závislost na státních financích či financování zájmovými skupinami pak přímo vychází z poměrně úzké členské základny, a strana pak v těchto bodech modelu profesionálně-volební strany odpovídá.

4.2.3 Zaměření se na jednotlivá volební klíčová témata a personalizace

Personalizace a zaměřování se na jednotlivá klíčová témata je trend, který postupně přebírají všechny politické strany. „*Koncept personalizace politiky popisuje vzrůstající význam jednotlivců (lídrů politických stran, politických kandidátů, politiků) v rámci politického systému na úkor kolektivního rozhodování. (...) Personalizace politiky je proces přítomný v politických kampaních i v rámci politické komunikace obecně. Personalizace komunikace se týká především volebních kampaní. Základním rysem těchto kampaní je upřednostňování vlastností konkrétního kandidáta politické strany před programem strany.*“ (Institut politického marketingu)

V případě TOP 09 může být výrazná personalizace spojována primárně s působením dvojice Karel Schwarzenberg v pozici předsedy strany a Miroslav Kalousek jakožto 1. místopředseda. Jak bylo uvedeno výše, 1. místopředseda mezi roky 2009 – 2015 disponoval významnými pravomocemi, které však byly v roce 2015 přesunuty do rukou předsedy strany. Je evidentní, že tato změna byla přímo spojena s faktem, že Karel Schwarzenberg již na sjezdu nekandidoval na post předsedy strany a byl jmenován čestným předsedou. Naopak Miroslav Kalousek, do té doby 1. místopředseda strany, v roce 2015 kandidoval na post předsedy, kterým byl také na sjezdu zvolen. Předseda nově přebírá pravomoci generálního sekretáře, pokud jeho pozice není obsazena, schvaluje uzavírání, změny a rozvázání pracovních poměrů se zaměstnanci strany, tedy ty činnosti, jež do té doby patřily 1. místopředsedovi. Marek Ženíšek, tedy nastupující 1. místopředseda, již disponoval omezenými pravomocemi, které se podobají postavení 1. místopředsedů u jiných českých politických stran.

Význam těchto dvou osob pro TOP 09 potvrzuje například i Marek Ženíšek, který uvedl, že: „*Zejména duo Schwarzenberg a Kalousek bylo využíváno velmi často a ve volební kampani to mělo úspěch. Oba prezentovali trochu něco jiného a dohromady to fungovalo velmi dobře.*“ (Ženíšek, 2019)

Využívání několika významných person se však nevztahovalo pouze ke Karlu Schwarzenbergovi a Miroslavu Kalouskovi, ale i k dalším zakládajícím či jinak významným členům TOP 09, kteří ve straně působí. Pokud se podíváme například na volební kampaň z roku 2010, program strany nesl název *Odpovědní jdou s námi* a skládal

se z 11 volebních témat, kterým se strana věnovala.³¹ Zajímavé je, že: „*Program TOP 09 také jako jediný seznámil čtenáře s krajskými lídry (alespoň formou portrétové fotografie).*“ (Balík a kol., 2010)

Volební témata se samozřejmě v průběhu času do jisté míry proměňovala, primárně z důvodu, že pro jednotlivé volby byly některé otázky klíčové, či společností zrovna rezonovaly problémy, které například v předcházejících volbách nebyly natolik důležité. Strana tak proměňuje své politické programy dle aktuální situace, díky čemuž mohou dostatečně reflektovat důležitost jednotlivých otázek a s tím následně pracují. Cílem práce není analýza jednotlivých programů, nicméně můžeme konstatovat, že každý z programů je koncipován s úmyslem obsáhnout jednotlivá důležitá volební témata, která jsou často poměrně specifická (viz například financování obcí), a že strana zastává v těchto otázkách jasné postoje, s ohledem na její ideologické zaměření.

Přizpůsobování svých volebních programů ve spojitosti s aktuálními tématy můžeme doložit jednoduše například faktem, od kdy se strana věnuje otázce migrační politiky. První tiskové zprávy a veřejná vystoupení TOP 09 ohledně migrační politiky se začala objevovat v roce 2015, tedy v roce, který můžeme považovat jako vyvrcholení tzv. migrační krize v Evropě. (např. Evropská komise, 2017) Strana tak očividně reagovala na aktuální a klíčové politické téma, které zakomponovala do volebního programu z roku 2017, ačkoliv se v předcházejících volbách tématu migrace výrazně nevěnovala, jelikož nebylo v tu dobu aktuální.

K jednotlivým volebním tématům (či obecně tématům politickým) se poté často vyjadřují a zároveň jsou marketingově využívány jednotlivé osobnosti strany. Zpravidla se jedná o experty na danou problematiku či leadery jednotlivých voleb, a v tu chvíli jsou jejich podobizny umísťovány na billboardy a plakáty k různým „claimům“, jež strana prezentuje. V souvislosti s volbami 2010 můžeme konstatovat, že: „*Tváří kampaně se stal Karel Schwarzenberg a Miroslav Kalousek, myslím, že ti byli na hlavních vizuálech. Nechci lhát, ale určitě prostor pro krajské leadery byl v kampani také, ale myslím, že jsme je dávali na menší nosiče, letáky a řekl bych, že byli na plakátech. Tváře byly využité stoprocentně.*“ (Poláček, 2019) Personalizaci v předvolebních kampaních však můžeme pozorovat u většiny voleb, v kterých TOP 09 kandiduje: „*když se dnes podíváte na*

³¹ Témata byla: Hospodářská politika, zahraniční politika, sociální politika, reforma důchodového systému, zdravotnictví, boj s kriminalitou a korupcí, justice, financování obcí, samospráva a prvky přímé demokracie, vzdělání, věda a výzkum, životní prostředí a kulturní politika a média.

aktuální kampaň TOP 09, tak tam vidíte Jiřího Pospíšila. Měli jsme kampaň, kdy jsme nesázeli na obličej, z toho důvodu, že například nekandidovali.“ (Poláček, 2019)

Jako projev personalizace politických témat však nemusíme považovat „jen“ personalizaci volebních kampaní, ale i v souvislosti s politickými tématy v průběhu působení strany. Ekonomická témata jsou často prezentována a zároveň i spojována s Miroslavem Kalouskem, zahraniční otázky s Karlem Schwarzenbergem, zdravotnictví s poslancem Vlastimilem Válkem, právní aspekty jsou spojovány s Jiřím Pospíšilem, otázky sociální prezentuje Markéta Pekarová Adamová atd. (viz TOP 09, Politika) Toto spojování politických témat s jednotlivými osobami je nejvíce viditelné v mediálních výstupech, kterými strana prezentuje své postoje, primárně v tiskových zprávách, které strana vydává na svých internetových stránkách.

Personalizace je tedy využívána primárně se zaměřením na osobnosti, které odpovídají stranickému vedení. Všechna uvedená jména jsou součástí jak předsednictva strany, tak i výkonného výboru. Zároveň je vhodné říci, že na internetových stránkách, tedy v dnešní počítačové době nejvýznamnějším komunikačním médiu strany, jsou veřejnosti prezentováni výhradně členové vedení strany a témata či osobnosti, které nemají celorepublikový rozsah, nacházíme na stránkách velice okrajově. Strana tak soustředí mediální a stranickou pozornost na několik zvuchých jmen, která jsou spojována s jednotlivými politickými otázkami. Ačkoliv tedy převaze veřejných zástupců strany bude věnován prostor v další kapitole, mediálně strana využívá, dá se říci výhradně, veřejné zástupce, kterým věnuje v podstatě veškerý prostor ve svých tiskových zprávách či obecně v prostředí internetu, na kterém je strana nadprůměrně aktivní. (Balík a kol., 2010)

Můžeme tedy konstatovat, že se TOP 09 zaměřuje na jednotlivá volební témata, která nejsou v rozporu s ideologickým základem strany. Tato témata vycházejí často z aktuální politické situace, která v České republice panuje, a strana na ni pochopitelně reaguje a mění klíčové oblasti volebního programu dle jednotlivých voleb. Politický program tak má formu, která odpovídá definici profesionálně-volební strany, a zároveň jsou tato témata značně personalizována, a to převážně s osobami, které odpovídají stranickému vedení.

4.2.4 Zhodnocení aplikace modelu

Druhým typem politických stran, který je v této práci využit, je model profesionálně-volební strany italského politologa Angela Panebianca. Můžeme konstatovat, že do jisté míry tento model využitelný v souvislosti s TOP 09, jelikož: 1) strana výrazně využívá profesionály jak ve stranické byrokracii, tak při vytváření politických postojů strany, 2) se TOP 09 zaměřuje na voliče a je charakteristická jistou mírou decentralizace (stratarchický model), 3) je značně personalizována, a to primárně ve spojitosti s veřejnými zástupci (kteří mají ve straně převahu), 4) je strana závislá na veřejných zdrojích (ačkoliv v dobách svého vzniku byla financována prostřednictvím zájmových skupin), 5) zaměřuje se na jednotlivá klíčová volební témata.

4.3 Kartelová strana

4.3.1 Leadership a převaha party in public office, stratarchická organizace

Hierarchickou strukturu strany TOP 09 můžeme považovat jako stratarchickou (tedy že nižší úrovně disponují širokou autonomií principem subsidiarity, na celostátní úrovni poté rozhodují primárně centrální orgány), což přímo ovlivňuje sílu leadershipu, který je v celostátních otázkách poměrně značný. Ačkoliv tedy strana disponuje poměrně značnými vertikálními vztahy, kdy nižší úrovně mohou primárně neformálně ovlivnit centrální rozhodnutí, fakticky si centrální orgány ponechávají pravomoci zasáhnout v případě, kdy by centrální úroveň byla „ohrožena“ jednotlivými rozhodnutími nižších úrovní, které by stály v rozporu s konceptem strany.

Převaha leadershipu se projevuje v několika oblastech, například při vedení volebních kampaní, rozhodování o volebních kandidátkách či v nepřímém silném automatickém zastoupení nižších úrovní ve vrcholných orgánech strany.

Ve svých volebních kampaních TOP 09 zpravidla pracuje s obecným vizuálem, který je doplňován slogany či vizualizacemi, které jsou relevantní pro jednotlivá místa, kde se volební kampaň odehrává. Podoba předvolebních kampaní poté vychází ze spolupráce mezi volebním štábem, vytvářeným pro jednotlivé volby, a externími subjekty, které se na

kampani podílí. Pro ilustraci, jakým způsobem se rozhoduje o podobě volebních kampaní, je dobré se podívat na personální složení volebního štábu například pro volby do zastupitelstev krajů a senátu z roku 2016. Předsedou štábu byl Miroslav Kalousek jakožto předseda strany. Dalšími členy byli: Marek Ženíšek (1. místopředseda TOP 09), Markéta Adamová (místopředsedkyně TOP 09), Jitka Chalánková (místopředsedkyně TOP 09), Helena Langšádlová (místopředsedkyně TOP 09), Leoš Heger (místopředseda TOP 09), Pavel Severa - generální sekretář TOP 09, Jaroslav Poláček - volební manažer, Miroslav Hlaváč - asistent volebního manažera, Martina Macková - tisková mluvčí TOP 09, Jakub Hnát – analytik, Oleg Slepcoff - kreativní ředitel kampaně. (TOP 09, 2016)

Jak napovídá složení štábu, orgán byl složen z osob, které působily na celostátní úrovni, ačkoliv se jednalo o volby na úroveň krajskou, či senátní. „*TOP 09 se vždy snažila vést kampaně tak, aby držely brandovou značku. Vždy byly oblasti, do kterých mělo smysl zasahovat a do kterých nemělo. Nikdy jsme nemluvili do kontaktní kampaně, jelikož netušíme, co funguje v jakém komunálním místě. Na druhou stranu málokdy někdo promlouval do toho, jakou podobu budou mít billboardy, jsme jedna parta, argument líbí/nelíbí sem nepatří.*“ (Poláček, 2019) O podobě volebních kampaní tedy rozhoduje celostátní vedení, hierarchicky nižším orgánům jsou přenechávány spíše jednotlivosti, primárně podoba kontaktní kampaně.

Zajímavé je zaměřit se na proces vytváření kandidátních listin, které je v kompetenci výkonných orgánů jednotlivých úrovní (viz. TOP 09, stanovy)³², přičemž o konečné podobě kandidátních listin jednotlivých úrovní rozhoduje zpravidla úroveň nadřazená. Nominační pravomoc je tak dána vždy úrovni nižší, než na které volby probíhají (s výjimkou voleb do místních zastupitelstev, kde nominují kandidáty místní organizace), schvalovací pravomoci (ve smyslu schválení jednotlivých kandidátů a finální pořadí) tedy drží orgány nadřazené.

Pokud se podíváme na proces vytváření kandidátních listin pro volby do Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky, nominační proces probíhá od nejnižší úrovně, kdy místní úroveň předává své nominace úrovni regionální, která může přidat na seznam svá jména, a tento doplněný seznam postoupí na úroveň krajskou, která disponuje stejnými pravomocemi jako úroveň regionální. Oproti některým dalším politickým stranám

³² Na tomto místě je vhodné zmínit, že některé další české politické strany nominační pravomoc nesvěřují orgánům výkonným, ale zastupitelským. Již v tomto ohledu tedy můžeme vidět jisté posilování lokálních volených leaderů na úkor širší členské základny.

však do tohoto procesu následně může zasáhnout i celostátní výkonný výbor, který má jak možnost přidávat vlastní kandidáty, tak rozhodovat o celkové podobě kandidátních listin a určovat pořadí kandidátů. Dle Jaroslava Poláčka však pravomoc zasahovat do kandidátních listin nejvyšším výkonným orgánem využívaná z pravidla není. *„Děje se to zřídka, ale stalo se to. Ono to vyvolá protireakci, jelikož je to vnímáno jako tlak na region, proto se s tímto právem šetří a nakládá velice opatrně. Došlo k tomu ve výjimečných případech, kdy náklady musí vyvážit vzniklá rizika, kdyby k tomu zásahu nedošlo. Pokud jde o volby do Poslanecké sněmovny, tak k tomu, aby se toto rozhodnutí dostalo až na úroveň výkonného výboru, tak se to stalo myslím dvakrát.“* (Poláček, 2019) To potvrzuje i Marek Ženíšek: *„Zasahuje se minimálně, ale ta možnost existuje. Většinou je výsledkem dohoda s krajským vedením.“* (Ženíšek, 2019)

Nejvyšší orgány TOP 09 si tak v procesu vytváření kandidátních listin drží značné pravomoci, které spolu s výše zmíněnou možností rozhodovat o vládní spolupráci strany na všech úrovních roli leadershipu posilují.

V souvislosti s leadershipem je také dobré zmínit zastoupení nižších (primárně regionálních) složek v nejvyšších stranických orgánech. Například u KSČM je mezi sjezdy nejvyšším orgánem Ústřední výbor KSČM, jehož obsazení není voleno sjezdem strany, ale okresními organizacemi a čítá okolo sta členů. (Kopeček, Svačinová, 2015, s. 195) Ústřední výkonný výbor ČSSD je složen z předsednictva, jednoho člena z každé krajské organizace, jednoho člena za každou okresní organizaci, pěti zástupci zahraničního regionu ČSSD atd. (ČSSD stanovy, 2018), či Celostátní konference KDU-ČSL, která je v současné době složena z 88 osob. (KDU-ČSL, celostátní konference) Výkonný výbor TOP 09 je poté složen z předsednictva strany, patnácti členů volených na celostátním sněmu, členy vlády, poslanci, senátory, poslanci Evropského parlamentu, primátorem hl. m. Prahy a hejtmany krajů. Tudíž nižší než krajská úroveň v tomto orgánu není automaticky zastoupená. *„Oproti starším stranám je v TOP 09 princip reprezentace územních struktur ve vrcholných orgánech oslaben s výjimkou sněmu, kde se uplatňuje“.* (Kopeček, Svačinová, 2015 s. 195) Strana tak svým vnitřním nastavením umožňuje (oproti některým dalším stranám) koncentraci moci nad v celostátních otázkách užšímu okruhu osob, které rozhodují o otázkách určených stanovami.

V historii TOP 09 je poté dominance vedení strany nejlépe viditelná se zaměřením

na zmiňované postavení Karla Schwarzenberga a Miroslava Kalouska, kteří měli (a Karel Schwarzenberg stále má) díky stanovám zaručené silné a specifické postavení uvnitř strany, díky kterému disponovali pravomocemi, jež jim umožňovali stranu řídit. Tyto pravomoci se s odchodem Miroslava Kalouska z postu předsedy strany sice nezměnily a nový předseda Jiří Pospíšil tak teoreticky disponuje stejnou mocí, nicméně i například z důvodu, jaký je věnován Miroslavu Kalouskovi v médiích (z Analýzy zpravodajství českých televizí za rok 2018 vyplývá, že Miroslav Kalousek je stále nejčastěji zmiňovaným politikem TOP 09), je viditelné, že ačkoliv již ve straně nezastává nejvyšší volené pozice celostátním sněmem (Miroslav Kalousek je v současnosti předsedou poslaneckého klubu), jeho role ve straně zůstává stále důležitá. Miroslav Kalousek (do jisté míry i Karel Schwarzenberg) také poměrně často kritizuje předsednictví Jiřího Pospíšila (viz například Vaverková, 2019) a bude velice zajímavé sledovat, jak se bude vyvíjet vnitřní fungování strany, primárně se zaměřením na celostátní sněm, který by se měl uskutečnit v roce 2019.

Můžeme tak konstatovat, že leadership je v rámci TOP 09 přítomen, a to z důvodu vytváření a vedení předvolebních kampaní a možnosti upravovat kandidátní listiny vrcholnými orgány (v nichž existuje pouze slabé automatické zastoupení regionů), ale také výše zmíněnou pravomocí rozhodovat o před a povolebních koalicích. Nicméně v reálu dle vyjádření respondentů tyto restriktivní nástroje využívány příliš nejsou, jelikož ve straně fungují silné neformální vazby, v rámci kterých dochází z pravidla ke shodě před tím, než by se k těmto opatřením muselo přistoupit. Převahu profesionálního vedení bychom tak neměli chápat jako neomezenou a navždy platnou, ale spíše umožněnou díky nižším stranickým složkám, které vedení strany důvěřují, proto mu dávají uvnitř strany silný mandát.

Jedna z tváří politických stran, které Katz a Mair představují, je party in public office, což znamená převahu veřejných zástupců strany nad stranickými předáky, kteří byli klíčovými postavami primárně u masových politických stran.

Převahu veřejných zástupců (tedy především poslanců a senátorů) v souvislosti s TOP 09 můžeme pozorovat jak díky personálnímu složení stranických orgánů, tak například postavením v expertních komisích, ale i díky samotnému straně.

S odkazem na předcházející kapitoly můžeme říci, že parlamentní zástupci byli pro

vznik TOP 09 klíčová a že strana (respektive přípravný výbor) disponovala parlamentním zastoupením již ve chvíli svého vzniku, tedy před tím, než se ucházela o voličskou přízeň ve volbách 2010. Podobu strany tak přímo vytvářeli zvolení politici, kteří se již v politice pohybovali, a výsledná struktura strany se mohla vyvarovat některým problémům, se kterými se potýkaly strany, z kterých někteří členové TOP 09 vzešli. Nejužší vedení strany tak od svých naprostých začátků bylo z části složeno z osob, které zastávaly parlamentní posty a zároveň do stranických funkcí nebyly (až do ustavujícího sněmu) zvoleny, jelikož tyto funkce teprve vznikaly.

Nejvhodnějším způsobem, jak doložit převahu veřejných zástupců v rámci politické strany, je zaměřit se na složení vrcholných orgánů, které ve straně působí. „*Je nutné ovšem dodat, že přirozená cesta politické kariéry je v českých poměrech spojena s parlamentním mandátem. Realita současné mediální doby poskytuje parlamentním zástupcům všech stran příležitost pro politické zviditelnění.*“ (Kopeček, Svačinová, 2015, s. 196)

Toto tvrzení je dobré mít na paměti, jelikož zviditelňování a personalizaci parlamentních zástupců můžeme považovat do jisté míry za trend této doby. Pokud se však zaměříme detailněji na postavení parlamentních zástupců uvnitř TOP 09, zjistíme, že se oproti dalším stranám toto postavení liší a že veřejní představitelé strany automaticky získávají ve straně významné pozice na základě garance stanovami.

Výkonný výbor, tedy po celostátním sněmu nejvyšší stranický orgán, je složen z předsednictva strany, patnácti členů volených sněmem, členy vlády, poslanci a senátory Parlamentu ČR, poslanci Evropského parlamentu, primátorem hl. m. Prahy, a hejtmany krajů, pokud jsou členy. (TOP 09, stanovy 2017) V porovnání s dalšími politickými stranami je tak automatické zastoupení poslanců ve výkonném výboru nesrovnatelně výraznější.³³ Současný výkonný výbor je složen z 33 členů, přičemž 10 členů je buď poslanci či senátory Parlamentu ČR, nebo poslanci Evropského parlamentu. Poslanecký klub TOP 09 nyní čítá 7 členů, přičemž 6 z nich jsou členy výkonného výboru (poslanec František Vácha nemůže být členem výkonného výboru, jelikož není členem strany). Počet senátorů, kteří byli zvoleni za TOP 09 nebo s podporou TOP 09, je 9, přičemž pouze

³³ Pro srovnání například ODS nazývá nejvyšší orgán mezi sněmy Výkonnou radou, která je složena z předsednictva a zástupců jednotlivých krajů (automatické zastoupení členů Parlamentu tak přítomné není). (ODS, stanovy 2015) V KDU-ČSL je ekvivalentem celostátní výbor který je složen z předsednictva, patnácti volenými členy, členy vlády, hejtmany krajů, členy exekutivy Evropských společenství, předsedou národní delegace KDU-ČSL v Evropském parlamentu, předsedy a místopředsedy Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu ČR, kteří jsou členy strany. (KDU-ČSL, stanovy 2015)

2 členové (Tomáš Czernin a Herbert Pavera) jsou členy TOP 09 a zároveň i členy výkonného výboru. Europoslanci, kteří byli zvoleni za TOP 09 či s podporou TOP 09, byli ve volebním období 2014 – 2019 jsou celkem 4, přičemž Stanislav Polčák je členem hnutí STAN a Jaromír Štětina byl zvolen za TOP 09. Jiří Pospíšil a Luděk Niedermayer jsou jak členy strany, tak výkonného výboru.

Oproti ostatním stranám tak vidíme, že veřejní zástupci vzeší z voleb se automaticky stávají členy orgánu, který je mezi celostátními sněmy nejvyšším. V současné chvíli je tedy 10 z 33 členů výkonného výboru veřejnými zástupci strany, což se nemusí zdát jako vysoké číslo. To je však do jisté míry zapříčiněno tím, jaké výsledky obdržela TOP 09 ve volbách, jež formují aktuální podobou zastoupení strany v parlamentních orgánech. Pokud se zaměříme na podobu výkonného výboru vzešlého z celostátního sněmu roku 2015, byl počet veřejných zástupců výkonného výboru poměrem vyšší než dnes, jelikož například všichni místopředsedové strany (kteří jsou automaticky členy výkonného výboru) byli zároveň poslanci (aktuálně je pouze Tomáš Czernin zároveň místopředsedou strany a senátorem), dokonce i někteří volení členové předsednictva zastávali veřejné funkce (současní volení členové předsednictva nedisponují veřejnými mandáty). Proto byl tak poměr veřejných zástupců ve výkonném výboru znatelně vyšší, než je tomu nyní.

S tím souvisí i složení předsednictva strany, tedy statutárního orgánu strany. Předsednictvo strany se skládá z čestného předsedy strany, předsedy strany, 1. místopředsedy až čtyř místopředsedů, až pěti volených členů, předsedů klubu poslanců a senátorů, vedoucího národní delegace v poslaneckém klubu Evropského parlamentu a předsedy Klubu starostů TOP 09, pokud jsou členy strany. Současné předsednictvo se skládá z 15 osob, z toho 6 osob současně zastává veřejně volenou funkci. V tomto případě je opět dobré zmínit, že v současném složení se dominance parlamentních zástupců nejeví natolik výraznou, jelikož strana jednoduše nedisponuje tolika veřejnými činiteli. Předchozí předsednictvo (opět voleno v roce 2015) bylo v zastoupení veřejných činitelů výrazně silnější. Mimo čestného předsedy, předsedy a 1. místopředsedy byli i všichni čtyři místopředsedové strany poslanci Parlamentu ČR, zároveň však také tři z pěti volených členů předsednictva. (TOP 09, celostátní sněm 2015, výsledky voleb) Podobně jako ve složení výkonného výboru tak vidíme poměrně značný vliv a převahu členů strany s veřejně voleným mandátem, které ačkoliv se může zdát jako všeobecným trendem české politické scény, v případě TOP 09 je tento fakt posílen i ve stanovách, jelikož automaticky

zaručuje pro veřejné činitele místo v nejvyšších stranických orgánech.

Pro dokreslení je vhodné ještě uvést závěry výzkumu Lubomíra Kopečka a Petry Svačinové, kteří uvádí, že: „*Delegáty sněmu se automaticky stává velký počet stranických reprezentantů, zvláště členů Výkonného výboru a poslanců.*“ (Kopeček, Svačinová, 2015, s. 195)

Zároveň se tato dominance může projevat i v souvislosti s expertními skupinami. Z 18 komisí (respektive 17 komisí a jedné programové rady) je třetina vedena veřejnými zástupci, tedy poslanci, senátory, nebo poslanci Evropského parlamentu. Čtyři další předsedové komisí veřejný mandát zastávali v minulosti a jejich předsednictví komisí pokračuje z doby, kdy byli poslanci Parlamentu ČR. Ačkoliv se tedy třetina předsednických postů nemusí jevit jako vysoké číslo, pokud připočteme čtyři bývalé zákonodárce, jedná se již o 10 osob z 18, tedy počet, který již převahu parlamentních zástupců v expertních komisích do jisté míry dokazuje.

Dále je vhodné zaměřit se na způsob, jakým zákonodárci pracují, respektive nakolik využívají stranickou byrokracii k vytváření podkladů pro projednávání v Parlamentu ČR (a Evropském parlamentu), či návrhů a novel zákonů a dalších dokumentů, jež zákonodárci předkládají. Jak se shodli oslovení respondenti, v případě TOP 09 je celostátní kancelář pro vytváření podkladů, novel, předloh zákonů a dalších materiálů relativně slabým orgánem, jež ve straně působí. „*Realita je taková, že to poslanec projedná s ostatními poslanci, a pokud je to velká věc, tak informuje stranické vedení, ale tím to končí. Zbytek si vyřizuje sám, nebo se domluví spolupráci s ostatními. Poslanci samozřejmě disponují právníky, kteří se legislativou zabývají, a mají okolo sebe nějakou skupinu, která podklady vypracovává.*“ (Poláček, 2019)

„*Konkrétní materiály předkládaných do legislativního procesu, tam celostátní kancelář funguje minimálně. My nevládneme odborníky. Můžeme někoho zprostředkovat, ale z pravidla mají poslanci a senátoři své poradce a odborníky, s kterými to zpracovávají.*“ (Radoměřská, 2019)

O to více poté tedy reálné fungování TOP 09 nasvědčuje tomu, že členové strany s veřejným mandátem mají ve straně převahu a mohou být značně nezávislí na straně jako takové, jelikož oni sami zaměstnávají vlastní odborníky pro vytváření podkladů a dalších materiálů potřebných pro jejich práci a vliv stranické byrokracie je tak omezen. Na druhou stranu je však dobré říci, že početně je v současné chvíli zaměstnanců strany více nežli

spolupracovníků jednotlivých zákonodárců. „*My jsme v komfortní situaci, kdy máme pouze 7 poslanců a 2-3 senátory. Je to neblahý stav, ale je tomu tak. Díky tomuto počtu poslanců nás nejsou schopni početně převážit. Každý poslanec/senátor má svého asistenta a pak 2–3 osoby, které s ním spolupracují.*“ (Radoměřská, 2019) To je však způsobeno nízkým počtem zvolených zástupců strany. Pokud bychom zachovali počet zaměstnanců celostátní kanceláře (tedy okolo 30 osob) a aplikovali ho na volební období 2010 – 2013, je jasné, že při počtu 41 poslanců (kteří by opět spolupracovali s 2–3 osobami a každý by měl svého asistenta) by byl počet zaměstnanců celostátní kanceláře převyšěn několika násobně.

Můžeme tedy říci, že je TOP 09 v souvislosti s centrálními otázkami je založena na dominanci profesionálního vedení, které se projevuje například ve vedení volebních kampaní, možnosti rozhodovat o volebních koalicích a kandidátkách (zde se leadership projevuje i na nižších úrovních v podobě schvalování podoby kandidátek výkonnými výbory), či ve slabém automatickém zastoupení nižších úrovní ve vrcholných orgánech. Toto vedení poté do značné míry personálně odpovídá veřejně zvoleným zástupcům, kteří ve straně disponují značnými pravomocemi, primárně z důvodu stanovami garantovaným zastoupením ve vrcholných orgánech strany. Jak však vidíme na základě výsledků vnitrostranických voleb do předsednictva a výkonného výboru, i volení členové těchto orgánů často zastávají veřejné funkce, které jim očividně dodávají jistý kredit i v rámci strany a jejích voleb.

4.3.2 Závislost na státních prostředcích a prolnutí se státem, vytváření kartelu s ostatními stranami a profesionalizace stranického aparátu

Model kartelové strany byl v devadesátých letech dvacátého století terčem kritiky, který jí vyčítal nedostatečnou využitelnost při aplikaci na jednotlivé politické strany, jelikož se zaměřuje z velké části na systém politických stran, nikoliv jednotlivé politické subjekty. (viz například Koole 1996) Zároveň je velice obtížné analyzovat stranu v rovině provázání/splynutí se státem a odpoutání se od svých členů, či společnosti jako takové. Z těchto důvodů se tak i pro tuto práci jeví tyto dva „definiční znaky“ jako nevyužitelné, jelikož předmětem práce není zkoumat politický systém České republiky a jeho proměnu v čase, ale reálné fungování a podobu vybrané strany. Proto na prolnutí se státem bude

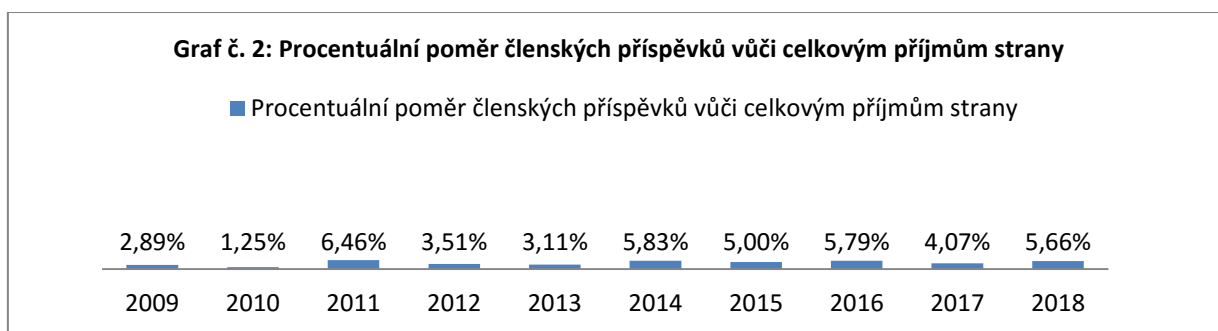
nahlíženo prismalem závislosti/nezávislosti na státních finančních prostředcích a vytváření kartelu s ostatními stranami bude de facto opomenuto. Vytvoření kartelu je totiž z logiky věci spojeno s momentem, kdy se strana stane parlamentní, a parlamentní stranou se snaží stát i v nadcházejících volbách. Jelikož TOP 09 kandiduje evidentně s cílem obsadit parlamentní posty, můžeme tak považovat kartelovou vlastnost strany za přítomnou. Zároveň se strana nesnaží zrušit volební klauzuli či jinak významně napomoci vstupu nových (dalších) politických subjektů do zákonodárných sborů, a v mnohých otázkách spolupracuje s ostatními politickými stranami, což z ní činí součást takto nastaveného systému, jež by mohl být dle terminologie Katze a Maira nazýván kartelovým.

Profesionalizace stranického aparátu byla zkoumána v souvislosti s profesionálně-volební stranou, proto můžeme konstatovat, že stranický aparát je profesionální a zároveň že pro svou činnost v rámci předvolebních kampaní či vytváření programových priorit strana využívá služby externích profesionálů namísto spolehnutí se pouze na svou členskou základnu.

Financování strany TOP 09 může být rozděleno do tří hlavních skupin, a to členské příspěvky, dobrovolné dary (spolu s dědictvím a bezúplatným plněním) a státem poskytované dotace plynoucí z politické činnosti. Nejlepším způsobem, jakým posuzovat finanční hospodaření strany, je analýza výročních finančních zpráv. Zároveň je také důležité mít na paměti, že příjmy politických stran budou logicky vyšší v letech, kdy se konají volby, a strana v nich uspěje. Nárok na státní příspěvek na úhradu volební kampaně vzniká v případě, že dosáhne určitého výsledku v jednotlivých volbách. „*U voleb do poslanecké sněmovny získá strana, která obdržela více než 1, 5 % hlasů, za každý hlas příspěvek 100 Kč. U evropských voleb pak subjekt s více než 1 % hlasů obdrží za každý hlas 30 Kč*“. (Frank Bold, 2018) Strany pak dále získávají tzv. příspěvek na činnost strany a hnutí, který je příspěvkem za každý mandát poslance, senátora, krajského zastupitele a zastupitele pražského magistrátu. Příspěvek za poslance a senátora činí 900 000 Kč ročně, příspěvek na krajského či pražského zastupitele poté 250 000 Kč ročně. „*Stálý příspěvek na činnost strany nebo hnutí (...) činí 6 milionů Kč ročně pro stranu, která získala v posledních sněmovních volbách více než 3 % hlasů, za každou započatou desetinu procenta se pak částka navyšuje o 200 tisíc Kč, nejvýše však do hodnoty 5 %. Nejvyšší částka, kterou může strana obdržet jako stálý příspěvek na její činnost, tedy činí 10 milionů*

Kč“. (Frank Bold, 2018) V neposlední řadě má strana nárok na příspěvek na činnost politického institutu, který pro svou činnost zřizuje. V případě TOP 09 se tak jedná o příspěvek na činnost think-thanku TOPAZU.

Členské příspěvky, tedy 400 Kč, či 100 Kč ročně pro důchodce a studenty jsou jedním z možných zdrojů, kterými strana může financovat svou činnost. Masové politické strany, jejichž členská základna čítala vysoké počty členů, financovaly své působení právě z těchto příspěvků, jež díky početnosti členstva byly schopné pokrýt většinu (či všechny) jejich výdajů. Z výroční finanční zprávy za rok 2018 vyplývá, že členské příspěvky činily 3 179 802 Kč³⁴, tedy 5,66 % celkových příjmů, které činily 56 216 727,96 Kč. Procentuální podíl se v průběhu času výrazně nemění, a můžeme říci, že nepřekročil 7 % v poměru k celkovým výnosům strany. (TOP 09, výroční finanční zprávy 2009–2018). Členské příspěvky tak nehrají příliš významnou roli, jelikož netvoří určující část všech příjmů, které strana v průběhu času obdržela. Strana se tak nemusí v otázkách financování strany přímo spoléhat na své členy a k pokrytí jejích aktivit slouží zdroje jiné, od dalších subjektů či přímo od státu. Mimo povinné členské příspěvky existují ještě dobrovolné členské příspěvky (jejich hodnota je zahrnuta v celkových členských příspěvcích), ani ty však nečiní z příspěvků primární finanční zdroj, kterými strana disponuje.

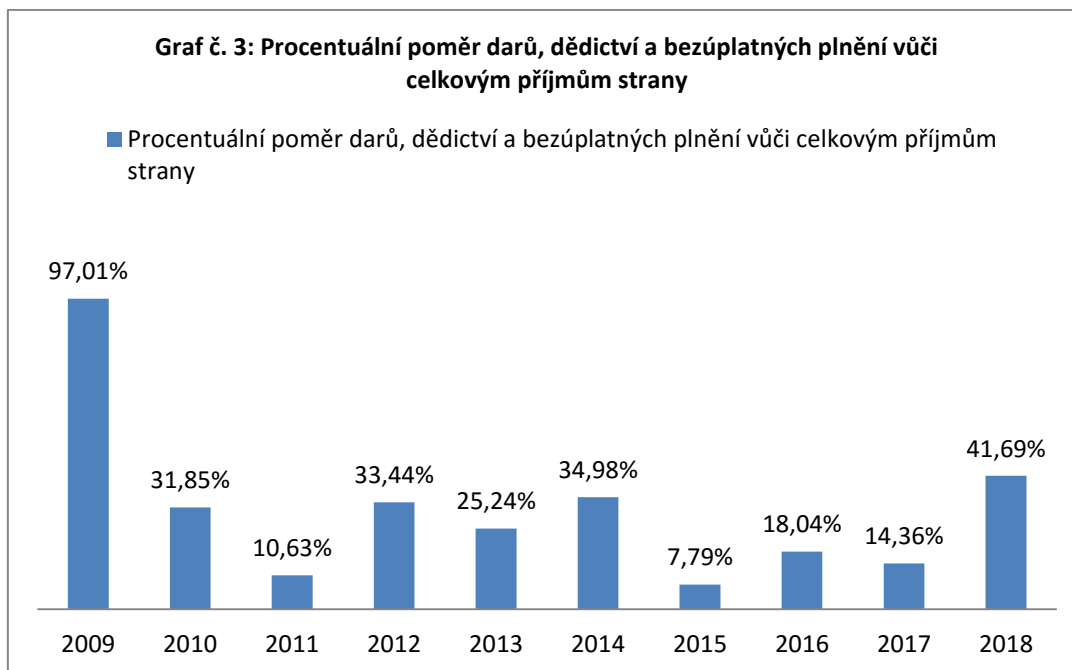

Druhou skupinou, která vytváří příjmy strany, jsou dary, dědictví a bezúplatná plnění. Za rok 2018 TOP 09 v této kategorii inkasovala celkem 23 435 031,99 Kč, což v přepočtu odpovídá 41,69 % všech zisků. (TOP 09, výroční finanční zpráva 2018) Obnos plynoucí z poskytnutých darů od různých zájmových skupin či jednotlivců je tak výrazně

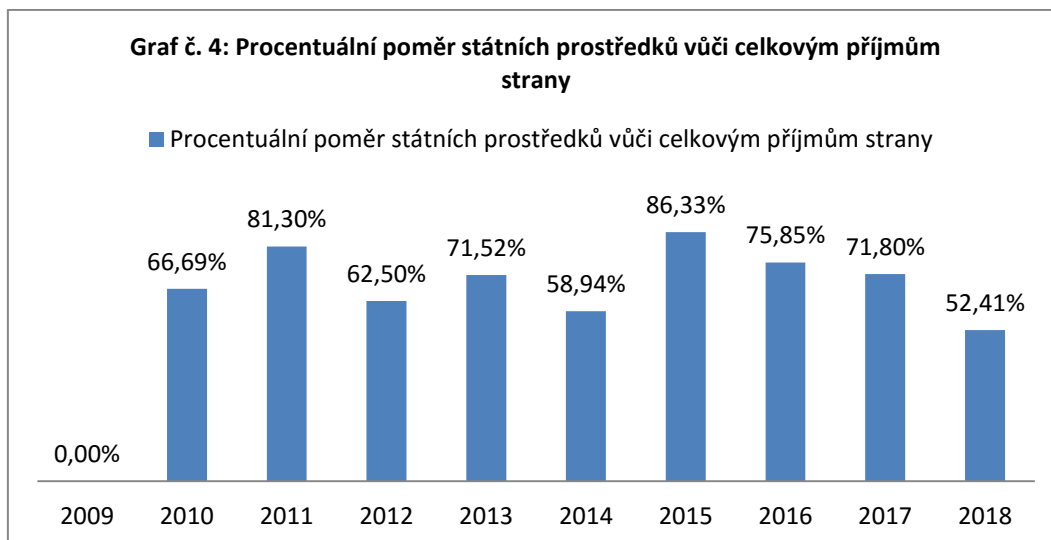
³⁴ Částky vybrané členskými příspěvky se od roku 2009 do roku 2018 pohybují v rozmezí od jednoho do pěti milionů korun v závislosti na aktuálním počtu členů, zároveň ale vůči členům poskytnout vyšší členský příspěvek, než je stanovený. Tak například členský příspěvek Karla Schwarzenberga činil za rok 2018 100 000 Kč. (TOP 09, výroční finanční zpráva 2018)

vyšší, než je tomu v případě členských příspěvků. Dary od zájmových skupin jsou poté logicky spjaty s tím, na kolik je strana aktuálně úspěšná a přitažlivá pro případné dárce. Je tedy pochopitelné, že se výše a procentuální poměr těchto darů (to platí i pro celkovou výši a poměr členských příspěvků) liší dle toho, jak je strana aktuálně úspěšná, či zda se na její účet připíše v daném roce příspěvek na úhradu volebních nákladů. V souvislosti s výší volebních darů je tak zajímavé podívat se na rok 2009, respektive 2010, tedy roky, kdy strana vznikla, a kdy se účastnila prvních voleb do Poslanecké sněmovny. V roce 2009 činily dary poskytnuté straně 40 863 030,97 Kč, což z celkových příjmů 42 121 570,66 Kč znamená 97,01 %, tedy naprosto klíčovou část, kterou strana pro svou činnost využívala. (TOP 09, výroční finanční zpráva 2009).³⁵ V roce 2010, kdy se TOP 09 poprvé díky volebnímu výsledku dostala do Poslanecké sněmovny, se příjmy strany vyšplhaly na 180 681 275,47 Kč (právě díky příspěvku na úhradu volebních nákladů a na činnost strany), z čehož dary a dědictví činily 57 548 485,60 Kč, tedy procentuálně 31,85 %. Ačkoliv tedy poměrem znatelně nižší částka, než tomu bylo v roce 2009, výší darů byl tento rok pro stranu rekordní (Zdeněk Bakala například straně přispěl částkou 8 000 000 Kč). (TOP 09, výroční finanční zpráva 2010). Můžeme tedy říci, že dary, dědictví a bezúplatná plnění jsou v porovnání s členskými příspěvky výrazně důležitějším druhem příjmu strany, který v počátcích strany de facto umožnil samotnou existenci, jelikož činil skoro veškeré příjmy strany. Na druhou stranu však od chvíle, kdy se strana dostala do Parlamentu ČR, netvoří většinou složku všech příjmů, a oproti státním příspěvkům se jejich role snižuje. Rok 2018 však přinesl výrazné přiblížení poměru mezi dary a státními příspěvky, proto bude zajímavé sledovat, jakým směrem se příjmy strany budou vyvíjet nadále.

³⁵ Namátkou můžeme uvést finanční dar od ve výši 11 000 000 Kč od Dušana Novotného, 2 000 000 Kč od ČGS A.S., či PBS Industry a.s., 1 000 000 Kč od Miroslava Božetického, Štefana Loncnara, Zdeňka Harapáta, Michala Rybáře. (TOP 09, výroční finanční zpráva 2009)

V souvislosti s modelem kartelové strany je poté nejdůležitější zaměřit se na závislost na státních prostředcích. Jak ukazuje graf číslo 4, až na rok 2009, tvoří příjmy strany pocházející ze státních prostředků více jak polovinu celkových příjmů strany. Největší částku financí obdržených od státu strana získala v roce 2010, kdy státní příspěvek činil 120 499 967 Kč. Pokud však hodnotíme jednotlivé částky v rámci celkového obnosu příjmů, poměrně vůči této částce strana získala nejvíce v roce 2015, kdy podíl státních příspěvků činil 86,33 %. Můžeme tak konstatovat, že nejvýznamnější část příjmů strany pochází od státu prostřednictvím příspěvků na úhradu volební kampaně a příspěvků na mandát, díky kterým dochází k závislosti TOP 09 na státních příspěvcích, které straně umožňují financovat své aktivity.

Pro vytvoření kompletního obrazu o financování TOP 09 je také vhodné zmínit výdaje, které strana pro svou činnost vynakládá. Například ze sněmovního sešitu vytvořeného k příležitosti celostátního sněmu 2017 vyplývá, že strana v roce 2015 vynaložila 31 459 000 Kč (hospodaření strany v tomto roce zaznamenalo zisk 14 951 000 Kč), v roce 2016 poté 71 582 000 Kč (oproti předchozímu roku se strana ocitla ve ztrátě 18 034 000 Kč) Roku 2015 strana obdržela na členských příspěvcích 2 321 374 Kč, na darech 3 615 824 Kč. V roce 2016 činily členské příspěvky 3 097 820 Kč a dary 9 659 162 Kč. Je tedy jasné a zřetelné, že by strana své výdaje z členských příspěvků a darů pokrýt nedokázala, a že je přímo závislá na prostředcích pocházejících ze strany státu. (TOP 09, sněmovní sešit 2017)

Finanční prostředky pocházející od státu jsou tedy klíčovým zdrojem příjmů, s kterým TOP 09 hospodaří. Z tohoto důvodu tedy můžeme považovat stranu jako na státu závislou, tedy do jisté míry se státem prolnutou. Katz a Mair však předpokládají, že politické strany jsou od svých členů, a společnosti jako takové, odtrženi zcela, a neslouží nadále jako zprostředkovatel zájmu občanů, či svých členů, jelikož se vlastně stanou strukturou státu. Tato odtrženost však reálně není u politických stran přítomná v takovém množství, jak předpokládají autoři. Politické strany jsou totiž stále závislé na voličské a členské podpoře, jelikož bez ní by při nejmenším nebyly schopné dosáhnout takových volebních výsledků, které jsou nutné pro dosažení na státní příspěvky. Z tohoto důvodu tak strany musí prosazovat politický program, který je určitou částí obyvatelstva považován za pozitivní. Jak vyplývá z kapitoly věnující se programu a ideologie strany, TOP 09 má

poměrně jasně definované cíle a vize, zároveň také cílovou skupinu, na kterou svým působením směřuje. Z těchto důvodů ji tedy stále můžeme považovat za jakéhosi zprostředkovatele mezi společností (při nejmenším podobně smýšlející) a státem, na jehož úrovni dochází k politickým rozhodnutím, které jednotlivé strany buď schvalují, nebo odmítají.

Profesionalizace stranického aparátu a celkového působení politické strany pak u TOP 09 nalézt můžeme, a toto kritérium strana naplňuje.

4.3.3 Využívání moderních prvků komunikace a přístup do státem regulovaných komunikačních kanálů

Míra využívání moderních prvků komunikace již okrajově vyplývá z celé této práce. Strana je již od svých začátků velice originální a moderní ve způsobech, kterými komunikuje jak směrem ke společnosti, tak uvnitř strany. Hned v prvních volbách, kterých se strana zúčastnila, ovlivnila podobu předvolební kampaně prvky, které byly do té doby nezvyklé. *„Významným faktorem bylo využívání sociální sítě Facebook, kde si strana vytvořila jak národní profil, tak krajské profily a nabízela příznivcům i různé aplikace, jednou z nich byla utilita „Oznámkujte se“. V kampani se na billboardech a grafických materiálech objevoval motiv červené známky s portrétem Karla Schwarzenberga. Aplikace uživatelé umožnila vytvořit si ze své fotografie obdobnou známku a nahrát si ji jako profilovou fotografii. Poprvé v historii českých volebních kampaní tak voliči jednoznačně vyjadřovali své politické preference na svých osobních profilových stránkách.“* (Balík a kol., 2010, s. 108) Mediální teoretici považují za moderní způsob komunikace (oproti dřívějšímu využívání primárně televizního a rozhlasového vysílání), primárně komunikaci v prostředí internetu, a na něm závislých komunikačních kanálů. *„Pokud opravdu nastal čtvrtý věk politické komunikace, pak jeho jádrem musí být ustavičné rozšiřování a využívání internetových zařízení – spojené s jejich neustálou inovační evolucí – napříč společností, v rámci všech institucí s politickými cíli a politicky relevantními zájmy a mezi jednotlivými občany.“* (Blumler, 2013 in Macková, 2016) Z tohoto důvodu se tato kapitola zaměří právě na působení strany v internetovém prostředí, jež je základem dnešní podoby politické komunikace.

Nejúčinnější a nejrozšířenější nástroj komunikace uvnitř strany, kterým TOP 09 disponuje, je internetový portál My.Top09, v kterém jsou sdruženi podporovatelé a členové TOP 09, kteří tak skrze portál dostávají pravidelně informace o dění ve straně, rozhodnutí vyšších stranických orgánů, či aktivitě poslaneckých/senátorských klubů. Aktivní uživatelé si mohou vyfiltrovat jednotlivé oblasti, které je zajímají, z nichž následně budou emailově dostávat informace o aktuálních otázkách dané tematiky. Zároveň je v rámci My.Top09 sekce diskuse, kde se jednotliví podporovatelé a členové mohou vyjadřovat k různým otázkám, jež uvnitř strany rezonují. V neposlední řadě je vhodné zmínit možnost vyhledávat další podporovatele a členy ve svém okolí, které umožňuje kategorie TOP lokátor. (My.Top09) Strana tedy vnitrostranickou komunikaci od svých začátků provozuje, dá se říci výhradně, v prostředí internetu, tedy v dnešní době nejmodernějším způsobem, kterým společnost může komunikovat.

Nejlépe se komunikace vůči veřejnosti sleduje v souvislosti s jednotlivými volbami, kterých se strany účastní. *„Významnou součástí kampaně je komunikace na internetu a sociálních sítích. Právě online prostředí poskytuje nejen možnost cílení témat podle cílových skupin, ale také důležitou interakci mezi kandidáty, podporovateli, voliči a koneckonců i odpůrci.“* (TOP 09, volby 2013)

Hlavní komunikační kanál vůči veřejnosti je internetová stránka www.top09.cz, tedy informační „knihovna“, kde strana prezentuje své volební programy, ideové zásady a všechny důležité informace, které strana chce zveřejnit. Pro jednotlivé volby pak TOP 09 vytváří specializované webové stránky, které se věnují vždy daným volbám, jsou tedy záběrem užší než portál top09.cz a slouží primárně k prezentaci volebního programu a kandidátů, kteří se voleb účastní. TOP 09 prezentovala poměrně rozsáhlou analýzu voleb do Poslanecké sněmovny z roku 2013, se zaměřením na jejich předvolební kampaň, proto budou pro představení využívaných komunikačních metod využity právě tyto volby (komunikační rovina strany samozřejmě prochází jistou obměnou, nicméně její základ zůstává principiálně stejný).

TOP 09 pro tyto volby vytvořila hned několik internetových stránek, na kterých prezentovala vždy konkrétní témata (například www.snemovni-volby.cz, www.fungujici-stat.cz, www.usporny-stat.cz, www.top009.cz).

„Velmi významnou reklamní platformou představoval Facebook. Jednalo se o promování příspěvků na stránkách TOP 09, Karla Schwarzenberga a Miroslava

Kalouska. Dále byla zadána klasická reklama na Facebooku a speciální formát, který se zobrazil všem, kteří se odhlásili z Facebooku. (...) Sociální sítě byly jednou z hlavních komunikačních linek kampaně. Využívalo se jak stránky TOP 09, tak stránek lídrů Karla Schwarzenberga i Miroslava Kalouska. Díky efektivní reklamě se podařilo dosahovat zobrazení našich příspěvků až 2 500 000 lidí měsíčně, přičemž do diskuzí se jich zapojovalo přes 30 000 týdně. Obsah byl tvořen autentickými vyjádřeními lídrů, kteří dokonce na část kampaně převzali spravování stránky. Stránka byla doplněna o speciální aplikace – vytvoření profilové agentské fotky, duely minulost vs. budoucnost. Pozornost byla věnována i twitterovým účtům a účtu Google+, který během kampaně dosáhl trojnásobného počtu příznivců.“ (TOP 09, volby 2013) Strana také pro tyto volby vytvořila vlastní mobilní agentskou hru, která se stala nejúspěšnějším mobilním projektem těchto voleb.

Strana tak využívá dnes hojně rozšířené sociální sítě, přičemž Facebookových fanoušků má strana aktuálně 118 789 (Facebookový profil TOP 09), twitterový účet okolo 26 tisíc sledujících a oficiální instagramový profil poté čítá okolo 7000 sledujících. Aktivita strany na těchto komunikačních kanálech je velice výrazná. Například na instagramovém profilu strana denně prezentuje hned několik příspěvků, které se buď vztahují k jednotlivým volbám či politickým otázkám, nebo ukazují každodenní pracovní činnost zaměstnanců a členů strany, či sdílejí příspěvky soukromých profilů členů TOP 09. Zakotvení strany primárně v on-line prostoru nasvědčuje také poměr vynaložených částek na jednotlivé oblasti volebních kampaní. Například na celostátní část kampaně pro volby do Poslanecké sněmovny z roku 2017 strana vynaložila dohromady 59 872 795,31 Kč, z čehož 15 012 965 Kč činila on-line reklama. (Hnát, 2018) Tento výdaj poté činil největší podíl, který strana pro tyto volby vynaložila.

TOP 09 tedy využívá většinu prvků komunikace a komunikačních kanálů, které můžeme považovat v dnešní době za moderní. Primárním prostorem, na který strana ve svých kampaních a obecně v komunikaci s veřejností cílí, je internetové prostředí, do kterého investuje značné část ze svého rozpočtu, primárně v předvolebním období. TOP 09 tak splňuje kritérium využívání moderních prvků komunikace.

Poslední z charakteristických rysů kartelové strany, na které se práce zaměří, je přístup strany do státem regulovaných komunikačních kanálů, v tomto případě do

veřejnoprávních médií, za která považujeme Českou televizi a Český rozhlas.³⁶ Obě tato média byla zřízena zákony z roku 1991, které vešly v platnost v roce 1992. Jak Český rozhlas, tak Česká televize, jsou tedy „limitovány“ konkrétními zákony, jež požadují objektivitu a do jisté míry ovlivňují jejich činnost. Můžeme tedy konstatovat, že právě díky existenci těchto zákonů stát disponuje jistými pravomocemi, které mu umožňují média regulovat (mimo jiné tím, že Poslanecká sněmovna jmenuje členy rad obou orgánů, které dohlíží na jejich činnost). Právě přístup politických stran do státem regulovaných médií poté může podporovat kartelizační tendence systému, jelikož pouze některé strany (z přehledů o plnění veřejné služby vyplývá, že tyto strany odpovídají parlamentním stranám) mají přístup do těchto významných mediálních kanálů, a to na základě zásady objektivitu a vyváženosti, dle kterých média věnují jistý prostor politickým subjektům, v případě probíhajících voleb subjektům kandidujícím.

Z analýzy zpravodajství českých televizí a ČRo za rok 2018 společnosti Mediatenor a z hodnocení plnění veřejné služby útvaru Výzkumu a analýz ČT vyplývá, že TOP 09 je jednou z devíti opakovaně zmiňovaných politických subjektů, které dostávají prostor v obou médiích.³⁷ Nejvíce zmiňovanou politickou stranou na zpravodajském kanálu ČT 24 bylo v roce 2018 hnutí ANO, které bylo zmíněno celkem 21 701krát, oproti tomu TOP 09, která se v souvislosti se zmínkami na tomto kanále umístila na osmém místě, byla zmíněna 2 130krát. Hlavní zpravodajská relace České televize, tedy *Události ČT*, věnovala vládnímu hnutí ANO 36 % všech zmínek, TOP 09 3 %. Český rozhlas ve svých Hlavních zprávách zmiňoval hnutí ANO ve 39 %, TOP 09 ve 2 %. (Media Tenor, 2019, Útvar Výzkumu a analýz ČT, 2019)

O přístupu do státem regulovaných komunikačních kanálů také vypovídá, jakou možnost mají jednotlivé strany vystupovat v diskusních pořadech, kde mohou prezentovat své postoje k jednotlivým aktuálním otázkám. V hlavním diskusním pořadu České televize *Otázky Václava Moravce* byla v roce 2018 TOP 09 zastoupena v 8 případech (pro ilustraci hnutí ANO 53krát). V pořadu *Máte slovo s Michaelou Jílkovou* se TOP 09 za rok 2018 objevila třikrát (opět pro porovnání hnutí ANO 17krát). (Útvar výzkumu a analýz ČT, 2019) V rámci předvolebních debat pořádaných k volbám do Poslanecké sněmovny z roku 2017 byla TOP 09 jedním z deseti účastníků, kteří byli do všech 14 debat České televize zváni. Debat, které se uskutečnily v souvislosti s volbami na Českém rozhlase, bylo celkem

³⁶ Mezi veřejnoprávní média patří také Česká tisková kancelář, tu však pro tuto práci nevyužijeme, jelikož nečerpá finance z veřejných zdrojů.

³⁷ Složení stran odpovídá stranám, které aktuálně disponují parlamentním zastoupením.

pět, přičemž TOP 09 se zúčastnila jedné. To však bylo zapříčiněno tím, že každá strana (podoba předvolebních debat Českého rozhlasu dávala větší možnost i menším politickým subjektům) se účastnila právě jedné debaty, nikoliv více.

Cílem práce není hodnotit, zda je TOP 09 v státem regulovaných komunikačních kanálech nad-reprezentována či pod-reprezentována, ale to, zda má do těchto médií přístup. Díky četnosti zmínek, zároveň také účastí v různých pořadech veřejnoprávních institucí můžeme konstatovat, že tento přístup strana má a zároveň ho využívá. Dále můžeme konstatovat, že strana využívá moderní prvky komunikace, které Katz a Mair považují za jeden z definičních znaků kartelové strany.

4.3.4 Zhodnocení aplikace modelu

Aplikace modelu kartelové strany se stává z dříve uvedených důvodů obtížnější, než je tomu u dalších z teorií. Jelikož práce nemá ambice analyzovat český politický systém, je zkoumání vytváření kartelu s ostatními stranami de facto nemožné. Pro to, aby strana spoluvytvářela kartel politických stran, totiž vlastně stačí, aby se stala parlamentním subjektem, který „akceptuje“ aktuální pravidla politické hry. Tento model však není založen výhradně na vytvoření kartelu s ostatními stranami, proto můžeme konstatovat, že se model kartelové strany částečně na TOP 09 aplikovat dá, jelikož: 1) je ve straně viditelná dominance profesionálního vedení primárně s převahou party in public office, 2) strana má profesionalizovaný stranický aparát a využívá služeb externích profesionálů, 3) je závislá na státních prostředcích, díky kterým dochází k částečnému prolnutí se státem (strana však stále zůstává zprostředkovatelem mezi společností a státem), 4) využívá moderních prvků komunikace a má přístup do státem regulovaných komunikačních kanálů, 5) je její hierarchická struktura stratařická, 6) v případě, že redukuje vytvoření kartelu na parlamentní účast, vytváří kartel s ostatními stranami.

4.4 Moderní kádrová strana

Charakteristické rysy moderní kádrové strany do značné míry odpovídají definičním znakům předchozích typů, proto bude aplikace rozsahem nejkratší. To by však nemělo být ke škodě, ale spíše k užitku, jelikož na posledním vybraném modelu (také modelu z vybraných nejmladším) můžeme ukázat, že novější ideální typy politických stran velice často vychází z typů předchozích, proto logicky přebírají jejich charakteristické atributy, a zároveň to podporuje předpoklad, že se model moderní kádrové strany jeví jako v souvislosti s TOP 09 nejvhodnější, jelikož naplněné definiční prvky ostatních modelů de facto odpovídají všem charakteristickým rysům moderní kádrové strany.

4.4.1 Závislost na finančních zdrojích pocházejících ze státních zdrojů, nízký poměr mezi členy a voliči, silná orientace na voliče

Jak ukázala předchozí kapitola, TOP 09 je přímo závislá na finančních prostředcích, které pochází od státu. Členské příspěvky poté představují pouze zlomek celkových příjmů. Koole v definici moderní kádrové strany představuje podmínku závislosti jak na státních prostředcích, tak členských příspěvcích, nicméně strana tento definiční rys splňuje pouze v souvislosti s příspěvky státními.

Oproti dřívějšímu masovému členství se v dnešní době zdá, že politické strany obecně nejsou pro občany natolik přitažlivé, aby do nich vstupovali tak, jak tomu bylo zvykem dříve. Nízký poměr členů tak můžeme chápat spíše jako trend, než typický znak pro některou ze stran politického spektra. V české realitě se však primárně v 90. letech nové (nebo pokračující na základě historické působnosti) politické strany mohly chlubit relativně vysokými čísly počtu členů, které jsou dnes nereálné. V roce 1992 se mezi straníky KSČM počítalo 354 549 osob a členská základna ODS disponovala 23 tisíci členy, v roce 1994 měla KDU-ČSL 95 435 straníků, počet členů ČSSD v roce 1999 odpovídal skoro 18 tisícům. (Rieger, 2014) I tyto strany však postupem času o své členy přichází. Komunistická členská základna dnes čítá okolo 34 000 členů, členů ODS je okolo 14 000, KDU-ČSL je složena z 22 000 členů a ČSSD z 15 624 osob.

Ani nové politické subjekty (chápejme strany založené ve 21. století) nedokáží konkurovat v počtu členů množství, které bylo typické pro masové strany. Nejsilnější současná politická strana ANO má 3 150 členů, Piráti okolo 900, SPD zhruba 4 500 členů

a STAN 160 členů. (Rovenský, 2019) Nízký počet členů je vlastní všem politickým stranám dnešní doby, a TOP 09 tak není výjimkou.

Proces přijímání členů není nijak výrazně formalizovaný oproti dalším českým politickým stranám (viz předchozí zjištění), proto předpokládejme, že cílem strany není mít co nejnižší počet členů.³⁸ Naopak se v průběhu jejího působení TOP 09 snažila aktivně tyto počty zvyšovat. „*Snažili jsme se. V době, kdy jsem byl volebním manažerem a zástupcem generála, tak probíhaly speciální akce na zvýšení počtu členů. Nejvýraznější kampaň se jmenovala Jsem Top. Bylo to tehdy opřené o to, že jsme dali dohromady nejmladšího a nejstaršího člena Topky a v Malostranské Besedě jsme natočili dlouhý hodinový rozhovor Dominika Feriho s Karlem Schwarzenbergem. Poté se to nastříhalo na 15 krátkých videí, byla vydána speciální sada pohlednic, a to byla kampaň na získání více nových členů.*“ (Poláček, 2019)

Maximální počet, kterého strana v souvislosti s počtem členů dosáhla, byl v letech 2010 a 2011, kdy se počet členů TOP 09 pohyboval okolo čísla 4 500. Důvod, proč byl nejvyšší počet členů právě v tomto období, je z logiky věci ten, že se TOP 09 umístila ve volbách do Poslanecké sněmovny z roku 2010 na třetím místě se ziskem 16, 70 % hlasů a na následující tři roky plnila roli vládní strany. Je tedy pochopitelné, že jeden z faktorů, který ovlivňuje počet členů, je aktuální úspěch politických stran, přičemž TOP 09 ten největší zaznamenala právě v těchto parlamentních volbách. Je vhodné však zmínit, že volební úspěch není jediným spouštěčem nárůstu členské základny. Po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017, ačkoliv strana skončila na předposledním mandátově hodnoceném místě se ziskem 5, 31 %, což by logikou atraktivity spojené s úspěchy mělo znamenat úbytek členů, strana zaznamenala poměrně výrazný nárůst počtu přihlášek k členství (okolo 600). (Mazancová, 2019) Stal se tedy přesný opak, než by se dalo předpokládat. Zaměříme se však spíše na vývoj počtu členů v poměru vůči volebním ziskům.

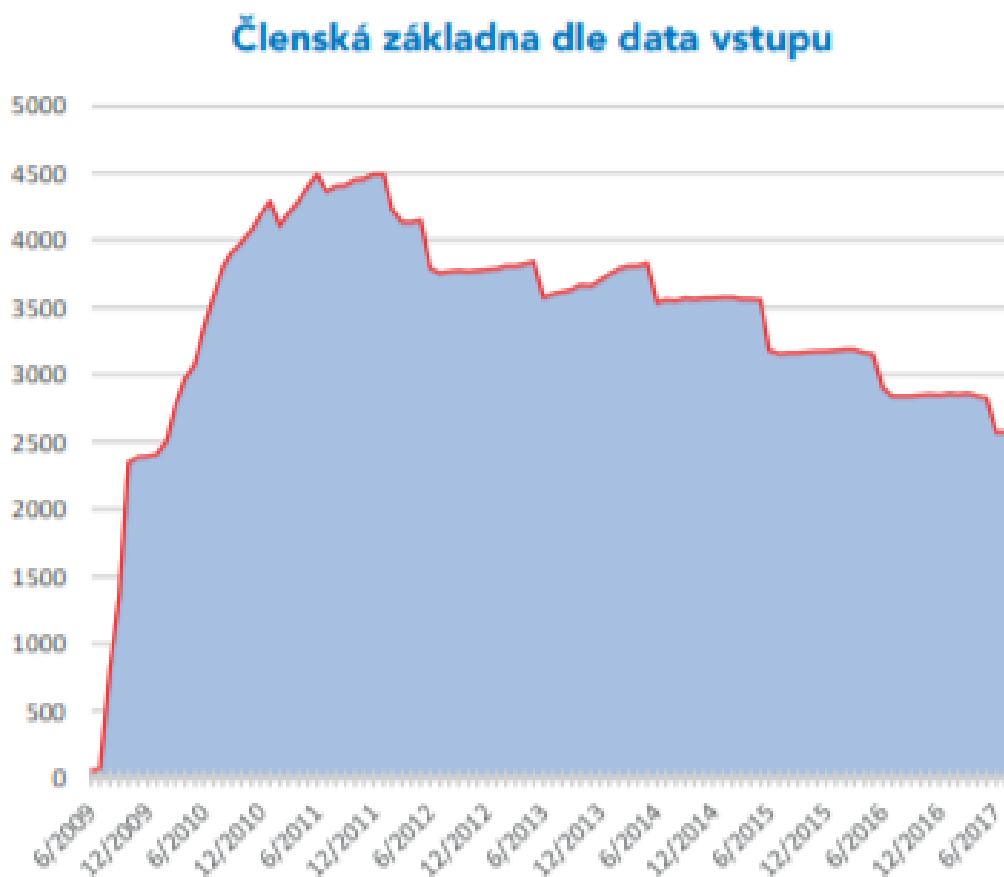
Volby do Poslanecké sněmovny z roku 2010 znamenaly pro TOP 09 zisk 873 833 hlasů. Z grafu vyplývá, že ve stejné době strana měla okolo 3 000 členů. Podobný byl poměr o tři roky později, tedy při předčasných volbách roku 2013. TOP 09 obdržela 596 357 hlasů, počet členů odpovídal 3 500 členům. Ještě větší nepoměr se pak projevil

³⁸ V počátcích strany sice strana přistoupila k opatření, které na jistou dobu pozastavilo přijímání nových členů z důvodu, aby se do strany nedostali „prospěcháři“, jejichž snaha o vstup do strany se dala očekávat ve chvíli, kdy předvolební průzkumy straně přičkly podstatný volební zisk. (Kaiserová, 2009)

u voleb roku 2017, kdy strana obdržela 268 811 hlasů, přičemž členů měla mezi 2 a 3 tisíci. Současný počet členů TOP 09 se dnes pohybuje okolo 3 000.

Ačkoliv tedy nízký poměr členů vůči voličům můžeme považovat spíše za trend dnešní doby, je zřetelné, že je typický i pro TOP 09, čímž splňuje toto Koolovo kritérium moderní kádrové strany.

Graf č. 5: Vývoj členské základny TOP 09 (TOP 09, sněmovní sešit 2017)

TOP 09 však od svých začátků vytváří poměrně značnou síť podporovatelů, kteří sice nepatří mezi členy oficiálně, jak ale uvádí Marek Ženíšek: „Dle mého názoru jsou podporovatelé stejně důležití jako členové. Měli by mít možnost zapojit se a právo na informace úplně stejně, jako je to u členské základny. Výjimkou jsou volby stranických orgánů, tam je pochopitelně prostor jen pro členy. Co se týče dalších aktivit (např. mít možnost kandidovat za stranu atd.), tam je TOP 09 zcela otevřená k podporovatelům.“ (Ženíšek, 2019) Podporovatelé se shromažďují primárně na internetových stránkách My.TOP09.cz, skrze které je strana může kontaktovat, vyzvat ke spolupráci, či jinak

zapojit například v předvolebních kampaních. Současný počet podporovatelů (k 4. 6. 2019) je 21 278 (TOP 09, My.TOP09.cz), tedy mnohonásobně vyšší číslo, než je velikost členské základny. Pokud bychom podporovatele chápali jako členy (ačkoliv oficiálně členy nejsou, nemohou tedy volit na celostátních sněmech, či kandidovat do vnitrostranických funkcí), vyšplhal by se počet členů k zhruba 25 000. Ani tento počet by však neznamenal vyrovnání počtu členů a voličů, proto ani relativně účinná práce s podporovateli neodporuje možnosti považovat TOP 09 v tomto ohledu za moderní – kádrovou stranu.

Pro model moderní kádrové strany je tedy charakteristické, že v porovnání s voliči strana disponuje nízkým počtem členů. Členové však mají zůstat nadále důležitým zdrojem financí (v případě TOP 09 tomu tak není), ale také aktéry, z jejichž řad se rekrutují kandidáti do politických úřadů. Díky společným kandidátkám s hnutím STAN pocházela tradičně velká část kandidátů do volených úřadů z řad mimo členů TOP. Předpoklad rekrutace kandidátů z řad členů by tak byl značně ovlivněn tím, kolik členů na jednotlivých kandidátkách pocházelo z řad hnutí STAN, a kolik z TOP 09. Proto pro tuto práci tedy využijme pouze kandidátky pro volby do Poslanecké sněmovny roku 2017, kdy subjekt kandidoval samostatně, s podporou několika menších politických stran, které však nejsou natolik početně významné, jako hnutí STAN. Zároveň jsou také vynechány volby nižších úrovní, a to z důvodu, že je předpokládáno, že stranická příslušnost u nižších voleb automaticky na kandidátních listinách klesá, což však opět může být považováno spíše jako všeobecný trend, než jako typická charakteristika některé politické strany.

Počet kandidátních listin, které TOP 09 pro volby do Poslanecké sněmovny složila, odpovídal počtu krajů (spolu s hlavním městem Prahou), tedy 14. Třináct leaderů kandidátek bylo zároveň členy strany TOP 09, tedy až na Kristýnu Zelenkovou, která kandidovala jako nestraník za TOP 09. Z celkového počtu kandidátů (za TOP 09 kandidovalo do těchto voleb 343 osob) celkem 63 kandidátů nepocházelo z řad členů TOP 09 (jednalo se buď o nestraníky, nebo členy strany menších podporovatelských stran). V přepočtu na procenta tedy 18, 37 % kandidátů nepocházelo z řad členů TOP 09. Největší počet mimo stranických kandidátů (7) se objevil na kandidátkách Královehradeckého, Olomouckého a Středočeského kraje. Nejméně pak ve Zlínském kraji, kde pouze dva kandidáti nebyli členy TOP 09. Poměrem bylo nejvíce mimo stranických kandidátů TOP 09 v Královehradeckém kraji, a to 35 %, naopak nejméně ve Zlínském, 9, 09 %. (TOP 09, kandidátky pro volby do Poslanecké sněmovny 2017)

Můžeme tedy vidět, že stranická příslušnost je pro rekrutaci do veřejně volených funkcí u TOP 09 velice významným faktorem, který možnost kandidovat ovlivňuje.

Ještě významnější pozici členů strany můžeme spatřovat ve stanovami podmíněné nutnosti být členem strany pro vykonávání některých z vnitrostranických funkcí, zejména členů předsednictva a výkonného výboru.

Ačkoliv tedy strana není nadále závislá na členských příspěvcích a její stranický aparát nepochází výhradně z členské základny, jejich role zůstává do jisté míry nenahraditelná, a to primárně díky výše zmíněné mobilizaci a využívání v předvolebních kampaních, zároveň také díky rekrutační kapacitě pro politické úřady, a to jak vnitrostranické, tak veřejně volené.

Z nízkého poměru mezi počtem členů a voliči pro stranu logicky vyplývá, že pro její volební zisky musí být schopna oslovit primárně voliče, a že se nemůže spoléhat „pouze“ na hlasy svých členů. Koole tak jako jeden z charakteristických rysů moderní – kádrové strany chápe právě silnou orientaci na voliče, která však neodpovídá strategií catch-all stranám, tedy stranám se slabou ideologickou základnou, které svým programem mohou oslovit široké masy občanů.

TOP 09 již od svých začátků největší volebních zisků dosahuje v Praze, případně v dalších českých regionech. Zisky v moravských a slezských krajích jsou diametrálně nižší. Například v roce 2013 obdržela strana ve volbách do Poslanecké sněmovny v Praze 23, 03 % hlasů, kdežto v Moravskoslezském kraji, kde získala nejméně procent, jen 6, 16 %³⁹. (TOP 09, volby 2013) Zaměřením se na okresní a místní úroveň zjistíme, že je TOP 09 úspěšnější ve velkých městech, s nižším počtem obyvatel její podpora klesá. Ve volbách do Poslanecké sněmovny z roku 2013 *„Nejlepšího výsledku dosáhla TOP 09 ve středočeských okresech Praha-západ a Praha-východ, libereckých Semily, Liberec a Jablonec nad Nisou a plzeňském Plzeň-město. Nejhoršího výsledku naopak TOP 09 dosáhla v moravskoslezském okrese Karviná. (...) ze statutárních měst (mimo Prahy) dopadla TOP 09 nejlépe v Liberci, Hradci Králové, Karlových Varech nebo Českých Budějovicích, naopak nejhůře v Karviné a Havířově.“* (TOP 09, volby 2013)

Pokud se podíváme na předvolební výdaje jednotlivých krajů, zjistíme, že strana vynakládá nejvíce finančních prostředků v Praze, Jihomoravském kraji a středočeském

³⁹ V roce 2010 získala TOP 09 v Praze dokonce 27, 27 % , v Moravskoslezském opět zřetelně méně, a to 9,99%. Volby z roku 2017 znamenaly pro TOP 09 zisk v Praze 12,64%, v Moravskoslezském kraji 2,58%. (Volby.cz)

kraji. Nejméně poté v Karlovarském, Pardubickém a Královéhradeckém. Ačkoliv by tedy pouhou logikou procentuálních zisků strana neměla soustředit své předvolební úsilí do krajů, kde je její podpora standardně nízká, výdaje na volby spíše poukazují na fakt, že výše vynaložených prostředků se řídí více optikou velikosti obvodu, tedy, kolik mandátů se v jednotlivých krajích rozděluje (to samozřejmě souvisí s velikostí krajů). Můžeme však říci, že Praha zůstává nejdůležitějším místem voličské podpory strany, čemuž napovídá také množství financí, které byly na Prahu vynaloženy například ve volební kampani z roku 2017.

Tabulka č. 1: Náklady na volební kampaň pro volby do Poslanecké sněmovny 2017, (TOP 09, zpráva o financování volební kampaně 2017)

Kraj	Volební náklady (v Kč)
Praha	3 697 564,33
Jihomoravský	1 839 887,71
Středočeský	1 837 332,07
Plzeňský	944 567,00
Olomoucký	878 795,86
Ústecký	864 818,48
Zlínský	807 552,50
Moravskoslezský	791 268,38
Jihočeský	747 175,75
Vysočina	655 425,95
Liberecký	571 628,27
Královéhradecký	526 070,56
Pardubický	447 615,30
Karlovarský	361 468,92
Celkem	14 971 171,08

„Můžeme o TOP 09 říci, že se jedná o stranu čerpající svou legitimitu především v Čechách v regionech spíše městského charakteru.“ (Havlík a kol., 2014, s. 228) Podpora TOP 09 tak není rovnoměrně rozložená, strana nedokáže oslovit voliče napříč celou republikou a její významnější volební zisky tak pochází jen z některých, zmíněných,

oblastí.

Jelikož strana ve svých počátcích do jisté míry personálně odpovídala KDU-ČSL, mohlo se v prvních volbách, kterých se TOP 09 zúčastnila, předpokládat, že její podpora bude odpovídat do jisté míry i voličům KDU-ČSL. Volby do Poslanecké sněmovny z roku 2010 však ukázaly, že nejvýraznější voličská základna TOP 09 nepochází z řad podporovatelů KDU-ČSL, ale ODS. „*ODS se podařilo udržet si přibližně polovinu svých voličů z roku 2006, celá jedna čtvrtina dala svůj hlas TOP 09 (...) zjednodušeně řečeno: pro pravicové strany ODS a TOP 09 hlasují mladší, vzdělanější a vysokopříjmové skupiny.*“ (Linek ed., 2012, s. 23-24) Tento odsun voličů od ODS je vcelku pochopitelný, jelikož sama sebe TOP 09 označuje jako pravicovou, konzervativní stranu, proto tedy spíše než na voliče KDU-ČSL, strana od začátku svým programem cílila na voliče pravicové (viz kapitola Program a ideologie), do té doby tedy voliče primárně ODS.⁴⁰ Přesun voličů ODS směrem k TOP 09 se projevil i v dalších volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Naopak volby do Poslanecké sněmovny roku 2017 přinesly opět přesuny mezi těmito stranami, avšak druhým směrem. K ODS v těchto volbách odešla necelá třetina voličů TOP 09. (Škop, 2017) „*Volič TOP 09 v roce 2018 bude ve středním věkovém pásmu, s maturitou či vyšším vzděláním, nemanuálně pracující v oblastech s nižší nezaměstnaností.*“ (Poláček, 2018)

Můžeme tak konstatovat, že z hlediska ideologického TOP 09 dokáže oslovit primárně voliče, kteří se identifikují jako voliči pravého středu až pravice. Svým působením, a to jak veřejnými vyjádřeními, tak například hlasováním v Parlamentu ČR, se strana často vymezuje vůči levicovým politikám, primárně v otázkách regulací svobodného trhu a vyšším zdanění podnikatelské sféry. Tímto (konzervativním, pravicovým) programem však TOP 09 není schopná oslovit voliče napříč celou společností a zároveň je poměrně ideově zřetelně zařaditelná. Strategii catch-all strany tedy TOP 09 nevyužívá. Její program však zároveň neobsahuje pouze témata, která můžeme označovat jako třídní, respektive hájící jen a pouze určitou třídu. TOP 09 se například velice často vymezuje proti komunismu a dalším totalitárním režimům, je podporovatelem integračních snah Evropské Unie a obecně hlasitým prosazovatelem demokratických hodnot, tedy oblastí, které nemůžeme považovat jako třídně orientované. V tomto smyslu tedy odpovídá moderní

⁴⁰ TOP 09 klade důraz na tržní řešení, omezení regulací, veřejný sektor a proevropskou politiku. (Linek ed., 2012, s. 187)

kádrové straně. TOP 09 pak naplňuje kritéria závislosti na finančních prostředcích a nízkého poměru mezi členy a voliči.

4.4.2 Převaha profesionálních vůdčích skupin (zejména členů parlamentu) se zachováním si struktury masové strany a vysokou mírou odpovědnosti vůči nižším stranickým vrstvám

S odkazem na předchozí kapitoly můžeme konstatovat, že v TOP 09 je viditelná převaha profesionálních skupin, jejichž složení se personálně značně překrývá s členy parlamentu. TOP 09 (jak vyplývá z kapitoly *Vnitřní struktura strany*) je poté dostatečně hierarchicky rozčleněná, čímž vzniká vnitřní struktura, která byla typická pro masové strany. Jednotlivé pravomoci jsou rozděleny mezi tyto úrovně (celostátní, krajské, regionální, místní), a to na základě principu subsidiarity. Nominační proces pro jednotlivé typy voleb vzniká na nejnižší relevantní úrovni, z které následně postupuje na úroveň vyšší, přičemž každá nadřazená úroveň může v tomto procesu přidávat svá jména. Oproti některým dalším politickým stranám je u TOP 09 poněkud silnější moment leadershipu i u nižších úrovních, a to primárně z důvodu, že o podobě kandidátek pro jednotlivé volby nerozhodují zastupitelské orgány, ale orgány výkonné, tedy výkonné orgány jednotlivých úrovních.

Pro Koola je důležité, že ačkoliv mají hlavní slovo relativně úzká vedení strany (primárně výkonné výbory a předsednictva), jejich legitimita je odvozena od nižších stranických vrstev, díky čemuž je zachována určitá míra stranické demokracie. Míra odpovědnosti vedení strany je dobře viditelná díky volbám stranických funkcionářů, které probíhají na všech úrovních. Skrze delegáty tedy může členská základna ovlivňovat jak složení nejvyšších stranických orgánů, tak otázky, které se projednávají na jednotlivých sněmech. Každá organizace nižších úrovních disponuje až po úroveň krajskou minimálně jedním delegátským místem na stranických sněmech. „*Delegáty celostátního sněmu s hlasem rozhodovacím jsou zástupci krajských organizací, kteří jsou voleni na krajských sněmech strany. Členové výkonného výboru z dané krajské organizace ke dni volby delegátů celostátního sněmu se automaticky stávají delegáty tohoto sněmu.*“ (TOP 09, stanovy 2017)

Na celostátním sněmu však automatické zastoupení nižších struktur natolik silné

není, jelikož: „*delegáty sněmu se automaticky stává velký počet stranických reprezentantů, zvláště členů Výkonného výboru a poslanců.*“ (Kopeček, Svačinová, 2015, s. 195) Zároveň je dobré připomenout, že automatické zastoupení nižších územních struktur je ve vrcholných orgánech slabý.

Vysokou míru odpovědnosti pak může zaručovat také neformální struktura strany, která, jak práce ukázala, je u TOP 09 velice významná. Můžeme tak předpokládat, že v případě, kdy by uvnitř strany došlo k problémům týkající se odpovědnosti buď jednotlivých osob, nebo celého stranického orgánu, cesta k jejich řešení by probíhala také v rámci neformálních mechanismů, jež jsou ve straně nastaveny.

Ačkoliv se tedy TOP 09 v určitých směrech jeví jako relativně centralizovanější (v porovnání s dalšími tradičními stranami) s převažující silou členů parlamentu, reálně je odpovědnost vyšších stranických složek zaručena, a to jak stanovami a vnitřní strukturou strany, tak akcentem na neformální vztahy ve straně, které členům umožňují ovlivňovat (a do jisté míry také kontrolovat) stranické vedení.

Vnitřní stranická demokracie je udržována primárně díky možnosti volit stranické vedení skrze delegáty na jednotlivých sněmech, nominačním pravomocem pro různé typy voleb a také obecně díky jasně stanoveným pravidlům určených stanovami. Možné centralizační tendence, například v podobě rozhodování o podobě kandidátek pro volby do Parlamentu ČR celostátním výkonným výborem, či možností výkonného výboru rozhodovat o předvolebních i vládnoucích koalicích, jsou pak omezovány jak reálným fungováním strany (kdy se strana snaží využívat spíše dohodu a diskusi, než direktivní centrální rozhodnutí), tak relativně vysokou mírou autonomie nižších stranických složek, a to v různých oblastech. TOP 09 poté naplňuje Koolova definiční kritéria převahy profesionálních vůdčích skupin, které odpovídají členům parlamentu.

4.4.3 Zhodnocení aplikace modelu

Model moderní – kádrové strany, jak ji chápe Ruud Koole, je v této práci nejmladším. A možná i z toho důvodu se jeho aplikace jeví jako nejvhodnější, zároveň také nejsnazší. TOP 09 se tak za moderní – kádrovou stranu může považovat, jelikož: 1) je u ní viditelná převaha profesionálních vůdčích skupin zejména členů parlamentu, která je však omezována přetrvávající vysokou mírou odpovědnosti vůči nižším stranickým vrstvám, 2) disponuje nízkým počtem členů vůči voličům, členové však zůstávají důležitým mobilizačním a rekručním zdrojem strany, 3) díky nízkému počtu členů je strana

orientována na voliče, nicméně její strategie neodpovídá strategii catch-all stran, zároveň však nemůžeme stranu považovat jakožto ryze třídně determinovanou stranu, 4) si strana zachovala strukturu masové strany s vertikálními organizačními vazbami, 5) je přímo závislá na finančních zdrojích, které pochází ze strany státu.

5 Závěr

Současná politická situace České republiky (zároveň ale také mnohých jiných evropských států) ukazuje, že na síle získávají různé politické subjekty, které svou rétorikou a podobou nezapadají do „tradičních“ typologií politických stran, které vznikaly v průběhu dvacátého století. Vznik těchto nových politických stran často reaguje na aktuální nálady ve společnosti, což jim usnadňuje nastavit svůj program, fungování či strategii oslovování voličů tak, aby jim to zajistilo co největší úspěch v různých rovinách.

Cílem této práce bylo zanalyzovat politickou stranu TOP 09 na základě čtyř vybraných relevantních modelů politických stran, kádrové, profesionálně – volební, kartelové a moderní – kádrové, u kterých se od začátku předpokládalo, že do jisté míry mohou být na TOP 09 aplikovány. Ačkoliv strana vznikla v roce 2009, tedy v porovnání s dalšími českými politickými stranami relativně nedávno, díky personálnímu složení vrcholných členů strany tuto stranu můžeme považovat za pokračovatele tradičních politických stran, což napomáhá jejímu zařazení s využitím právě těchto (tradičních) modelů politických stran.

Práce ukázala, že žádný z vybraných modelů nemůže být využit naprosto a výlučně, tedy, že politické strany reálně odpovídají více jednotlivým modelům a zároveň tyto ideální typy nemusí odpovídat všemi charakteristikami, což však jejich aplikaci nezamezuje. Zároveň můžeme konstatovat, že pokud na teorie politických stran nahlížíme jako na ideální typy, které nemusíme pro pozitivní aplikaci naplnit naprosto, všechny vybrané modely se v souvislosti s TOP 09 dají použít.

Model kádrové strany je využitelný primárně proto, jakým způsobem TOP 09 vznikla, tedy přímo „v parlamentních lavicích“, a tím, že od svých počátků klade velký důraz na zvučná jména, která v průběhu svého působení výrazně využívá. TOP 09 tak do jisté míry odpovídá honoračním, kádrovým stranám, které namísto masového členství využívaly přítomnost a aktivitu notáblů, jež můžeme v souvislosti s TOP 09 spatřovat primárně v osobě Karla Schwarzenberga, ale i dalších vlivných členů.

Panebiancův model profesionálně – volební strany může být považován za v souvislosti s TOP 09 platný například z důvodu, že strana vědomě a zdatně využívá služeb externích, profesionálních společností či osob, a to jak v rámci fungování stranického aparátu, tak ve vytváření programových podkladů či vedení volebních

kampaní. Zároveň splňuje například podmínky personalizace a závislosti na státních prostředcích, jež jsou dalšími charakteristickými prvky tohoto modelu.

Práce se dále věnovala modelu kartelové strany, který je využitelný především díky dominanci profesionálního vedení (s přetrvávající vazbou na nižší stranické vrstvy), které odpovídá zejména členům strany disponujícím veřejně voleným mandátem. TOP 09 modelu odpovídá dále například z důvodu stratařické struktury, využívání moderních prvků komunikace nebo kvůli závislosti na státních prostředcích, čím se do jisté míry prolíná se státem, což bychom však neměli považovat za naprosté odtržení od společnosti. Pokud poté chápeme kartelizaci strany ve spojitosti se vstupem mezi parlamentní strany, splňuje strana i tuto podmínku.

Poslední využitým modelem byla moderní – kádrová strana, která je historicky nejmladším z využitých modelů. Podobně jako u kartelové TOP 09 spolu s ideálním modelem sdílí dominanci profesionálního vedení (odpovídajícího členům s veřejnými mandáty), které je odpovědné nižším stranickým úrovním. Koolova definice TOP 09 také odpovídá díky nízkému poměru mezi členy a voliči, či silnou orientací na voliče, které však nemá podobu strategii catch-all stran, zároveň ale neodpovídá třídě determinované strategii.

Všechny čtyři modely tak využitelné jsou. Jako nejlépe aplikovatelný se ukázal model moderní kádrové strany, kterému TOP 09 odpovídá, až na několik maličkostí (přetrvávající závislost na členských příspěvcích a využívání členů pro udržení chodu stranického aparátu), nejvíce. Ostatní vybrané modely jsou však, dle původních předpokladů, také pro analýzu TOP 09 vhodné a využitelné. Ačkoliv je model kádrové strany již poněkud starý, až na podobu základních organizačních jednotek, míru rozčlenění a formalizováním členství (které však díky upravení v zkoumání nikoliv přítomnosti, ale míry formalizace do jisté nemožnosti využití překonává) je i tento model v tomto případě stále aktuální. Profesionálně – volební strana oproti TOP 09 nedisponuje takovými vertikálními vazbami a je více závislá na financování prostřednictvím zájmových skupin, jež TOP 09 využila primárně v období svého vzniku, v dalších letech již závislost přešla na úroveň příspěvků státních. Teorie kartelové strany se, jak vyplývá z práce, při aplikaci na jednotlivou politickou stranu jeví jako do jisté míry problematická, jelikož je založena nikoliv jen na definičních znacích politické strany, ale také na systému stran jako takovém.

Vytváření kartelu TOP 09 s ostatními politickými stranami tak v této práci bylo zmíněno jen okrajově. Podobně se tak prolnutí se státem redukovalo na závislost na státních finančních prostředcích, jelikož strana nadále působí spíše jako zprostředkovatel mezi společnostmi a státem a k naprostému odcizení od společnosti tak nedochází.

Vidíme tedy, že některé rysy odpovídají více, jiné méně či vůbec. Klíčové charakteristiky jednotlivých modelů jsou však u TOP 09 viditelné na první pohled, a to primárně personalizace, profesionalizace, nízký počet členů a převaha veřejných zástupců uvnitř strany. Vzhledem k neustálým proměnám jak společnosti, tak české politiky, bude zajímavé, jakým směrem se bude TOP 09 vyvíjet, a to jak se zaměřením na volební výsledky, tak vnitřní nastavení strany. Autor však nepředpokládá, že by strana prošla natolik výraznou proměnou, jež by TOP 09 umožňovala zařadit do jiné existující typologie. Otázkou tedy zůstává, zda nevznikne nový koncept, který by dnešní době odpovídal lépe, než teorie vytvořené několik desítek let nazpět, to je však předmětem jiných prací.

Summary

Aim of this thesis was to analyze czech political party TOP 09 with connection to existing theories of political parties. Theories, which were predicted as suitable, were the cadre party, the electoral-professional party, the cartel party and the modern cadre party. As this thesis showed there are some specifics (personalisation, professionalization, predominance of parliamentary representatives, low number of members and others) which are in connection with TOP 09 very typical. Due to it we can say, that TOP 09 can be analyzed with use of all these four theories. The most suitable concept (because of predominance of parliamentary representatives, low proportion between members and voters and others) for TOP 09 is the modern cadre party introduced by Ruud Koole. Nevertheless all other concept are also usable, even if some criterias are unsuited. Duverger 's concept of cadre party is usable primarily because of circumstances of origins and importance of notables. The electoral-professional party of Angelo Panebianco is useful primarily because of professionalization and dependence on state contributions. Because of presence of leadership, stratarchic organization, using of modern communication nad others he cartel party (Richard Katz and Peter Mair) can be used as well.

Použitá literatura

- Balík, Stanislav a kol. (2010) *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Duverger, Maurice. (2016) *Politické strany*, Praha: Karolinum.(přeložili Olga a Zdeněk Velíškovi)
- Fiala, Petr, Strmiska, Maxmilián. (2009) *Teorie politických stran*, Brno: Barrister & Principal.
- Havlík, Vlastimil a kol. (2014) *Volby do Poslanecké sněmovny 2013*, Brno: Masarykova univerzita.
- Jamara, Tomáš. (2011) Evoluční přístup ke studiu politických stran. *Slovak journal of political sciences*, Vol. XI, No. II, s. 136- 155.
- Katz, Richard S., Mair, Peter. (1993) The Evolution of Party Organizations in Europe: The Three Faces of Party Organization. In Van Biezen, Ingrid. *On Parties, Party Systems and Democracy. Selected Writings of Peter Mair*. Colchester: ECPR Press, s. 349 – 371.
- Katz, Richard S., Mair, Peter. (1995) Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. In Van Biezen, Ingrid. *On Parties, Party Systems and Democracy. Selected Writings of Peter Mair*. Colchester: ECPR Press, s. 393. 415.
- Katz, Richard S., Mair, Peter. (2002) The Ascendancy of the Party in Public Office: Party Organizational Change in 20 -th Century Democracies. In Van Biezen, Ingrid. *On Parties, Party Systems and Democracy. Selected Writings of Peter Mair*. Colchester: ECPR Press, s. 435 – 459.
- Koole, Ruud. (1994) The Vulnerability of the Modern Cadre Party in the Netherlands. In Katz, Richard S., Mair, Peter. *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*. Londýn: SAGE Publications Ltd., s. 278 – 304.
- Koole, Ruud. (1996) Cadre- Catch- Al lor Cartel? A Comment on the Notion of the Cartel Party. *Party politics*, Vol. II, No. IV, s. 507- 523.
- Kopeček, Lubomír, Svačinová, Petra. (2015) Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě. *Středoevropské politické studie*. Vol. XVII, No. II, s. 178-211.
- Kubát, Michal, Mejstřík, Martin, Kocián, Jiří a kol. (2017) *Populismus v časech krize*, Praha: Karolinum.
- Linek, Lukáš (ed.). (2012) *Voliči a volby 2010*, Praha: Sociologické nakladatelství SLON.

- Macková, Alena. (2016) *Nová média v politické komunikaci: Politici, občané a online sociální síť*. Dizertační práce. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- Mair, Peter. (1989) Continuity, Change and the Vulnerability of Party. In Van Biezen, Ingrid. *On Parties, Party Systems and Democracy. Selected Writings of Peter Mair*. Colchester: ECPR Press, s. 327 – 349.
- Mair, Peter. (1994) Party Organizations: From Civil Society to the State. In Van Biezen, Ingrid. *On Parties, Party Systems and Democracy. Selected Writings of Peter Mair*. Colchester: ECPR Press, s. 371 – 393.
- Media Tenor. (2019) *Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo (rok 2018)*, Ostrava: Media Tenor.
- Neumann, Sigmund. (1955) *Modern Political Parties. Approaches to Comparative Politics*, Chicago: University of Chicago Press.
- Novák, Miroslav. (1997) *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*, Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Panbianco, Angelo. (1988) *Political Parties: Organization and Power*, Cambridge: Cambridge University Press. (přeložil Cambridge University Press).
- Poláček, Jaroslav. (2018) Pražský pravicový volič. TOPAZ: *Policy paper*. Praha: TOPAZ.
- Rieger, Lukáš. (2014) *Počet členů stran včera a dnes*. Praha: Cevro insitut.
- Útvar Výzkumu a analýz ČT. (2019) *Hodnocení plnění veřejné služby 2018*. Praha: Česká televize.
- Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích. In *Sbírka zákonů* 1.11.1991

Internetové zdroje

- Aktuálně.cz. (2007). Vše o aféře vicepremiéra Jiřího Čunka. *Aktuálně.cz*. [on-line] 7. srpna 2007. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/vse-o-afere-vicepremiera-jiriho-cunka/r~i:article:373343/?redirected=1553669693> [cit. 27. října 2018].
- Bartoš, Adam B. (2009). Předsednictvo KDU-ČSL se postavilo za Čunka, navrhlo výměnu Kalouska. *iDNES.cz* [on-line] 6. ledna 2009. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/predsednictvo-kdu-csl-se-postavilo-za-cunka-navrhlo-vymenu-kalouska.A090106_105518_domaci_adb [cit. 27. října 2018].

Boček, Jan, Lioliasová, Pavla. (2019). Analýza poslaneckého hlasování: Je ANO skutečně stranou jednoho muže? A kdo jsou největší rebelové svých stran? *iROZHLAS.cz* [on-line] 21. února 2019. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ano-andrej-babis-hlasovani-stranicka-disciplina-spd-okamura_1902210600_jab [cit. 9. května 2018].

Brezovská, Katarína, Malá, Veronika, Marešová, Václava, Panuška, Miroslav. (2009). Topolánek chce odvolání Čunka, vedení lidovců zase Kalouska. *iROZHLAS.cz*. [on-line] 6. ledna 2009. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/topolanek-chce-odvolani-cunka-vedeni-lidovcu-zase-kalouska_200901062316_kbrezovska [cit. 27. října 2018].

Brožová, Karolina. (2011). Podle politologů se strana Věci Veřejné rozpadne, hrozí destabilizace vlády. *NašePeníze.cz* [on-line] 4. dubna 2011. Dostupné z: <https://www.nasepenize.cz/podle-politologu-se-strana-veci-verejne-rozpadne-hrozi-destabilizace-vlady-8770> [cit. 27. října 2018].

Buchert, Viliam. (2006). Kalousek: Byla to šílená, ale jediná varianta. *iDNES.cz*. [on-line] 29. srpna 2006. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kalousek-byla-to-silena-ale-jedina-varianta.A060829_183740_domaci_cen [cit. 27. října 2018].

Centrum pro výzkum veřejného mínění. (2013). Stranické preference a volební model v září 2013. *CVVM*. [on-line] Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1399/f9/pv130924.pdf [cit. 7. listopadu 2018].

Centrum pro výzkum veřejného mínění. (2017). Stranické preference a volební model v září 2017. *CVVM*. [on-line] Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4415/f9/pv170925.pdf [cit. 7. listopadu 2018].

Černý, Jan. (2009). Kalouskova TOP 09 už přetáhla sedm top lidovců. Svoboda se snaží udržet moc. *Ihned.cz*. [on-line] 9. června 2009. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-37387730-kalouskova-top09-uz-pretahla-sedm-top-lidovcu-svoboda-se-snazi-udrzet-moc> [cit. 3. listopadu 2018].

Danda, Oldřich. (2017). Neuhneme oligarchům. TOP 09 odstartovala předvolební kampaň v čističce. *Novinky.cz*. [on-line] 30. května 2017. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/439305-neuhneme-oligarchum-top-09-odstartovala-predvolebni-kampan-v-cisticce.html> [cit. 7. listopadu 2018].

Echo24. (2017). Zklamání, říká šéf ČSSD Sobotka. Kalousek zváží konec v čele TOP 09. *Echo24.cz*. [on-line] 21. října 2017. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/pv2xE/zklamani-rika>

[sef-cssd-sobotka-kalousek-zvazi-konec-v-cele-top-09](#) [cit. 3. listopadu 2018].

Eliášová, Kateřina. (2009). KDU-ČSL se drobí, vlivní lidovci odcházejí za Kalouskem. *Aktuálně.cz*. [on-line] 9. června 2009. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/kdu-csl-se-drobi-vlivni-lidovci-odchazeji-za-kalousem/r~i:article:639483/?redirected=1545895514> [cit. 2. listopadu 2018].

Evropská komise. (2017) Migrační krize. *Evropská komise* [on-line] Dostupné z: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/cs/> [cit. 28. května 2019].

Fendrych, Martin. (2013). TOP 09: Schwarzenberg je kapota, Kalousek motor a kola. *Aktuálně.cz*. [on-line] 24. května 2013. Dostupné z: <https://nazory.aktualne.cz/komentare/top-09-schwarzenberg-je-kapota-kalousek-motor-a-kola/r~i:article:780421/?redirected=1556086883> [cit. 24. dubna 2019].

Frank Bold. (2018). Financování politických stran. *Frank Bold*. [on-line] 18. července 2018. Dostupné z: <https://frankbold.org/poradna/kategorie/hodpodareni-s-verejnymi-prostredky/rada/financovani-politickyh-stran> [cit. 30. května 2019].

Hnát, Jakub. (2017). TOP 09 odstartovala kampaň, ze svých hodnot „neuhne“. *TOP 09*. [on-line] 30. května 2017. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/top-09-odstartovala-kampan-ze-svych-hodnot-neuhne-22544.html> [cit. 7. listopadu 2018].

Hnát, Jakub. (2018). TOP 09 uzavřela vyúčtování kampaně za sněmovní volby. *TOP 09*. [on-line] 1. února 2018. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/top-09-uzavrela-vyuctovani-kampane-za-snemovni-volby-23884.html> [cit. 31. května 2019].

Holub, Petr, Slonková, Sabina. (2006). Pád Kalouska: Nešlo o KSČM, ale o ODS. *Aktuálně.cz*. [on-line] 5. září 2006. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/pad-kalouska-neslo-o-kscm-ale-o-ods/r~i:article:229992/?redirected=1553669432> [cit. 27. října 2018].

iDNES.cz. [on-line] 10. června 2009. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kalousek-si-zaregistroval-znacku-top-09-davno-predtim-nez-opustil-lidovce.A090610_125221_domaci_anv [cit. 27. října 2018].

Institut politického marketingu [on-line] *IPM*. Dostupné z: <http://politickymarketing.com/glossary/personalizace-politiky> [cit. 22. května 2019].

Jakob, Jan. (2009). Karel Schwarzenberg předsedou TOP 09. *TOP 09*. [on-line] 28. listopadu 2009. Dostupné z: [130](https://www.top09.cz/co-delame/celostatni-snemy/snem-</p>
</div>
<div data-bbox=)

[2009/karel-schwarzenberg-predsedou-top-09-567.html](#) [cit. 2. listopadu 2018].

Kaiserová, Zuzana. (2009). TOP 09 nepřijímá nové členy, chce se ubránit prospěchářům. *iDNES.cz* [on-line] 8. října 2009. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/top-09-neprijima-nove-cleny-chce-se-ubranit-prospecharum.A091007_212641_domaci_abr [cit. 3. června 2019].

KDU-ČSL. (2003). 2003- Miroslav Kalousek. *KDU-ČSL*. [on-line] Dostupné z: <https://kdu.cz/o-nas/historie/2003> [cit. 23. října 2018].

KDU-ČSL. (2003). První kolo volby předsedy KDU- ČSL. *KDU-ČSL*. [on-line] Dostupné z: <http://old2003.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10200&IDC1=11358> [cit. 23. října 2018].

KDU-ČSL. (2009). Projekt „ploty“- aneb trochu jiná kampaň KDU-ČSL. *KDU-ČSL*. [on-line] Dostupné z: <https://www.kdu.cz/aktualne/archiv/2009/projekt-ploty-%E2%80%93-aneb-trochu-jina-kampan-kdu-csl> [cit. 15. května 2019].

Kotalík, Jakub. (2017). TOP 09 si mocně oddechla, do sněmovny proklouzla díky Praze. *iDNES.cz*. [on-line] 21. října 2017. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/volby-2017-vysledky-top-09-miroslav-kalousek.A171021_165820_domaci_jkk [cit. 3. listopadu 2018].

Mazancová, Hana. (2018). Počty členů ve stranách: nové tváře hlásí ANO, Piráti i KSČM. ČSSD ztratila po volbách 1500 lidí. *iROZHLAS.cz* [on-line] 10. června 2018. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pocty-clenu-ve-stranach-volby-do-poslanecke-snemovny-2017-narust-poctu-clenu_1806100600_hm [cit. 3. června 2019].

MEDIAN. (2013). Sněmovní volební model MEDIAN. *Median*. [on-line] Dostupné z: http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/docs/preference_2013_09.pdf [cit. 7. listopadu 2018].

MF DNES. (2003). Kalousek: Já do vlády? Ne. *iDNES.cz*. [on-line] 10. listopadu 2003. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kalousek-ja-do-vlady-ne.A031109_224647_domaci_pol [cit. 24. října 2018].

Musil, Michal. (2017). Kalousek jako symbol neúspěchu programu Antibabiš. *Reportér.cz*. [on-line] 21. října 2017. Dostupné z: <https://reportermagazin.cz/a/wGPyd/kalousek-jako-symbol-neuspechu-programu-antibabis> [cit. 3. listopadu 2018].

My.Top09 [on-line] Dostupné z: <https://my.top09.cz/>

Novinky.cz. (2009). Volby by vyhrála ČSSD, čtvrtá je TOP 09, tvrdí průzkum. *Novinky.cz*. [on-line] 28. srpna 2009. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/177547-volby-by->

[vyhrala-cssd-ctvrta-je-top-09-tvrdi-pruzkum.html](#) [cit. 3. listopadu 2018].

Novinky.cz. (2010). Volební průzkumy byly vedle, překvapily výsledky ČSSD i TOP 09. *Novinky.cz* [on-line] 30. května 2010. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/201708-volebni-pruzkumy-byly-vedle-prekvapily-vysledky-cssd-i-top-09.html> [cit. 3. listopadu 2018].

Novotný, Jan. (2017). Pospíšil: TOP 09 se zaklepala. Je to katastrofální neúspěch. *Euro.cz*. [on-line] 24. října 2017. Dostupné z: <https://www.euro.cz/volby-2017/pospasil-top-09-se-zaklepala-je-to-katastrofalni-neuspech-1379557> [cit. 3. listopadu 2018].

Pfeifferová, Věra, Bartůňková, Tereza, Hromádka, Martin. (2011). Ministr kultury Besser rezignoval, necítil podporu kolegů. *iROZHLAS.cz* [on-line] 8. prosince 2011. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ministr-kultury-besser-rezignoval-necital-podporu-kolegu-201112081237_mhromadka [cit. 23. dubna 2019].

Plívová, Alžběta. (2011). TOP 09: Zkrátili jsme stanovy o polovinu. *TOP 09*. [on-line] 22. října 2011. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/celostatni-snemy/snem-2011/tiskove-zpravy/top-09-zkratili-jsme-stanovy-o-polovinu-7615.html> [cit. 7. listopadu 2018].

Poláková, Lenka. (2009). V popularitě vedou Schwarzenberg a B. Sobotka, dohání je Kalousek. *iDNES.cz* [on-line] 5. října 2009. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/v-popularite-vedou-schwarzenberg-a-b-sobotka-dohani-je-kalousek.A090923_104502_domaci_lpo [cit. 2. listopadu 2018].

Rejmont, Miloš. (2017). TOP 09 odstartovala předvolební kampaň. *TOP 09*. [on-line] 30. května 2017. Dostupné z: <https://www.top09.cz/regiony/liberecky-kraj/nazory-blogy-tiskove-zpravy/top-09-odstartovala-predvolebni-kampan-22567.html> [cit. 7. listopadu 2018].

Rovenský, Jan. (2019). Lidovcům, ČSSD i KSČM mizí členové po tisících. *Novinky.cz* [on-line] 11. dubna 2019. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/501408-lidovcum-cssd-i-kscm-mizi-clenove-po-tisicich.html> [cit. 17. května 2019].

STEM. (2010). Stranické preference – květen 2010. *Stem.cz*. [on-line] 17. května 2010. Dostupné z: <https://www.stem.cz/stranicke-preference-kveten-2010/> [cit. 3. listopadu 2018].

STEM. (2017). Volební preference – červen 2017. *Stem.cz*. [on-line] 19. června 2017. Dostupné z: <https://www.stem.cz/stem-volebni-preference-cerven-2017/> [cit. 7. listopadu 2018].

2018].

Svoboda, Cyril. (2009) Tisková konference KDU-ČSL 7. 10. 2009 výzva k TOP 09.

KDU-ČSL. [on-line] 7. 10. 2009. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=IhAtxL3gBA0> [cit. 6 května 2019].

Škop, Michal. (2017) Přehledně: Kdo komu bral a kam utekly hlasy. Nejvíc „loupili“ ANO a Piráti. *Hlídací pes*. [on-line] 23. října 2017. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/prehledne-bral-kam-utekly-hlasy-nejvic-loupili-ano-pirati/> [cit. 6. června 2019].

TOP 09. *Facebookový profil TOP 09* [on-line] Dostupné z:

<https://www.facebook.com/top09cz/> [cit. 31. května 2019].

TOP 09. (2009). Tisková konference přípravného výboru TOP 09. *TOP 09*. [on-line] 11. června 2009. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/tiskova-konference-pripravneho-vyboru-top-09-65.html#fotogalerie> [cit. 2. listopadu 2018].

TOP 09. (2009). V Senátu vznikl klub „TOP 09 a Starostové“. *TOP 09*. [on-line] 22. července 2009. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/v-senatu-vznikl-klub-top-09-a-starostove-72.html> [cit. 2. listopadu 2018].

TOP 09. (2009). Karel Schwarzenberg k rozhodnutí Ústavního soudu ČR. *TOP 09*. [on-line] 10. září 2009. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/karel-schwarzenberg-k-rozhodnuti-ustavniho-soudu-cr-214.html> [cit. 2. listopadu 2018].

Transparentní volby. (2017). Transparentní volby 2017. Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. *Transparentní volby.cz* [on-line] Dostupné z:

<https://www.transparentnivolby.cz/snemovna2017/> [cit. 15. května 2019].

Vaverková, Karolína. (2019). Rozpory v TOP 09? Niedermayer přeskočil Pospíšila, Kalousek slavil samostatně. *Echo24*. [on-line] Dostupné z:

<https://echo24.cz/a/SUNre/rozpory-v-top-09-niedermayer-preskocil-pospisila-kalousek-slavil-samostatne> [cit. 2. června 2018].

Volby.cz. (2006). Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané v dnech 02. 06. – 03. 06. 2006. *Volby.cz*. [on-line] Dostupné z:

<https://www.volby.cz/pls/ps2006/ps52?xjazyk=CZ> [cit. 24. října 2018].

Volby.cz (2010) Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010. *Volby.cz* [on-line] Dostupné z:

<https://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ> [cit. 24. října 2018].

Volby.cz. (2013). Volba prezidenta republiky konaná ve dnech 11.01. – 12.01.2013.

Volby.cz. [on-line] Dostupné z: <https://volby.cz/pls/prez2013/pe2?xjazyk=CZ> [cit. 3.

listopadu 2018].

Volby.cz. (2017). Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017 (promítnutí usnesení NSS). *Volby.cz*. [on-line] Dostupné z:

<https://volby.cz/pls/ps2017nss/ps2?xjazyk=CZ> [cit. 3. listopadu 2018].

Votrubová, Andrea. (2009). Kalousek si zaregistroval značku TOP 09 dávno předtím, než opustil lidovce. *iDNES.cz*. [on-line] 10. června 2009. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kalousek-si-zaregistroval-znacku-top-09-davno-predtim-nez-opustil-lidovce.A090610_125221_domaci_anv [cit. 7. listopadu 2018].

Zbořil, Josef. (2014). Porovnání výše členských poplatků politických stran v ČR.

iDNES.cz. [on-line] 29. července 2014. Dostupné z:

<https://zboril.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=419246> [cit. 10. května 2019].

Stranické dokumenty

KDU-ČSL. *Celostátní konference*. [on-line] Dostupné z: <https://www.kdu.cz/o-nas/nasi-lide/celostatni-konference>

KDU-ČSL. (2005) *Stanovy KDU-ČSL platné od 30. března 2005*.

ČSSD. (2018) *Stanovy ČSSD platné od 2. května 2018*.

ODS. (2015) *Stanovy ODS platné od 30. května 2015*

TOP 09. Celostátní sněm 2015. *Výsledky voleb*. [on-line] Dostupné z:

<https://www.top09.cz/co-delame/celostatni-snem/snem-2015/vysledky-voleb/>

TOP 09. *Hodnotové desatero*. [on-line] Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/hodnotove-desatero/>

TOP 09. *Kandidátky pro volby do Poslanecké sněmovny 2017*. [on-line] Dostupné z: <https://www.top09.cz/volby/archiv/2017-poslanecka-snemovna/>

TOP 09. *Politika* [on-line] Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/politika/>

TOP 09. *Programová rada a expertní komise*. [on-line] Dostupné z:

<https://www.top09.cz/kdo-jsme/programova-rada-a-expertni-komise/>

TOP 09. *Přihláška ke členství*

TOP 09. *Regiony*. [on-line] Dostupné z: <https://www.top09.cz/regiony/>

TOP 09. *Volební program 2017*. [on-line] Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2017/3-bezpeci-a-zahranicni-politika-22528.html>

TOP 09. (2013). *Volby 2013*. [on-line] Dostupné z:

https://www.top09.cz/files/soubory/analyza-volby-2013_978.pdf

TOP 09. (2016) *Volební štáb TOP 09*. [on-line] 2. srpna 2016 Dostupné z:

<https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/volebni-stab-top-09-20712.html>

TOP 09. (2010). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2009*.

TOP 09. (2011). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2010*.

TOP 09. (2012). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2011*.

TOP 09. (2013). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2012*.

TOP 09. (2014). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2013*.

TOP 09. (2015). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2014*.

TOP 09. (2016). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2015*.

TOP 09. (2017). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2016*.

TOP 09. (2018). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2017*.

TOP 09. (2019). *Výroční finanční zpráva politické strany za rok 2018*.

TOP 09. (2009). *Výsledky voleb celostátního sněmu 2009*.

TOP 09. (2009). *Stanovy TOP 09 platné od 7.12.2009 do 27.4.2011*

TOP 09. (2011). *Stanovy TOP 09 platné od 7.11.2011 do 20.8.2013*

TOP 09. (2013). *Stanovy TOP 09 platné od 20.12.2013 do 16. 12. 2017*

TOP 09. (2017). *Stanovy TOP 09 platné od 13.12. 2017*

TOP 09. (2015). *Sněmovní sešit 2015* [on-line] Dostupné z:

https://www.top09.cz/files/soubory/snemovni-sesit-2015_1534.pdf

TOP 09. (2017). *Sněmovní sešit 2017* [on-line] Dostupné z:

https://www.top09.cz/files/soubory/snemovni-sesit-2017_1764.pdf

TOP 09. (2013). *Změna stanov I*. [on-line] Dostupné z:

https://www.top09.cz/files/soubory/zmena-stanov-i_969.pdf

TOP 09. (2013). *Změna stanov II*. [on-line] Dostupné z:

https://www.top09.cz/files/soubory/zmena-stanov-ii_970.pdf

TOP 09. (2018). *Zpráva o financování volební kampaně pro volby do Poslanecké sněmovny 2017*. [on-line] Dostupné z: [https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-](https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/top-09-uzavrela-vyuctovani-kampane-za-snemovni-volby-23884.html)

[zpravy/top-09-uzavrela-vyuctovani-kampane-za-snemovni-volby-23884.html](https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/top-09-uzavrela-vyuctovani-kampane-za-snemovni-volby-23884.html)

TOPAZ. *Kdo jsme?* [on-line] Dostupné z: <http://www.top-az.eu/o-nas/>

Teze Diplomové práce

Příjmení, jméno: Bc. Polák, Martin

Název práce: TOP 09 pohledem teorií politických stran

Název práce anglicky: TOP 09 in the view of theories of political parties

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michel Perottino, Ph.D.

Studijní program: Politologie

Semestr zadání: ar. 2017/2018

1) Zdůvodnění tématu:

Politická situace v České republice prochází v druhém desetiletí tohoto století určitou proměnou, která se projevuje nástupem nových typů politických stran, jež můžeme na první pohled odlišit od stran tradičních. Tyto nové strany se od tradičních politických partají liší jak vnitřní strukturou, tak programovým zaměřením či využíváním moderních metod politického marketingu.

Strana TOP 09 vznikla v roce 2009 jako projekt Miroslava Kalouska a dalších dřívějších členů KDU-ČSL. Do roku 2018, kdy vzniká tato práce, se TOP 09 účastnila třech voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, čtyř řádných voleb do Senátu Parlamentu ČR, voleb do Evropského parlamentu, ale také voleb komunálních či krajských.

Pokud budeme chápat volby do Poslanecké sněmovny jako primární ukazatel volební podpory a oblíbenosti mezi obyvateli pro politickou stranu, můžeme charakterizovat vývoj TOP 09 jako dílčí úspěch ve volbách 2010, kdy mohla být strana chápána jako něco od ostatních stran odlišného (ačkoliv její členové vycházeli přímo z KDU-ČSL), přes ztrátu o zhruba 5 % získaných hlasů o tři roky později, až k, můžeme říci, volebnímu debaklu v roce 2017, kdy strana získala oproti volbám z roku 2010 o necelých 12 % hlasů méně.

Diplomová práce s názvem TOP 09 pohledem teorií politických stran si klade za cíl zanalyzovat politickou stranu TOP 09 na základě několika teorií politických stran. TOP 09 totiž prochází v současné době určitou krizí (znatelně slabší volební výsledky ve volbách do Poslanecké sněmovny, odchod několika zakládajících členů, změna ve vedení strany atd.), která by dle mého názoru mohla být způsobena také tím, že určitý druh politických stran není dnešním voličem považován jako efektivní a pozitivní. Volby z roku 2017 ukázaly, že současná společnost podporuje politické strany, které jsou často spojovány s termíny jako je populismus či klientelismus (těmito stranami mám na mysli převážně hnutí Ano 2011 a stranu Svoboda a přímá demokracie-Tomio Okamura), a dle teorie

politických stran je můžeme zařadit například do „rodiny“ business-firm, franchise stran, či obecně marketingových stran. Strana TOP 09 se vůči zmíněným politickým subjektům otevřeně a často vymezuje a již z tohoto důvodu předpokládám, že pohledem teorií politických stran můžeme stranu zařadit do skupin/y jiných, což bude také předmětem této diplomové práce. A právě fakt, že TOP 09 svou podobou neodpovídá požadavkům dnešního voliče, může dle mého názoru do jisté míry vysvětlit aktuální problémy strany, kterými TOP 09 prochází. Z tohoto důvodu se domnívám, že je žádoucí, aby TOP 09 jako politická strana byla vystavena analýze s využitím relevantních teorií politických stran, jejímž výsledkem by mělo být alespoň částečné zařazení do některých (možná ale také všech) vybraných teorií.

2) Předpokládaný cíl

Cílem této práce by mělo být teoretické uchopení politické strany TOP 09, tedy určité zařazení strany na základě mnou vybraných teorií politických stran. Mou snahou tedy bude aplikovat vybrané teorie politických stran (kartelová strana, kádrová strana, moderní kádrová strana a profesionální – volební), na stranu TOP 09 a následně vyvodit, které kategorii strana odpovídá nejlépe. Otázkou zůstává, která teorie je tou nejrelevantnější. Jelikož nepředpokládám, že by některá teorie mohla být aplikována naprosto, tedy, že TOP 09 je bez pochyb právě tou či onou stranou dle teorie politických stran, bude zajímavé zjistit, která z mnou vybraných teorií bude vyhovovat nejvíce. Předpokládám, že všechny teorie se do jisté míry dají na stranu TOP 09 aplikovat, nicméně teorie kartelové a moderní kádrové strany se dle mého názoru ukáží jako nejvíce přesné.

3) Metodologie práce

Metodou této diplomové práce bude případová studie politické strany TOP 09 od jejího vzniku roku 2009 do roku 2018. Teoretické zakotvení práce bude vycházet z teorií politických stran, a to jmenovitě kádrové strany, kartelové strany, moderní kádrové strany a profesionálně-volební strany. Praktická část bude založena na analýze TOP 09 pohledem každé z mnou vybraných teorií, a to primárně na základě stanov a stranických dokumentů, částečně i projevů na stranických sjezdech, které dle mého názoru nejlépe vystihují fungování a nastavení strany. Současně předpokládám, že mnoho zdrojů budu čerpat v médiích, které často dokreslují podobu politických stran. Součástí této práce by neměla být pouhá analýza programových dokumentů strany, ale také rozhovory s členy strany,

kteře by měly dopomoci k pochopení reálného fungování strany tak, jaké mají zkušenosti sami primární aktéři, tedy členové TOP 09.

4) Základní charakteristika tématu

Teorie politických stran bychom neměli chápat jako sumu jednotlivých teorií, které jsou od sebe striktně oddělené, ale spíše jako určitý vývoj od jednoho typu politické strany k jinému, které však často určité rysy sdílejí. Za jednoho z hlavních průkopníků, který přišel s všeobecnou teorií politických stran, můžeme považovat Maurice Duvergera, který v roce 1951 napsal knihu *Les Partis Politiques*, ve které rozděloval politické strany na strany kádrové a masové. V průběhu dvacátého století přicházeli různí autoři s jejich doplněním, přičemž celý průběh vytváření typologie politických stran můžeme chápat jako jakousi vývojovou teorii, tedy, že z původních kádrových stran se strany vyvíjeli přes masové, catch-all strany až po kartelové, business firm, franchise, moderní-kádrové, profesionální-volební atd. Každý z autorů, který představil určitý typ politických stran, se domníval, že vývoj stran dospěl k fázi, kterou pojmenoval. Nicméně politické strany prochází vývojem a každý z typů můžeme chápat jako jakýsi ideál, ke kterému mají však strany často daleko. Proto tedy jednotlivé politické strany můžeme svou povahou zařadit z pravidla do více typologií a stejně tak tomu bude v této práci.

Strana TOP 09 byla založena v roce 2009 Miroslavem Kalouskem a dalšími bývalými členy KDU-ČSL jako určitá alternativa pro spíše pravicovější voliče. Za svou existenci strana prošla zajímavým vývojem, kdy se po prvních parlamentních volbách, kterých se účastnila, stala vládní stranou, až po současné zastoupení v Poslanecké sněmovně, které je velice blízko minimálnímu možnému počtu mandátů. Můžeme tedy říci, že projekt z roku 2009 byl bez větších pochyb z počátku úspěšný. Postupem času se však strana počtem mandátů v Poslanecké sněmovně stala de facto marginálním politickým subjektem, a dle sociologických průzkumů z roku 2018 by se v nadcházejících parlamentních volbách do Poslanecké sněmovny strana ani nejspíše neprobojovala.

Jelikož byla TOP 09 založena relativně nedávno, můžeme říci, že se příliš odborných prací této politické straně nevěnuje, tedy alespoň co se týká její analýzy pohledem teorií politických stran. Proto se domnívám, že by tato diplomová práce mohla být dobrým zdrojem pro možné pozdější analýzy.

5) Předpokládaná struktura práce:

1. Úvod
2. TOP 09
 2. 1. Vznik politické strany
 2. 2. Program a ideologie
 2. 3. Volební výsledky
 2. 4. Vnitřní struktura a proměny v čase
3. Teorie politických stran v souvislosti s TOP 09
 3. 1. Kádrová strana
 3. 2. Kartelová strana
 3. 3. Moderní kádrová strana
 3. 4. Profesionálně-volební strana
4. Závěr

6) Přehled základní literatury a využitých zdrojů:

Balík, Stanislav a kol. (2010). *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury

Duverger, Maurice, (1954). *Political parties, their organization and activity in the modern state*. London: Methuen.

Fiala, Petr a Strmiska, Maxmilián. (1998). *Teorie politických stran*. Praha: Barrister & Principal.

Hloušek, Vít a Kopeček, Lubomír. 2010. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada.

Katz, Richard S. a Mair, Peter. (1995). *Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party*. Party Politics. č. 1.

Koole, Ruud. 1994. The Vulnerability of the Modern Cadre Party in the Netherlands. In: Richard S. Katz a Peter Mair. *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party*

Organizations in Western Democracies. London: Sage

Koole, Ruud, 1996. Cadre, Catch-all or Cartel? A Comment on the Notion of the Cartel Party. *Party Politics*. roč. 2, č. 4

Kopecký, Petr, 2007. Political Parties and the State in Post-Communist Europe. In: Petr KOPECKÝ, ed. *Political parties and the state in post-communist Europe*. London: Routledge,

Mair, Peter a Richard S. KATZ, 1998. Party Organization, Party Democracy, and The Emergence of The Cartel Party. In: Peter MAIR, ed. *Party System Change: Approaches and Interpretations*. Oxford: Oxford University Press,

Panebianco, Angelo, 1988. *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge: Cambridge University Press.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky rozhovoru s bývalým volebním manažerem strany Jaroslavem Poláčkem

- 1) Na kolik byl vznik a původní podoba strany ovlivněn tím, že většina přípravného výboru pocházela z řad KDU-ČSL?
- 2) Jak moc bylo v předvolební kampani využíván fakt, že tehdejší podoba strany TOP 09 byla založena na politicky známých tvářích?
- 3) Strana má v porovnání s některými ostatními politickými subjekty poměrně nízký počet členů, jak si to vysvětlujete?
- 4) Snažíte se aktivně zvyšovat počet členů?
- 5) Jakým způsobem využíváte řadových členů?
- 6) Jakým způsobem mezi sebou komunikují jednotlivé úrovně strany?
- 7) Jakým způsobem reálně nižší úrovně ovlivňují politiku a chod strany? Jak mohou řadový členové stranu ovlivnit?
- 8) Do jaké míry zasahují centrální orgány do záležitostí nižších úrovní?
- 9) Výkonný výbor schvaluje podobu kandidátních listin pro volby do Poslanecké sněmovny, případně může vstupovat do jejich finální podoby, jak tohoto práva využívá?
- 10) Bylo tradicí, že TOP 09 kandidovala spolu s hnutím STAN. Jakým způsobem bylo rozhodováno o umístění jmen členů STAN a nezávislých na volební kandidátky?
- 11) Na kolik je pro stranu důležitá spolupráce s externími profesionály?
- 12) Na kolik se podílí na vytváření programových dokumentů/ strategie strany řadoví členové?
- 13) Jakým způsobem strana využívá TOPAZ?
- 14) Na kolik je TOPAZ vyhotovitelem podkladů pro poslance a senátory?
- 15) Využívají zvolení zástupci celostátní kancelář pro vytváření podkladových materiálů pro návrhy zákonů/jednání na půdě Parlamentu?
- 16) Na kolik je Klub starostů TOP 09 informačním kanálem mezi centrální a lokální úrovní?

Příloha č. 2: Otázky rozhovoru s místopředsedou strany Markem Ženíškem

- 1) Na kolik byl vznik a původní podoba strany ovlivněn tím, že většina přípravného výboru pocházela z řad KDU-ČSL?
- 2) Jak moc/jak byl v první předvolební kampani využíván fakt, že tehdejší podoba TOP 09 byla založena na politicky známých tvářích?
- 3) Strana má v porovnání s některými ostatními politickými subjekty poměrně nízký počet členů, jak si to vysvětlujete?
- 4) Snažíte se aktivně zvyšovat počet členů? Jak?
- 5) Jakým způsobem využíváte řadových členů?
- 6) Jakým způsobem pracujete s podporovateli? Nahrávají do jisté míry členy?

- 7) **Jakým způsobem mezi sebou komunikují jednotlivé úrovně strany?**
- 8) **Jak komunikuje centrum s krajskými/regionálními/místními organizacemi?**
- 9) **Jakým způsobem reálně nižší úrovně ovlivňují politiku a chod strany? Jak mohou řadový členové stranu ovlivňovat?**
- 10) **Do jaké míry zasahují centrální orgány do záležitostí nižších úrovní? (vytváření volebních kandidátek, schvalování nových členů, uzavírání koalic na nižší úrovni, vedení kampaní)**
- 11) **Výkonný výbor schvaluje kandidátky pro volby do Poslanecké sněmovny, případně může vstupovat do jejich finální podoby, jak tohoto práva využívá?**
- 12) **Bylo tradicí, že TOP 09 kandidovala spolu s hnutím STAN. Jakým způsobem bylo rozhodováno o umístění jmen členů STAN a nezávislých na volební kandidátky?**
- 13) **Jak strana využívá řadových členů/ podporovatelů ve volebních kampaních?**
- 14) **Na kolik je pro stranu důležitá spolupráce s externími profesionály?**
- 15) **Na kolik se podílí na vytváření programových dokumentů/ strategie strany řadový členové?**
- 16) **Jakým způsobem strana využívá TOPAZ?**

Příloha č. 3: Otázky rozhovoru s generálním sekretářem strany Terezií Radoměřskou

- 1) **Strana má v porovnání s některými ostatními politickými subjekty poměrně nízký počet členů, jak si to vysvětlujete?**
- 2) **Snažíte se aktivně zvyšovat počet členů? Jak?**
- 3) **Jakým způsobem využíváte řadových členů?**
- 4) **Jakým způsobem pracujete s podporovateli? Nahrazují do jisté míry členy?**
- 5) **Jakým způsobem mezi sebou komunikují jednotlivé úrovně strany?**
- 6) **Jak komunikuje centrum s krajskými/regionálními/místními organizacemi?**
- 7) **Jakým způsobem reálně nižší úrovně ovlivňují politiku a chod strany? Jak mohou řadový členové stranu ovlivňovat?**
- 8) **Na kolik je pro stranu důležitá spolupráce s externími profesionály?**
- 9) **Na kolik se podílí na vytváření programových dokumentů/ strategie strany řadový členové?**
- 10) **Kolik má TOP 09 zaměstnanců?**
- 11) **Je pro tvorbu dokumentů předkládaných poslanci/senátory za TOP 09 využívána celostátní kancelář TOP 09?**
- 12) **Jaký je poměr mezi zaměstnanci celostátní kanceláře a spolupracovníky veřejných zástupců strany?**